

Dr. Sabri Saliu

GJUHA LATINE

**Për shkollat e mesme - Gjinnazet e reformuara
(për mësim vazhdues)**

ÇABEJ

2004

PARATHËNIE

Ky tekst shkollor është përpiluar sipas programit mësimor të Ministrisë së Arsimit dhe të Shkencës së Republikës së Maqedonisë, për gjimnazet e reformuara në përgjithësi me mësim në gjuhën shqipe në R. e Maqedonisë. Ky material mësimor është paraparë dhe është përpiluar për mësim vazhdues në të gjitha drejtimet e gjimnazit të reformuar, me mësim dy orë në javë (72 orë gjatë tërë vitit shkollor).

Materiali i shtruar në këtë tekst është paraparë si i kompletuar në të gjitha fushat e gjuhës dhe letërsisë latine, duke paraparë kulturën romake, fushën e drejtësisë dhe disa njohuri edhe për fushën e mjekësisë.

Teksti për bazë ka ushtrimet për të gjitha drejtimet e gjimnazit të reformuar si dhe pjesa e gramatikës së plotë të latinishtes për mësimin vazhdues të kësaj gjuhe duke përfshirë materialin e sintaksës së rasave, sintaksës së foljes dhe sintaksën e fjalisë. Po ashtu janë dhënë sqarime për secilën njësi mësimore, ku përputhet edhe pjesa e gramatikës përkatëse.

Libri mbështetet në tekstet dhe metodat e deritanishme të mësimin të gjuhës latine që përdoret në vendin tonë dhe në botë, por për nga përgaditja dhe metodologjia shkencore dhe pedagogjike është më i përsosur, pasi që i tejkalon në disa drejtime dhe në raste më të qarta udhëzohet për lehtësim mësimi i gjuhës latine në variante dhe të gjuhës shqipe.

Është plotësuar me citate të shumicës së autorëve të vjetër latin dhe me disa kuriozitete që i nevojiten nxënësve që mësojnë këtë lëmi. Sqarime të ndryshme janë dhënë edhe në fjalorin latinisht-shqip si dhe shqip-latinisht.

Mendoj se ky libër si i kompletuar do t'u ndihmojë nxënësve shqiptar për të shprehur një interes të posaçëm për mësimin e gjuhës latine dhe antikitetin e saj, qoftë në fushën e gjuhësisë, letërsisë dhe të kulturës së vlefshme dhe të pashlyer gjer më tani.

Autori,

HYRJE

ROMA DHE GJUHA LATINE

Legjenda thotë se më 753 para erës sonë u krijua prej Romulit në Laciun të gadishullit italik qyteti i Romës, që do të rritej më vonë deri në një perandori, më e madhja e antikitetit evropian, që do t'i vinte vulën e saj çdo aktiviteti ekonomik, politik, kulturor e shkencor të botës së vjetër dhe që do të ndryshonte edhe hartën gjuhësore të Evropës.

Roma e vogël, pasi u forcua ekonomikisht dhe u organizua politikisht, nënshtrroi, në fillim, popullsinë e Laciun dhe më vonë pjesën më të madhe të territoreve të Gadishullit italik. Pas shekullit të dytë para erës sonë romakët iu sulën Ballkanit e pastaj me rradhë vendeve të tjera rreth Mesdheut e dolën deri në Gali. Krijuan kështu perandorinë më të madhe të antikitetit që përfshinte vendet më të zhvilluara të botës antike, prej të cilave ata trashëguan çdo gjë pozitive që kishin arritur në fusha të ndryshme: në ekonomi, në shkencë, në art etj. Mbi këto, ata ngritën shkencën, artin dhe kulturën e tyre, që e përhapën pastaj në të gjithë botën antike dhe ia përcollën botës së sotme.

Në vitin 395, për t'u qeverisur më mirë, Perandoria Romake u nda në dy pjesë: në Perandorinë Lindje dhe në Perandorinë Perëndim. Më 476 Roma pushtohet nga barbarët dhe Perandoria e Perëndimit shkatërrohet. Perandoria e Lindjes vazhdon të jetojë deri më 1453. Kur hordhitë osmane pushtojnë Bizantin dhe shkatërrojnë përfundimisht edhe Perandorinë e Lindjes.

Bashkë me pushtimet, romakët përhapën edhe gjuhën e tyre, e cila u bë gjuhë e perandorisë dhe u imponua në vendet e pushtuara derisa u bë gjuhë e popujve të tyre.

Gjuha romake ose latine u përhap në dy drejtime: si gjuhë e folur dhe si gjuhë e shkruar e administratës. Si gjuhë e folur, ajo u përhap në shumicën e provincave romake dhe mbi këtë bazë lindën gjuhët e sotme neolatine: italishtja, frëngjishtja, spanjishtja, portugalishtja, rumanishtja, retromanishtja, katolonishtja, provansalishtja, sardishtja.

Si gjuhë e shkruar e administratës, ajo u ndërpre pas rënies së Perandorisë Romake të Perëndimit, por vazhdoi të përdorej deri në Mesjetën e vonë si gjuhë e shkencës dhe e kulturës evropiane. Rëndësia e kësaj gjuhe, veç si bartëse e një kulture dhe një shkençe, që u bë bazë e zhvillimeve të sotme, duket edhe në faktin që ajo la gjurmë të thella në terminologjinë e shumë shkencave. Këto janë arsye të mjaftueshme që latinishtja të vazhdojë të studjohet në shkolla të niveleve të ndryshme të atyre vendeve, gjuha e të cilave nuk ka lidhje prejardhjeje me latinishten.

Dokumentet e para të gjuhës latine, datojnë aty nga shekulli VII para erës sonë. Po, sigurisht, ajo filloi të përpunohej dhe u shëndërrua në gjuhë komunikimi e kulture kur Roma u forcua dhe u shëndërrua në një republikë të fortë. Si gjuhë zyrtare e shtetit roman, e shkruar dhe e folur, ajo jetoi një periudhë mjaft të gjatë,

më shumë se njëmijëvjeçare. Gjatë kësaj kohe ajo u pasurua e u përpunua si gjuhë letrare, por edhe u zhvillua e u ndryshua nën ndikimin e gjuhës së folur të popullsisë romane. Dallohen tri periudha të zhvillimit të saj:

1) Periudha e parë është periudha paraklasike ose periudha arkaike, që përfshinë shekullin III-I p. e. sonë. Dokumentet e shkruara që na kanë arritur janë veprat e komediografëve të vjetër romak, si Plauti (254-184) dhe Katoni (234-149), leksiku dhe struktura fonetike e gjuhës së këtyre dy komediografëve u afrohen normave të latinishtes klasike. Sidoqoftë gjuha latine e kësaj periudhe dallohet për karakterin e saj më konservues: mbarresat rasore dhe gjatësitë e zanoreve janë ruajtur mirë.

2) Periudha e dytë është periudha klasike latine e cila përfshinë shekullin I para erës sonë deri në shekullin e I të erës sonë.

Në këtë periudhë kanë ushtruar aktivitetin e tyre një sërë poetësh, prozatorësh, filozofësh dhe shkencëtarësh. Në saje të punës së tyre u arrit të krijohet gjuha letrare romake, me të cilën u shkrua një letërsi artistike mjaft e pasur. Përfaqësues më të shquar të kësaj periudhe janë: Jul Qesari, Ciceroni, Salusti, Tit Livi, Horaci, Ovidi, Virgjili etj. poetë e prozatorë që dhanë kryevepra. Nga pikëpamja gjuhësore, kjo periudhë shënon fillimin e rënies së mbaresave të lakimit emëror dhe rrafshimin e gjatësisë së zanoreve, gjë që solli si pasojë mjaft ndryshime të rëndësishme në sistemin morfologjik e sintaksor të latinishtes.

3) Periudha e tretë është periudha pas klasike ose periudha e perandorisë së hershme, ku përfshihet shekulli i I deri te shekulli II i erës sonë. Përfaqësues më të shquar të kësaj periudhe janë shkrimtarë e filozofë, si: Luci Seneka (1-65), Fedri, Juvenali (rreth viteve 60-140), Plini Plak (23-79) etj. Në këtë periudhë u thelluan më tej proceset gjuhësore të nisura që në periudhën klasike.

ROMA DHE ILIRËT

Në shekullin e dytë para erës sonë Roma i ktheu sytë nga Ballkani. Pushtimi i tokave të ilirëve ishte e domosdoshme për ta vazhduar ekspansionin në vende të tjera të Ballkanit, të Azisë së Vogël e më tej. Pas një sërë luftërash me shtetin ilir të taulantëve, Roma arriti t'i mundë ilirët. Filloi për ta një pushtim i gjatë më parë nën romakët e, pas ndarjes së Perandorisë, nën Bizantin.

Ilirët nuk iu nënshtruan pushtimit romak, bënë një sërë kryengritjesh e u tërhoqën në male, e kjo, siç duket, qe arsyeja që ilirët e jugut nuk u romanizuan veçse pjesërisht në vendet fushore. Kjo popullsi ilire e ruajti identitetin e saj deri në ditët e sotme si shqiptarë.

Marrëdhëniet iliro-romake, të cilat më përpara ishin të kufizuar për shkak të ndarjes nga deti, pas pushtimit u intensifikuan. Pasojë e këtyre marrëdhënieve ishte edhe ndikimi i latinishtes mbi ilirishten. Përdorimi i latinishtes si gjuhë e administratës, si gjuhë e kulturës dhe si gjuhë e kishës nuk mund të mos linte gjurmët e saj në gjuhën e vendësve. Një numër i madh fjalësh u huajtën nga vendësit, fjalë nga sfera të ndryshme të jetës së përditshme dhe të jetës shoqërore dhe shpirtërore, të cilat u bënë pronë e ilirishtes dhe u trashëguan nga shqipja. Por është një fakt i pranuar tashmë prej të gjithësh që ky ndikim nuk u shtri përtej sferës së lekskut. Siç e ka vënë në dukje Pedersen, në morfologji e në sintaksë ndikimi latin është pothuajse zero. Sidoqoftë, këto huazime nga latinishtja janë një lëndë shumë e vlefshme për të parë zhvillimin e shqipes për atë periudhë që s'e ka të dokumentuar me vepra të shkruara. Ato na ndihmojnë të vendosim disa shkallë të zhvillimit të shqipes, të kalimit nga ilirishtja në shqip.

Rëndësi të veçantë kanë në këtë drejtim gjithashtu edhe monumentet kulturore, historike dhe mbishkrimet e shumta që kanë arritur deri në kohën tonë dhe që na jepen në këto dy gjuhë klasike (greqisht dhe latinisht).

Në gjuhën latine i kanë shkruar veprat e tyre edhe humanistët tanë shqiptarë si Marin Barleti (fundit i shekullit XV pas vitit 1512), i cili më 1505 botoi veprën e vet "Mbi rrethimin e Shkodrës" ("De obsidione Scodrensi") dhe më 1508-1510 botoi veprën tjetër të vet të pavdekshme "Historia e jetës dhe e trimërive të Skënderbeut, princit të epirotëve" (De vita, moribus ac rebus praecipue adversus turcas gestis Georgii Castrioti clarissimii Epirotarum principis) vepër me vlerë të madhe kombëtare, shkruar latinisht e përkthyer në të gjitha gjuhët evropiane si dhe Marin Beçikem; (1468-1526) humanist tjetër shqiptar, i cili na ka lënë shumë shkrime në gjuhën latine. Rëndësi tjetër kanë veprat Gjon Buzukut (shek. XVI), Lekë Matrëngës (1560-1619), Pjetër Budit (1566-1622), Pjetër Bogdanit (1625-1689), Frang Bardhit (1606-1643), i cili hartoi edhe fjalorin latinisht-shqip ("Dictionarium latino-epiroticum") etj.

Rëndësia e njohjes së gjuhëve klasike dhe në mënyrë të veçantë njohja e latinishtes është me vlerë. Latinizmat dhe termat greko-latinë ne ndeshim jo vetëm në literaturën tekniko shkencore, por edhe në jetën tonë të përditshme. Çdo ditë përdorim shumë latinizma por pa menduar shumë për prejardhjen dhe kuptimin e tyre fillestar.

Universitet - universitas; institut-institutum; student; professor; kulturë-cultura; literaturë-littera; fakultet - fakultas; laborator - laboratorium; laborant - laborans; konspekt- conspectus; konsultim - consultum etj.

Me gjuhën latine ndeshemi në shkencat shoqërore, në gazetari, mbledhje etj. P.sh. klasë - classis; presidium - praesidium; artikull - articulus; materie - materia; reformë - reforma; republikë - republica; legal - legalis etj. Me latinizma ndeshemi edhe në degë të ndryshme të teknikës: motor-motor; armaturë-armatura; konstruktion-constructio; kalorifer-calorifero; frigorifer-frigus-fero; radio-radius; instrument-instrumentum; aparat-aparatus; fabrikë-fabrica; industri- industria; difekt-defectus; normë-norma; project-projectum; plus-plus; minus-minus etj.

Në astronomi emrat e planetëve janë emra mitologjike të perëndive romake psh. Mercur-Mercurius; Venera-Venus; Mars-Mars; Jupiter-Juppiter; Saturn-Saturnus; Neptun-Neptunus etj.

Latinizma gjejmë edhe në emërtimin e muajve dhe në emrat e njerëzve si psh. Janar - Janarius; Mars-Martius etj. Mandej fjala kalendar-Calendarium etj. pra mësimi i gjuhës latine jep një ndihmesë shumë të madhe në çdo sferë të jetës. Sidomos tek ne shqiptarët rëndësi të posaçme përveç mjekësisë, farmacisë, stomatologjisë, vlerë të madhe ka në historinë dhe në gjuhësi, ku nëpërmjet të njohjes së gjuhës latine studjojnë historinë e vjetër të popullit shqiptar dhe historinë e gjuhës shqipe.

KULTURA DHE QYTETËRIMI ROMAK

Historiku i gjuhës latine

Gjuha latine hyn në grupin e gjuhëve indoevropiane ku bën pjesë edhe gjuha jonë shqipe. Tani është gjuhë e vdekur sikurse indishtja e vjetër, sankstrishtja, gjuha e vjetër greke, persishtja e vjetër, egjiptishtja e vjetër. Dikur gjuha latine ka qenë gjuhë e gjallë. Siç janë sot gjuhët e reja dhe gjuha jonë shqipe.

Gjuhën latine në fillim të mijëvjeçarit të parë para erës sonë flisnin banorët e laciumit (latium), të krahinës qendrore të gadishullit Apenin, që shtrihej me një sipërfaqe prej 2000km² ndërmjet Etruris dhe Kalabrisë. Banorët që jetonin në këtë krahinë quheshin Latin (Latini) dhe gjuha a etyre gjuha latine (Lingua latina). Qendra kryesore e këtij populli u bë qyteti i Romës (Roma), ku ka një histori dhe një kulturë shumë të vjetër dhe të pasur. Sa i përket legjendës për themelimin e qytetit të Romës datojnë aty ka shekulli i VII (754-753) para erës sonë. Dhe më vonë ky fis mori emrin italik që u bashkua me Romën dhe së bashku u quajtën Romak (Romani). Dhe pas zhvillimit të mëtejshëm Roma u bë kryeqendra e popullit romak dhe e kulturës së tij.

Me zhvillimin e mëtejshëm, duke pasur parasysh pozitën e favorshme të saj. Roma u rrit shumë shpejt në rrugën e zhvillimit të mëtejshëm. Kështu periudha e parë e egzistencës së Romës quhej periudha mbretërore që zgjati 250 vjet. Pas mbarimit të kësaj periudhe 250 vjeçare Roma u pushtua prej Etruskëve dhe gjuha e tyre la gjurma të thella në gjuhën latine dhe në kulturën romake, mirëpo akoma deri më sot për gjuhën e Etruskëve kemi njohuri të pakta. Sundimi i Etruskëve nuk zgjati shumë kështu ata u dëbuan me anën e kryengritjeve të armatosura, si pasoje e së cilës në Romë u vendos republika (VI-I para erës sonë).

Dihet se në fillim gjuha latine ka qenë gjuhë e vetme e latinëve (romakëve), mirëpo pasi filluan të bien edhe fiset tjera që ndodheshin në gadishullin apenin nën zgjedhjen romake ajo u përhap mbarë dhe gradualisht u bë mjet komunikimi gati në tërë Italinë e bashkuar (shekulli i parë i erës sonë).

Për historikun dhe për egzistimin e kësaj gjuhe ose të këtij populli, dëshmi të sakta dhe të shkruara i hasim të shekullit VII dhe fillimit të shekullit V para erës sonë. Mendohet se në krahinën e laciumit janë folur edhe gjuhë të tjera, sikurse edhe në krahinat tjera të Italisë së atëhershme. Gjuhtarët mendojnë se prejardhja e këtyre gjuhëve shumë të afërta është prej gjuhës hipotetike italike, ku kuptohet një gjuhë akoma më e vjetër italo-kelte, që ishte motër me greqishten, shqipen, gjermanishten etj.

Në bazë të mbishkrimeve të gjetura vërehet se përmenden disa dialekte të ndryshme, mirëpo nuk kemi raste konkrete për definimin e tyre, prandaj dimë shumë pak për umbrishten, oskishten, etruskishten etj., që vetëm gjuha latine nga këto arriti të bëhej gjuhë letrare dhe u bë zyrtare në gjithë Italinë. Mirëpo më vonë kjo mori përmasa të mëdhaja, shekulli i parë i erës sonë latinishtja kaloi kufijtë e gadishullit Apenin u përhap në Evropë, Afrikë dhe në Azi dhe më vonë u bë gjuhë botërore.

LETËRSIA ROMAKE

Letërsia romake u zhvillua relativisht vonë. Ajo lindi aty nga mesi i shekullit III, në procesin e helenizimit të kulturës romake, atëherë kur Roma ishte bërë përfundimisht një polis skllavopronar dhe kishte mundur ta shtrinte pushtetin e vet në tërë Italinë.

Periudha e rënies së rendit fisnor dhe e lindjes së shoqërisë me klasa periudh që në Greqi njohu një lulëzim të madhë letrarë, për letërsinë romake kaloi pothuaj pa asnjë fryt. Kjo prapambetje e letërsisë në krahasim me tempin e saj në paaftësinë e romakëve për të krijuar vepra arti, siç pohojnë ndonjëherë studiues të ndryshëm, por në kushte specifike të historisë së hershme të Romës.

Letërsia klasike romake duhet konsideruar si një vazhdimësi e natyrshme e letërsisë së lashtë greke dhe organikisht e lidhur me të. Pra kjo letërsi zë fillë në kushte të marrëdhënieve skllavopronare të shoqërisë latine. E vërteta është se autorët romak i imituan ata grek, por në të njëjtën kohë dijtën që letërsinë e tyre t'ia japin edhe karakterin kombëtarë romak, mandej duke krijuar edhe një varg llojesh e nënlllojesh, sidomos të poezisë lirike.

Të gjithë këto faktorë dhe disa ndikime u pasqyruan veçanërisht në poezi e cila për shumë kohë vazhdoi të ruaj karakterin folklorik. Edhe në Romën e lashtë ashtu edhe në Greqi, kënga pati karakter sinkronik, ajo lindi si nevojë praktike për të shoqëruar proceset e ndryshme të punës, akte e ceremoni fetare.

Përmendoret më të lashta të poezisë romake janë himnet fetare, që janë ruajtur në shërbimet e priftërinjve - falltarë.

Në muajin mars, maj dhe tetorë priftërinjtë iu drejtoheshin hyjnive me anë të riteve të tyre. Këtu flitet për këngë të ndryshme me karakter pagan, ninulla dhe këngë për fëmijë. Pra nëpër të gjitha këto raste ritmi dhe metri i vargut kanë frymën e poezisë popullore.

Burimet e vjetra latine përmendin edhe një lloj tjetër këngësh folklorike, këngët e gostisë. Ku për këto të dhëna të sakta jep poeti i mirënjohur Katoni.

Kurse te veprat e historianëve romak ne gjejmë një paraqitje mjaft sistematike të jetës së komunës romake, duke filluar nga momenti i themelimit hipotetik i saj. Sidomos shumë gjëra nga tregimet e historianëve romak duket se kanë karakter legjendar. Gojëdhënat për dy binjakët që themeluan Romën. Romulin dhe Remin, për vajzën Tarpea etj.

Kështu me legjendat e vendit u bashkuan edhe legjendat greke, të cilat depërtuan më vonë plotësisht.

Më vonë kur në Romë u zhvillua letërsia artistike proza mbahej si më e përshtatshme për aristokratët sesa poezia.

Kështu poezia nuk nderohej - shkruan për kohë e lashtë shkrimtari romak Katoni.

Mirëpo poetët e parë romak zakonishtë kanë qenë njerëz me pozitë të lartë shoqërore dhe shpesh jo edhe qytetar romak, por të ardhur nga krahinat e tjera të Italisë ose skllavë të liruar. Në fillim letërsia romake pati karakter të theksuar imitimi. Shkrimtarët riprodhuan modelet greke në formë përkthimi ose përpunimi. Natyrisht ata u përpoqën të zgjidhnin nga letërsia greke ato vepra që u përshtaten

kërkesave ideologjike të shoqërisë së tyre dhe nivelit kulturor të popullit. Për këtë arsye u drejtuan kryesisht nga gjinitë e lashta letrare, karakteristike për periudhën.

Periudhat e gjuhës latine

Shkenca latine dallon katër periudha të rëndësishme:

1. Periudha paraklasike e gjuhës latine ose periudha arkaike.
2. Periudha klasike e gjuhës latine,
3. Periudha pasklasike e gjuhës latine
4. Periudha e vonë ose Gjuha e vonë.

1. Periudha paraklasike e gjuhës latine ose periudha arkaike; kjo periudhë daton që nga shekulli i III deri te fillimi i shekullit të I para erës sonë. Si autorë ose përfaqësues më të përmendur në këtë periudhë i hasim komediografin Plauti (Titus Macer Plautus) i cili ka jetuar rreth viteve 254-184 para erës sonë.

Te veprat e Plantit leksiku dhe struktura fonetike e tij i afrohen normave të gjuhës klasike latine. Po ashtu hasim edhe veprat mbi problemet e shkancave të natyrës dhe të mjekësisë "De re rustica" e Katonit plak (Cato Major) i cili ka jetuar 234-149 para erës sonë. Te vepra e tij hasim shumë fjalë të natyrës mjekësore, të mara nga gjuha e folur.

2. Periudha klasike e gjuhës latine: Kjo periudhë daton që nga shekulli i I para erës sonë deri në fillimin e shekullit I të erës sonë. Në këtë periudhë hasim një numër të madhë poetësh, prozatorësh, filozofësh dhe shkencëtarësh që këto së bashku arritën të krijonin gjuhën letrare latine dhe një letërsi shumë të pasur me vlera artistike. Si përfaqësues më të përmendur të kësaj periudhe i hasim Ciceronin (Marcus Tullius Cicero) i cili jetoi nga viti 106-48 para erës sonë, Jul Cezari (Gaius Julius Caesar) jetoi nga viti 100-44 para erës sonë. Këta të dy konsiderohen si themelues të prozës artistike romake dhe vendosës të normës së prozës. Mandej kësaj periudhe i bashkangjiten historianët e famshëm romak: Salusti (Gaius Salustius Crispus) vitet 65-35 para erës sonë. Tit Livi (Titus Livius) vitet 59 para erës sonë -17 të erës sonë, mandej poetët Virgjili (Publius Vergilius Maro) vitet 70-19 para erës sonë, Horaci (Quintus Horatius Flaccus) vitet 65-8 para erës sonë, Ovidi (Publius Ovidus Naso) vitet 43 para erës sonë - afër vitet 18 të erës sonë etj., të cilët krijuan, një normë të tillë të gjuhës poetike letrare.

Kontribut të madh këto dijetar i dhanë pastrimit dhe lëvrimin të gjuhës latine, poetët e kësaj periudhe u pajtuan plotësisht me prozatorët. Këtë qëndrim përveç këtyre e kishin edhe Terenci, Eni dhe Lukreci, që ishin përfaqësues të filozofisë materialiste të kohës antike. Kështu këto dhan një kontribut të madh në krijimin e terminologjisë filozofike materialiste, duke na dhënë në gjuhën latine filozofinë materialiste të Epikurit grek në veprën e tij "De rerum natura."

3. Periudha pasklasike e gjuhës latine ose periudha e perandorisë së herët; kjo periudhë daton nga fillimi i shekullit të I deri në shekullin e II të erës sonë. Kjo periudhë tregon zhvillimin e gjuhës latine pikërisht të letërsisë artistike dhe shkencore, fusha kryesore e të cilave ka qenë teoria dhe praktika e artit oratorik. Kjo periudhë sjellë shkrimtar dhe filozof, që më të përmendurit janë: Luci

Seneka (Lucius Anneaus Seneca) fillimi i shekullit të I- viti 65 i erës sonë, fabulistin romak Fedri (Faedrus) fundi i shekullit të erës sonë, satiristin juvenal (Decius junius juvenalis) afer vitit 60-140 të erës sonë, epigramatistin romak Markiali (Marcus Valerius Martialis) afër vitit 40-104 të erës sonë etj.

Veprat më të rëndësishme të kësaj periudhe i hasim "Historia naturalis" e Plinit Plak (23-79), që jep njoftime të gjëra mbi shkencën natyrore dhe shoqërore, dhe veprën "Naturales quaestiones" të Luci Senekës (4-65).

4. Gjuha latine e vonë; kjo periudhë përfshinë shekullin e III-IV të erës sonë. Kjo periudhë konsideron lindjen e shteteve barbare dhe dukurit që pregadisnin kalimin e gjuhëve të reja neolatine.

Pas krijimit të Romës si një shtet skllavopronar të fuqishëm në Mesdhe, ku Roma vuri nën sundimin e vet shumë territore të Evropës juglindore, në Afrikën veriore dhe në Azinë e vogël gradualisht filloj dominimi i gjuhës latine në përdorim si gjuhë komunikimi dhe e administratës. Kjo u përhap në fillim nga ushtarët, tregëtarët, gramaticientët, detarët, skllavërit e arratisur etj, kështu depërtoj gati në të gjitha sferat e jetës shoqërore dhe ekonomike.

U përhap në Iliri, Greqi, Kartagjenë, Egjipt, Siri etj, mandej në fiset më pak të zhvilluara, te Galët, Iberët, Daket, Fenikasit etj. Mandej në territoret e shteteve të sotme të Spanjës, Portugalisë, Francës, Zvicrës, në vendet e ulta Holandë, pjesën e Gjermanisë, Anglisë jugore, Çekoslovakisë, Hungarisë, Rumanisë, vendet e ish-Jugosllavisë, Bullgarisë, Shqipërisë, Greqisë, Turqisë, Libanit, Sirisë, Palestinës, Egjiptit, Libisë, Tunizisë, Algjerisë etj.

Mirëpo pas ndarjes së perandorisë Romake në dy pjesë (395), Roma u nda në dy perandori: në Perandorin e Lindjes dhe të Perëndimit. Këtu ndodhen disa ndryshime, në Perandorinë e Lindjes - Bizantit pozitën sunduese e kishte zënë gjuha greke, ndërsa në atë të perëndimit gjuha latine. Këtu fillonë edhe rënja e gjuhës latine në aspekt komunikimi dhe më vonë këto vende filluan të zëvendësojnë përdorimin e gjuhëve të veta.

Gjuha latine, për pasoj të situatave të ndryshme politike duke u përhapur në territore shumë të mëdha dhe në popullsi me përbërje etnike të ndryshme, ka filluar të humbas pak nga pak pastërtin, seriozitetin dhe rreptësinë e saj klasike. Veç kësaj, nën ndikimin e lidhjeve akoma më të gjëra me popujt që e rrethonin botën antike, gjuha latine pësoi ndryshime edhe më të mëdha. Në të filluan të depërtonin elemente të huaja, elemente popullore dhe elemente të gjuhës së folur.

Në shekullin e V (të erës sonë), pas rënies së Perandorisë së Perëndimit dhe pas dyndjeve të fiseve barbare Roma e humbi rolin e vet si udhëheqëse politike dhe si qendër ekonomike dhe administrative. Në shekullin e VI deri në shekullin e VIII (të erës sonë), çdo krahinë e ish Perëndorisë Romake bënte jetë më vete, të veçuar dhe të pavarur.

Shfaqja e gjuhëve neolatine (ose romane) i takon për afërsisht shekullit IX të erës sonë. Në të bëjnë pjesë gjuhët e sotme: Italishtja, spanjolishtja, portugalishtja, frëngjishtja, rumanishtja, dhe retroromanishtja.

Periudha e humanizmit

Shkencëtarët humanistë të Rilindjes kanë bërë një luftë të madhe aktive për gjuhën klasike latine, për pastrimin e saj nga vullgarizmat. Kështu që të gjithë shkencëtarët e periudhës së Rilindjes dhe të kohës së re veprat e tyre i botonin në gjuhën latine. Më të përmendur janë: filologu humanist holandez Erazm Roterdami (1466-1536), filologu dhe humanisti gjerman Reihlin (1455-1528), mendimtarin Tomas Mor (1478-1535), mjekët dhe anatomistët italianë Vazali (1514-1564), dhe Eustakio (1510-1574), Tommazo Campanella (1568-1639), biologu dhe anatomisti italian Malpigi (1628-1694), mjeku anglez Harvej (1578-1657), Nikolla Koperniku (1473-1543), filozofi Dekartin (1596-1650), Bekoni (1561-1626), Gobbsin (1588-1670), Spinoza (1632-1677), Galileu (1564-1642), Njutoni (1642-1727) etj.

E DREJTA ROMAKE

KODI I PAPIRIANIT

ROMULI

Te romakët Romuli ka qenë themelues i të drejtës patronale, ku patricët u shpjegonin të drejtën klientëve të vet që në vend të tyre të udhëhiqnin kontestin, të u ndihmohet nëse atyre u bëhet ndonjë padrejtësi dhe të asistojnë në punët e tyre juridike, kurse klientët duhet të ndihmojnë patronët e tyre në martesat e vajzave të tyre, dhe në rast se kanë nevojë të kthejnë kur ato ose vetë ose fëmijët e tyre rrëmbehen nga armiqët të paguajnë borxhin e tyre nëse janë të gjykuar për borxh ose për të dhëna publike.

Numa Pompili

Numa Pompili ka caktuar që ai që ka lëvruar mexhën së bashku me qetë të mallkohet.

Ligji mbretërorë ka ndaluar që të varroset gruaja që ka vdekur shtatzënë para se t'i nxirret fryti. Kush vepron ndryshe, do të konsiderohet se ka ndërprerë shpresën e përtërirjes.

Tul Hostili

Ligji është aprovuar me ate rast sipas së cilit kur dikujt i lindin tre djem bineq, mund deri te mosha e tyre e pubertetit të marrë nga shteti alimentacion për mbajtjen e tyre.

Kodi i Justinianit

Ulpiani - nga libri i parë i rregullave

Drejtësia është një dëshirë e vazhdueshme dhe e përhershme që secilit ti jepet e drejta që i takon. E drejta urdhëron të jetosh ndershmërisht, të mos e dëmtosh tjetrin, secilit ti jepet çka i takon.

Shkenca juridike është njohja e gjësendeve hyjnore dhe njerëzore, shkenca e gjërave të drejta dhe jo të drejta.

Kush merret me çështje të drejtësisë, duhet të dije prej nga del emri "ius", dhe ajo është qajtur nga drejtësia (iustitia), sepse siç e ka definuar bukur Celsi, drejtësia është mjeshtria e së mirës dhe e së drejtës. Në drejtësi duhet të ketë kujdes për drejtësinë.

IUS ROMANUM

IUS PAPIRIANUM SEUM DE RITU SACRORUM

ROMULUS

Constitutum tunc est ab illo ius patronatus tale: patricos oportebat clientibus cuius ius interpretari, lites pro eis, si iniuria afficerentur, intendere, agentibus adesse; clientes vero oportebat patronos suos iurare in collo-candis filiabus, si parentes opibus carerent, ab hostibus redimere eos, si ipsi aut liberi caputi essent, et tam litium privatarum aestimationes quam publicas multas si condemnati essent, pro eis solvere.

Numa Pomplius

Numa Pomplius statuit eum qui terminum exarasset et ipsum et boves sacros esse.

Negat lex regia mulierum, quae pregnans mortua sit, humari, antequam partus si exciditur; qui contra fecerit, spem animantis cum gravida peremisse videtur.

Tullius Hostilius

Lex lata est propter illum casum iubens, si cui trigemini nasceretur filii, ei de publico alimenta ad pubertatem usque suppeditari.

NGA KODI I JUSTINIANIT

Ulpianus libro primo regularum.

Iustitia est constans et perpetua sunt haec: honeste vivere, alterum non ledere, suum cuique tribuere. Iuris prudentia est divinarum atque humanarum rerum notitia, iusti atque iniusti scientia.

Iuri operam daturum prius nosse operat, unde nomen iuris decendat, est autem a iustitia appellatum: nam ut eleganter Celsus definit, ius est ars boni et aequi. In omnibus quidem maxime tamen in iure aequitas spectanda est.

MITOLOGJIA ROMAKE DHE GREKE

Fjala mitologji vjen nga fjala greke *mithos*-legjendë, *tregim*, dhe *logos* - fjalë, mësim dhe përfshinë tërësinë e gojëdhënave, legjendave për perënditë dhe gjysëmperënditë, për heronjtë e grupeve të caktuara etnike si dhe për fenomenet e ngjarjet e çuditshme dhe për krijesa të mbinatyrshme. Me fjalën mitologji emërohet edhe shkenca që merret me mbledhjen dhe studimin e miteve. Mitologjia ndahet në disa nëndisiplina shkencore, prej të cilave më të rëndësishme janë: kozmogonia dhe teogonia.

Kozmogonia merret me studimin e miteve për krijimin e botës, kurse teogonia merret me mitet, për perënditë, gjysëmperënditë dhe heronjtë.

Romakët dhe grekët besonin në këto perëndi:

Grekët

Romakët

Zeusi	Zoti kryesor	Jupiter
Hera	bashkëshortja e Zeusit - zoti i bashkëshortësisë	Junona
Posejdon	vëllai i Zeusit - Zoti i detrave dhe i burimeve	Neptuni
Had	vëllai i Zeusit - Zoti i nëntokës, dhe i botës së vdekur	Plutoni
Athina	vajza e Zeusit - Zoti i luftërave, dhe i artit, perëndive	Minerva
Apolloni	djali i Zeusit - Zoti i diellit dhe i dritës	
Afërdita	mbretëresha e bimëve, bukurisë dhe dashurisë	Venera
Hefaistosi	djali i Zeusit dhe Herës - zoti i farkatarëve dhe atyre që merren me metalet	Vulkani
Dionizi	djali i Zeusit dhe i Sinelës - Zoti i verës dhe i vreshtarive	Bacchus
Demeter	zoti i drithërave	Ceresi
Hestia	motra e Zeusit - zoti i zjarrit	Vesta
Aresi	zoti i betejave dhe i erërave	Marsi
Artemida	motra e Apollit - zoti i gjuetisë	Diana

Heronjtë më të njohur grekë (gjysmëzotra):

Edipi i cili vrau Sfingën

Perzej i cili vrau Meduzën

Tezej i cili vrau Minotaurën

Më i fuqishmi llogaritet **Herkuli** etj.

KALENDARI ROMAK

Kalendari në fillim të romakët ka qenë mujorë, është ndarë në dymbëdhjetë muaj sipas ndërrimeve të hënës. Mirëpo, viti mujor nuk përputhej me atë diellor, por mbetej prapa tij. Që të barazohej me vitin diellor çdo vit të dytë futej nga një muaj i cili quhej mensis intercalaris. Mirëpo kalendari kishte një çrregullim të madh në llogaritje të kohës, prandaj Cezari e detyroi astronomin aleksandrin Sozigenit që të rregulloj kalendarin sipas viti diellor. Pra, prej asaj kohe viti numëronte 365 ditë. Sipas Cezarit ky kalendar quhej Julian.

Në fillim viti të romakët fillonte më 1 mars, prandaj muaj e tanishëm i nënti (shtatori) quhet September (i shtati), dhe muaji i dhjetë është quajtur Oktomber (i teti), muaji korrik si i pesti, gushti si i gjashti. Mirëpo prej vitit 153 para erës sonë i pari muaj i vitit është janari.

Romakët nuk i numëronin ditët në muaj prej 1 gjer 30 si ne, por brenda muajt i kishin tri ditë të përhershme: kalendae - dita e parë e muajit; Nonae - dita e pestë, e shtatë në mars, në maj, në korrik dhe në tetor; Idus - dita e 13, por e 15 në muajt në të cilat Nonae janë e 7 ditë.

Emrat e tri ditëve të përhershme rrjedhin nga viti i Hënës. Kalendae e shënon hënën e re, Nonae të katërtën e parë, e idus hënën e plotë.

Data e ditëve të përhershme shprehen me rrjedhoren e kohës (ablativus temporis), kurse emmi i muajit figuron si mbiemër.

Kalendis Ianuaris - më 1 janar

Nonis Septembris - më 5 shtator

Idibus Martis - më 15 mars

Ndërsa një ditë para ditës së përhershme është shprehur me pridie:

Pridie Nonas Apriles - më 4 prill

Kurse ditët tjera janë caktuar duke numëruar prapa prej datës së përhershme: ante diem XVI (sextum decimum) kalendas Februaris ose Shkurt a.d.XVI.Kal.Febr.

Zbritja e datës bëhet duke u shtuar Novem dhe ideve nga një ditë, të zbriten ditët e llogaritura, përkatësisht $5 + 1$ dhe $13 + 1$ ose $7 + 1$ dhe $15 + 1$.

a.d.VI. id. Ian. = $(13 + 1) - 6 = 8$ janar

a.d.XVI kal. lun. = $(13 + 2) - 16 = 17$ maj

a.d.VI. Non. Mai. = $(7 + 1) - 6 = 2$ maj

a.d.X. Kal. Oct. = $(30 + 2) - 10 = 22$ shtator

Romakët vitet në fillim i shënonin me emrat e konsujve, të cilët atë vit kryenin detyrën e konsullit. Emrat e tyre shkruhen në rrjedhore (ablativus temporis).

<i>Ditët sipas kalendarit tonë</i>	<i>mars, maj, korrik tetor 31 ditë</i>	<i>janar, gusht, dhjetor 31 ditë</i>	<i>prill, qershor, shtator, nëntor 30 ditë</i>	<i>shkurt 28 ose 29 ditë</i>
1	kalendae	kalendae	kalendae	kalendae
2	VI	IV	IV	IV
3	V	III ante Nonas	III ante Nonas	III ante Nonas
4	IV ante Nonas	Pridie Nonas	Pridie Nonas	Pridie Nonas
5	III	Nonae	Nonae	Nonae
6	Pridie Nonas	VIII	VIII	VIII
7	Nonae	VII	VII	VII
8	VIII	VI ante Idus	VI ante Idus	VI
9	VII	V	V	V ante Idus
10	VI ante Idus	IV	IV	IV
11	V	III	III	III
12	IV	Pridie Idus	Pridie Idus	Pridie Idus
13	III	Idus	Idus	Idus
14	Pridie Idus	XIX	XVIII	XVI
15	Idus	XVIII	XVII	XV
16	XVII	XVII	XVI	XIV
17	XVI	XVI	XV	XIII
18	XV	XV	XIV	XII
19	XIV	XIV	XIII	XI
20	XIII	XIII	XII	X
21	XII	XII	XI	IX ante
22	XI ante	XI ante	X ante	VII
23	X kalendas	X kalendas	IX kalendas	VI
24	IX	IX	VIII	V
25	VIII	VIII	VII	IV
26	VII	VII	VI	VIII
27	VI	VI	V	III
28	V	V	IV	Pridie
29	IV	IV	III	Kalendas
30	III	III	Pridie kalendas	Martias
31	Pridie kalendas Apriles, Iunias August, Novembres	Pridie kalendas Febr. Septemb. Ianuar		Malas. Iul Octob., Decemb

METRIKA

Kjo disiplinë shkencore të romakët është marrë prej grekëve. Pra, romakët gati shumicën e vargjeve e kanë model nga grekët. Kjo disiplinë merret me matjen e vargut.

Rrokjet e bashkuara në një tërësi metrike e përbëjnë këmbën (pes). Shumë këmbë të bashkuara në një tërësi ritmike e përbëjnë vargun (versus). Shumica e vargjeve të përbërë nga dy këmbë e përbëjnë metrin (metrum). Pra gjithashtu sipas kësaj fjale është marrë për shkencë e cila na njofton me përbërjen e vargut, emërtimi - metrika.

Njësia më e vogël e një rrokje quhet mora. Secila këmbë përbëret nga dy pjesë; dallohet më fort - për nga zëri dhe quhet arzë (arsis, ngritje e zërit), e tjetra më e dobët dhe quhet tezë (thesis, ulje e zërit). Arza shënohet me shenjën ' , e cila quhet ictus (goditje), psh. carmina = ∪ ∪ ku car- është arzë e - mina teza. Goditja (ictus) e arzës nuk përputhet gjithmonë me theksin e fjalës.

Këmbët më të zakonshme janë:

<i>diktit</i>	$\angle \cup \cup$
<i>spondej</i>	$\angle _$
<i>trohej</i>	$\angle \cup$
<i>jamb</i>	$\cup \angle$
<i>anapest</i>	$\cup \cup \angle$

Maria: Salve, Clemens! Quid tu feriis egisti?
Clemens: Nave Graeciam² petivi. Complures insulas Graecas spectavi.
Alexandra: Ego quoque in Graecia fui.
Clemens: Quid tibi maxime placuit³, Alexandra?
Alexandra: Mare mihi maxime placuit. Et tu Maria, quid tu egisti?
Maria: Amica, quae in Britannia⁴ habitat⁵, mihi Londinium⁶, maximam illius terrae urbem, monstravit⁷.
Marcus: Salvete! Quomodo valetis?
Omnes: Bene, gratias agimus!
Victoria: Salve, Marce! Dic nobis: Ubi fuisti? Quid egisti?
Marcus: Cum fratre et amico birota⁸ in ripa Danuvii vectus⁹ sum¹⁰. Multa vidimus, multa toleravimus.
Victoria: Ego quoque multa narrare¹¹ possum. Cum parentibus in Italia fui. In tentorio¹² dormivimus¹³.

- ¹ **feriae**, - arum f. - ditë pushimi
² **Graecia**, - ae f. - Greqia
³ **placeo**, es, - ere, - ui - pëlqej
⁴ **Britannia**, -ae f.: - Britania, Anglia
⁵ **habito**, as, - are,, - avi: - banoj
⁶ **Londinium**, - i n.: - Londra
⁷ **nonstro**, - as, - are, - avi, - atum:
 - tregoj
⁸ **birota**, - ae f.: - bineq, bliznak,
 (polyrotësh)
⁹ **Danuvius**, - i m.: - Danubi
¹⁰ **vehor**, - as, - avi, - atum: -mbart,
 transportoj
¹¹ **narro**, - as, - are, - avi, - atum: - tregoj
¹² **tentorium**, - i n.: çadër, shatore
¹³ **dormio**, - is, - ire, - ivi: me flejtur, fjetje.

VOCABULARIUM

Përkthe fjalët:

maximal
 tolerant
 Navigation
 Dictat

Terrarum.
 Egoist
 audiovisuell.
 campus.

EXERCITATIONES PENSUM

1. *Feriae*¹ *magnificae*² fuerunt!

Quid discipuli fecerunt?

Clemens

Alexandra

Marcus

Victoria

Maria

2. *Quem locum discipuli petiverunt? Ubi discipuli fuerunt? Graecia - Britannia - insulae - Italia - ripa Danuvii*³.

Alexandra Graeciam petivit. Alexandra in Graecia fuit.

Maria.....

Clemens.....

Marcus.....

Victoria.....

3. *Quid discipulis maxime placet?*

Clementi⁶ insulas Graecas pete.....maxime placet.

Alexandrae apud mare.....maxime placet.

Marco birota⁷.....⁸ maxime placet.

Victoriae in tentorio⁹.....¹⁰ maxime placet.

Mariae Londinium¹¹ spect.... maxime placet.

4. *Trego ku i keni kaluar pushimet verore?*

.....
.....
.....
.....

Memoria tenete!

Qui bene amat, bene castigat.

Bis dat qui dat celerite.

Bis vincit, qui se vincit.

Perëndit te romakët

Romakët kanë besuar në shumë zotra. Mendohet se numri i tyre ishte shumë i madhë, mbi tridhjetë mijë. Besohet se vetë te fëmijët e posalindur kishin mbi tre perëndi. Kështu fëmija i pa lindur kishte zotin Kunina, posa i linduri Statulin dhe fëmija posa fillonte të ecë kishte Abeonin dhe Adeonën.

1. **feria**, - arum f. Pl.: pushim

2. **magnificus**, - a, -um: madhështor.: shkëlqyeshëm

3. **Danuvius**, -i m.: Danubi

4. **post** - mbas, pas

5. **narro**, - as, - are: tregoj

6. **Clemens**, **Clementis** m.: Fëmijët

7. **birota**, - ae f.: bineq, bliznak

8. **vehor**, **veheris**, **vehi**: mbart, transportoj

9. **tentorium**, - i n.: çadër, shatore

10. **dormio**, -is, -ire: me fjetur

11. **Londinium**, -i n. : Londra

Aleksander: Salve, Cornelia! Quid tu feriis² egisti?
Ubi fuisti?

Cornelia: Cum parentibus in Africa fui. In mari
natavimus³, urbem Carthaginem⁴ vidimus.

Clemens: Suntne moenia urbis Carthaginiis magna?

Cornelia: Certe vidi reliquias⁵ magnificas⁶. Sed urbs
Carthago a Romanis deleta⁷ est.

Victoria: Hannibalem⁸ summum imperatorem
Carthaginiensium⁹ fuisse audivimus.

Anna: Quis autem illum urbem condidit?¹⁰

Cornelia: Rex Tyri¹¹ filium et filiam heredes¹² instituit.
Sed populus filium regem delegisse dicitur.
Filia autem, cui nomen erat Elissa, ab
Acherba¹³ in matrimonium¹⁴ ducta est. Huic
magna copia auri¹⁵ erat, quam metu regis
adductus occultaverat. Ille autem in animo
habuit eius divitias¹⁶ tollere. Itaque Acherbam
occidit. Elissa, ubi facinus fratris animadvertit,
fugere constituit.

¹ **Elissa**, -ae f. Elissa

² **feriae**, arum f. Pl. - pushim

³ **nato**, as, -are, -avi - notoj

⁴ **Carthago**, **Carthaginiis** - Kartagjena

⁵ **reliquiae**, -arum f. (P) - lë, lë pas

⁶ **magnificus**, -a, -um - madhëshor, i
shkëlqyeshëm

⁷ **deleo**, -es, ere, delevi, -etum - asgjësoj

⁸ **Hannibal**, **Hanibalis** m. - Hanibali

⁹ **Carthaginienses**, **Carthaginiensium** m. -
Kartagjenas

¹⁰ **condo**, -is, -ere, condidi, -ditum: -
ndërtoj, thërmoj

¹¹ **Tyrius**, -i f: -Tiri, qytet bregdetar i
Fenikasve

¹² **heredes instituere** (instituit perfect):

¹³ **Acherba**, -ae m.: -Akerba

¹⁴ **in matrimonium ducere**: -çfaqet në
martesë, dasëm

¹⁵ **aurum**, -i m.: flori

¹⁶ **divitiae**, -arum f. Pl. - pasuri, begati

VOCABULARIUM

Përkthe fjalët nga shqipja në latinisht:

Pushim

Detë

Malë

Kodër

Pasuri

Varfëri

Martesë

Kohë

EXERCITATIONES PENSUM

1. Përgjigju latinisht:

Quis fuit Elissa?
Quis eam iu matrimonium¹ duxit?
Qid fecit frater eius, ubi rex factus est?
A quo urbs Carthago² deleta³ est

2. Plotëso fjalitë me përemrat:

Cornelia,.....cum parentibus in Africa fuit,
etiam urbem Cartheginem vidit
Regis filia..... nomen erat Elissa⁴ ex
urbe fugit.
Rex novus aurum⁵,..... Acherba⁶
occultaverat, tollere in animo habuit.
Frater Elissae Acherbam occidit,
magna copia auri erat.
Elissa..... facinus fratris
animadverberat, fugere constituit.

3. Përshtati fjalitë: Activum - passivum:

Populus filium regis delegit - Filius regis a
populo delectus est
Acherba⁶ Elissam⁴ in matrimonium duxit,.....
Acherba aurum⁵ occultaverat.....
Rex novus Acherbam occidit.....
Clemens complures insulas spectavit.....
Consul signa rerum futurarum⁷ neglexit.....

4. Vendosi shprehjet në rasën emërore njëjës:

Copiam, huic, filium, fratris, animo, Romanis, rege,
nomine, urbium, insulas metu.

5. Përkthe fjalët:

facinus locorum.....
navibus..... regem
urbis..... terras
virgini..... viros
castra..... dis
igne..... agminis

Memoria tenete!

Memoria tenete!
Qui vos vincunt, aquam bibunt.
Qui bene distinguit, bene docet.
Dura lex sed lex,

Komedia

*Romakët kishin të zhvilluar komedin
mimike, të cilën e shfaqnin nëpër rrugë
pa maska. Në komedi mund të merrnin
pjesë edhe gratë që të luanin ndonjë rol.
Por suksesi i tyre nuk ishte sa:
meshukjve vendi ku mbaheshin
komeditë ishte i hapur i ndërtuar prej
gurësh të ndërtuar në formë amfiteatri.*

¹ **matrimonium**, -i n. : martesë

² **Carthago, Carthaginis**. f. : Kartagjena

³ **deleo**, - es, - ere, delevi, - etum: asgjësoj,
çfaros

⁴ **Elissa**, - ae, f.: Elisa

⁵ **aurum**, - i n. : flori, ari

⁶ **Acherba**, - ae m. : Akeba

⁷ **res futurae** f. Pl.: gjë e ardhme, sendi i
ardhshëm

Cornelia: Elissa, ubi maritum³ a fratre occisum esse animadvertit, fugere constituit. Alii quoque, qui regem novum timebant, cum ea Africam petiverunt. Ibi emit⁴ locum, qui corio⁵ tauri⁶ tegi⁷ potuit. In animo enim habuit urbem novam condere.

Felix: Potuitne urbem in illo loco parvo condere?

Cornelia: Elissa mulier prudentissima fuisse videtur. Corium in tenuissimas⁸ partes secari⁹ iussit atque ita maius loci spatium¹⁰ occupavit, quam petiverat. Ita urbs Carthago¹¹ condita fuit. Postea imperium Carthaginiensium¹² magnum fuit.

¹ **Elissa**, - ae f.: Elisa

² **condo**, -is, ere, condidi, - ditum: - ndërtoj, themeloj

³ **maritus**, -i m.: - burrë, bashkëshort

⁴ **emo**, -is, ere, emi: blej

⁵ **corium**, -i n.: lëkurë, ryp.

⁶ **taurus**, -i m.: - dem, mëzat

⁷ **tego**, -is, -ere: mbyll sytë, fsheh

⁸ **tenuis, tenue**: - hollë, i ngushtë

⁹ **seco**, - as, are, avi, atum: - këpus, pres

¹⁰ **spatium**, -i n.: - hapësirë, shtrirje

¹¹ **Carthago, Carthaginiis** f.: - Kartagjenë

¹² **Carthaginienses, Carthaginiensium** m. Pl. - Kartagjenasit

VOCABULARIUM

Përkthe fjalët nga shqipja në latinisht:

Lokalitet

Lundrim

Kundërshtar

i madh

Okupim

Përshtatje

Mjeshtër

Ushtarë

EXERCITATIONES PENSUM

1. Përgjigju latinisht

Quam terram Elissa¹ cum aliis fugientibus petivit?
Quomodo locum maximum emit²?
Quod nomen urbi novae datum est?
De quo imperatore illius populi iam audivisti?

2. Elissa de vita sua narat.³

3. Përkthe shprehjet (foljet) dhe ndrysho kohët e tyre?

ago, peto, specto, sum, dico, tolero, video, audio,
facio, fugio, deligo, duco, occulto, habeo, tollo,
adduco, occido, animadverto, constituo, timeo,
possum, occupo.

4. Përkthe fjalitë dhe trego kush janë foljet:

Elissa fratrem fugiens Africam petivit.
Elissa aliis de marito⁴ occiso narravit³.
Frater Elissae aurum⁵ bene occultatum tollere in
animo habuit.
Elissa locum emens² prudentissima videbatur.
Homines novum regem timentes in Africam
fugerunt.

Memoria tenete!

In vito veritas.

Pro rege saepe propatria semper.

Panem et circenses.

Festat

Romakët për hirë të festave, të cilat ishin shumë, organizonin gara të ndryshme, por më të preferuara ishin vrapimi me kuaj dhe këndim i këngëve të ndryshme.

¹ **Elissa**, - ae, f. : Elisa

² **emo**, - is, - ere, emi: blej

³ **narro**, -as, - are, - avi, - atum: tregoj

⁴ **maritus**, -im: burrë, bashkëshort

⁵ **aurum**, -i n. : arë, flori

Equus Alexandri signum capitis taurini¹ impresum² habuisse dicitur. *Qua de causa* Bucephalas³ appellatus est
 Hic, cum regio⁴ ornatu⁵ instratus⁶ erat, Alexandrum solum recepit in sedem⁷.
 Quondam⁸ in proelio graviter vulneratus est. Qua re animadversa rex in alium equum transire⁹ in animo habuit, Bucephalas autem id passus¹⁰ non est.
 Multa alia eius *modi* fecisse dicitur. Equo interfecto Alexander funus magnificum¹¹ paravit¹² urbemque in eo loco condidit¹³ nomine eius.

- ¹ **caput taurinum** n. - koka e demit, kryet e demit
² **imprimo**, -is, ere, impressi, -pressum - ndrydh, shtyp, vë vulë
³ **Bucephalas**, ae m. Buqefal, emër i kalit të Lekës
⁴ **regius**, a, -um: - mbretërorë, pushtet mbretëror
⁵ **ornatus**, ornatus m:
⁶ **instratus**, -a, -um: - zbukurim, stoli
⁷ **sedes**, sedis f: - fron, karige
⁸ **quondam**: njëherë, dikurë
⁹ **transeo**, -is, -ire - kaloj, ia kaloj
¹⁰ **passus** est - hap, çap
¹¹ **magnificus**, -a, um: madhështor, i shkëlqyeshëm
¹² **paro**, as, are, avi, atum.- pregatis, organizoj

VOCABULARIUM

qui, quae, quod - / cili? që, e cila? çfarë?
causa, - ae, f. - shkak
qua de causa - ndonjë shkak, çfar shkaku
modus, -i, m. - masë, kufi mase

ARS GRAMMATICA

Ablativus absolutus. Rrjedhorja e lirë.

Equo interfecto Alexander funus paravit.

Me rrjedhoren latine mund të zëvendësohen këto fjali të varura: kohore, shkakore lejore dhe kushtore: P.sh. në fjalinë *Equo interfecto Alexander funus paravit*, zëvendëson fjalinë kushtore.

Në gjuhën shqipe rrjedhorja absolute mund ta përkthejnë edhe me fjali të varur, kryefjalën nuk e gjejmë në fjalinë kryesore në asnjë rasë.

EXERCITATIONES PENSUM

1. Defino shprehjet që ndodhen në ablativus absolutus (rrjedhore të lirë) dhe përkthe ato:

Minotauro occiso Theseus cum liberis et Ariadna navem ascendit?¹

Iniuria a Tarentinis² accepta Romani bellum acerrimum gesserunt.

Ariadna in insula relicta Theseus domum venit.

Elephantis Pyrrhi regis visis milites fugere coeperunt.

Pelope³ interfecto Tantalus in Tartarum⁴ missus est.

Troi superata Graeci domum redire in animo habuerunt.

Polyphemo vulnerato Ulixes cum comitibus fugit.

Aliis Cyclopibus convocatis Polyphemus auxilium petivit.

Tarquinus pretio⁵ audito mulierem delirare⁶ putavit.

Tribus libris in ignem coniectis mulier regi reliquos eodem pretio obtulit.

Sole repente obscurato⁷ summus metus animos Atheniensium⁸ occupavit.

Comitibus a Circe mutatis⁹ Eurylochus¹⁰ ad Ulixem rediit.

Remedio¹¹ a Mercurio accepto Ulixes comites liberavit.

Columbis¹² missis consul Brutum certiozem fecit.

Achille occultato Ulixes ad Lycomedem venit.

Clade¹³ maxima in Germania accepta Augustus dicere solebat: "Vare, Vare, redde legiones!"

Artemisia viro amisco magnificentum¹⁴ sepulcrum¹⁵ fecit.

Magnus erat metus Atheniensium⁸ luna¹⁶ solem obscurante.

Memoria tenete!

O, tempora! O, mores!

Mors ultima ratio.

Sutor, ne supra crepidam.

Ndërtimtaria te romakët.

Romakët kanë qenë ndërtues të mirë të ndërtesave të ndryshme, ato adaptonin stilin grek. Po ashtu ato adaptonin edhe ndërtimin e limaneve, urave, ujësjellsit dhe amfiteatreve të huazuar nga mesopotamia. Në shekullin e II para erës sonë romakët zbuluan çimenton, kështu u lehtësua shumë ndërtimi i ndërtesave të mëdhaja siç është Panteoni në Romë.

¹ **ascendo**, -is, ere, ascendi: hypi, ngjitem

² **Tarentini**, -orum m. Pl.: Tarentët (qytet në brigjet e Greqisë)

³ **Pelops**, Pelopis m.: Pelopa

⁴ **Tartarus**, -i n.: Tartar

⁵ **pretium**, -i n. çmim, vleftë

⁶ **deliro**, -as, -are: dredhoj

⁷ **obscurus**, -as, -are, -ari, -atum: lus, lutem

⁸ **Athenienses**, Atheniensium m. Pl.

Athinasi

⁹ **muto**, -as, -are, -ari, -atum: ndryshojm, ndroj

¹⁰ **Eurylochus**, -i m.: Euriloki

¹¹ **remedium**, -i n.: mjekim, bar mjeku

¹² **columba**, -ae f.: pulumb, vidë

¹³ **clades**, cladis f.: humbje, fatkeqësi

¹⁴ **magnificus**, -a, -ium: madhështorë

¹⁵ **sepulcrum**, -i, -n.: varr, monedhë, gurë

¹⁶ **luna**, -ae f.: hëna.

Phaëton a matre *cognoverat* se filium Solis esse. Epaphus² autem, filius Iovis, de ea re *dubitavit*. Itaque Phaëton ad matrem adiit et: "Quis est", inquit, "pater meus? Semper me³ filium Solis esse dicebas, Epaphus autem deum patrem meum esse negat." Tum mater: "Quid me *vis*, fili?" "*Volo*", inquit, "eum videre, cum eo loqui!⁴ Quis patrem suum videre non *vult*?" Mater filio respondit: "Filius Solis es. Facile ad eum adire potes. Iter tibi monstrabo⁵." Phaëton, qui iam *diu* patrem querere volebat, ad eum contendit.

¹ **Phaëton**, Phaëtonis m.: Feton: (i biri i diellit)

² **Epaphus**, -i m.: - Epatusi (i biri i Jupiterit)

³ **me**: mua më, meje

⁴ **loqui** - flas, bisedoj

⁵ **monstro**, : as, are, avi, -atum: - tregoj

VOCABULARIUM

quaero, -is, ere - kërkuj, me kërkuj
 quaesivi, - situm
cognosco, -is, - ere - njoh, dij
 cognovi, - nitum
dubito, -as, - are, - dyshoj, jam i pasigurtë
 - avi, - atum

nego, - as, - are, - mohoj
 - avi, - atum
volo, vis, velle, - fluturoj, vrapoj, nxitoj
 volui
diu - një kohë të gjatë, gjatkohë

ARS GRAMMATICA

volo, velle, volui - dua,
 dëshiroj (Praesens)
volo - volumus
vis - vultis
vult - vlunt

volam, voles (futu); volebam, volebas
 (imperfekti);
volui, voluisti (perfectum)

Phaëton ad domum patris iter fecit.

Ille in solio³ sedebat⁴, Dies et Mensis Annus apud eum stabant⁵. Sol illis oculis, quibus omnia spectabat, filium venire vidit et "Quid" inquit, "hoc in loco quaeris, Phaëton?"

Tum ille "O pater, unus e filiis Iovis dubitat te esse patrem meum".

Deinde ab eo munus petivit, ut omnes viderent Phaëtonem esse filium Solis.

Sol filio imperavit, ut accederet, ut accederet, dixitque: "Dabo tibi omnia! Quid me⁶ vis?"

Phaëton autem petivit, ut sibi liceret alipedes⁷ equos patris unum diem moderari⁸.

¹ Phaëton, Phaetontis m.: - Fetoni

² munus, muneris n. : - dhuratë

³ solium, -i n.: - fron, dinjitet mbretërorë

⁴ sedeo, -es, ere, sedi.: rrij, ulem.

⁵ sto, stas, stare, steti.: - qëndroj, rri në këmbë

⁶ me: - mua, më, meje

⁷ alipes (ben: alipedis): - me fjetur ndër këmbë, këmbëshpejtë

⁸ moderari: - i përmbajtur

VOCABULARIUM

domus, domus f.-shtëpi, banes

inter facio - më bë ndërmjet

ut - si, qysh, kur

impero, -as, - are, - avi, - atum

- urdhëroj, zotëroj.

accedo, - -is, -ere, accessi, - cessum
- afrohem, qasem

sibi - vetes, vetvetes

ARS GRAMMATICA

Coniunctivus imperfectum - lidhorja e së pakryerës

Sol filio imperativ, ut accederet.

Lidhorja e së pakryerës në të shumtën e rasteve te fjalët e varura haset me lidhëzën ut.

Fjalitë rrjedhore në të shumtën e rasteve vijnë edhe pas atyre kryesore, në të cilën gjendet foljet me kuptim: ndodh; rrjedhorja në fjali përdoret ose në fjalitë rrjedhore përdoret lidhorja e së pakryerës sipas consecutio temporum.

EXERCITATIONES PENSUM

1. Përkthe fjalitë dhe defino lidhoren e të së pakryerës:

Ranae¹ a love petiverunt, ut novum regem sibi daret.
Tarentini² a Pyrrho petiverunt, ut sibi auxilium ferret.
Ariadna Theseum iuivit, ut Minotaurum superare posset.
Polyphemus Graccos inclusit, ut eos consumeret³.
Theseus celeriter navem ascendit⁴, ut Ariadnam
relinqueret.
Consul columbas⁵ misit, ut Decium Brutum⁶ certiozem
faceret.
Moerus⁷ in urbem contendit iut amicum liberaret.
Tyrannus a Moero eisunque amico petivit, ut se⁸ tertium
amicum reciperent.

2. Plotëso fjalitë që folja të jetë e përshtatshme me lidhëzen ut:

Druida Gallis potionem⁹ dabat, ut Romanos sine armis
..... (superare)
Ulixes Polyphemum vulneravit, ut cum comitibus
.....(fugere)
Polyphemus alios Cyclopes¹⁰ convocavit, ut sibi
auxilium.....(ferre)
Decius Brutus compluribus locis cibum¹¹ disposuit, ut
columbas.....(capere)
Tyrannus militibus imperavit, ut Moerum.....
..... (occidere)

3. Përshtat fjalitë që të përdoret lidhëza ut dhe folja të vendoset në të pakryerën (imperfectum)

Ulixes a Lycomedes¹² petivit: "Achillem¹³ trade!"
Viri Romani mulieribus imperabant: "Vino abstinet!"¹⁴
Consul militibus imperavit: "Signa feret!"
Mulier a Tarquinio rego petivit: "Libros eme!"
Minos¹⁵ hostibus superatis imperavit: "Liberos
in Cretam mittete!"

Memoria tenete!

*Aero rarissima nostro simplicitas.
Medicamentorum salutarium plenissimae sunt terrae.
Maximum remedium irae mora est.*

Rendi familjar

Te romakët babai ishte kryesori i familjes. Quhej pater familias dhe kishte pushtet në tërë familjen. Burrat gjithmon e pyetnin kryesorin, këshilloheshin për çdo gjë me to, për çdo punë. Edhe gratë kishin liri të plotë ushtronin çdo lloj aktiviteti dhe profesioni. Prindët organizonin martesat për fëmijët e tyre. Martesat bëheshin në mes të korrikut, që mendonin se muaj korrik është muaj që sjell fat në jetë.

¹ rana, - ae f.: bretkocë, peshk deti

² Tarentini, - orum m. Pl. : Tarentinët

³ consumo, -is, -ere: përdor, shpenzoj

⁴ ascendo, -is, -ere.: hypi, ngjitem

⁵ columba, -ae f.: pëllumb, ridë

⁶ Decius Brutus m.: Bruti, dhjetë

⁷ Moerus, -i m.: Moerusi

⁸ se: - pa, pakujdes

⁹ potio, potionis f.: - pije, pije dashurije

¹⁰ Cyclops, Cyclopis m.: Ciklopi

¹¹ cibus,-i m.: - ushqim, gjellë

¹² Lycomedes, Lycomedis m.: Likomedi

¹³ Achilles, Achillis m.: Akili

¹⁴ abstineo, -es, -ere, -ui.: mbaj larg

¹⁵ Minos, Minois m.: Minosi

Primum pater *perterritus*
 filio munus¹ dare *noluit*:
 "Quare", *inquit*, "id a me petis,
 Phaëton²?
 Noli id a me petere!
 Magnum enim est
periculum. Nolo
 filium perdere³."
 Ubi Phaëton patri
persuasit, ut sibi
 equos alipedes⁴
 daret, ille filio: "Noli"
inquit, "equos *incitare!*
 Medio itinere
 tutissimus ibis."

¹ **munus**, **muneris** n.: - dhuratë

² **Phaëton**, **Phaëtonis** m.: - Fetoni

³ **perdo**, -is, -ere, **perdidi**, - ditum: - humb, humbas

⁴ **alipes** (Gen: alipedis): flet ndërkëmbë, flet shpejt

VOCABULARIUM

perterro; es, - ere, - ui, -itum - tmerroj,
 vë frikën
nolo - nuk dua

quare - si? qysh?

periculum, -i n. rezik

persuadeo, -es, -ere, - suasi, - suasum
 - bind, mbush mendjen

incito, - as, - are, - avi, - atum - nxis, shtyej

ARS GRAMMATICA

nolle: *nuk dua*

	nolo	nolumus
Praesens:	non vis	non vultis
	non vult	nolunt

Imperativus: Noli equos incitare!
 Nolite equos incitare!

EXERCITATIONES PENSUM

1. Vendosi foljet nga koha e tashme në urdhërore:

Equos incita!	- Noli equos incitare!
Ad domum patris i!	-
Fuge!	-
Signa feret!	-
Equos mihi da!	-
Patrem quaere!	-
Medio itinere ite!	-
Accedite!	-

2. Përkthe fjalitë dhe përgjigju latinisht:

Quis fuit pater Phaetonitis¹?
Quid Phaeton a patre petivit?
Quare id munus a patre petivit?
Quare pater id munus² ei dare noluit?

Memoria tenete!

Sero tarde venientibus ossa.
Nolens volens
Beati possidentes.

Sëmundjet

Te romakët si sëmundje më të përhapura ishin malatia, dizanterija dhe tuberkulozi dhe këto llogariteshin si vdekjeprurëse. Në fillim mjekët mundoheshin që sëmundjet ti shëronin me barna popullore dhe me lutje. Spitalet gjithmonë ishin në gatishmëri vetëm për ushtarët e plagosur. Kishte banjo publike ku këto ishin të hapura për të gjithë: Këto ishin të hapura dhe pranonin deri në 1600 persona në ditë.

¹ **Phaeton, Phaetontis** - m.: fetoni

² **munus, muneris.**: dhuratë

Phaëton² patri gratias egit.

Tum in curru Solis stabat³.

Quattuor equi patris eum celerime
per aethera⁴ tulerunt.

Sed leve pondus⁵ eius erat. Quod ubi senserunt,
solitum⁶ iter reliquerunt. *Nullo* modo Phaëton eos
tenere potuit. Ita accidit, ut terra compluribus locis
incenderetur. Qua de causa Iuppiter Phaëtonem
fulmine⁷ coniecto interfecit, *ne* maiorem iniuiram
terra acciperet.

¹ **currus**, *currus m.*: karrocë, koci

² **Phaëton**, *Phaëtonis m.*: Fetoni

³ **sto**, *stas stare, steti*: qëndroj, ri në këmbë

⁴ **aether**, *aetheris m.*: qiell, ajër

⁵ **pondus**, *ponderis n.* - peshë

⁶ **solitus**, *aiumi*: - i rëndomtë, i zakonshëm

⁷ **fulmen**, *fulminis n.*: rufe, goditje

Pamja e Fetoni

VOCABULARIUM

terra, - ae. *f.* – tokë, dhe
incendo, -is, -ere,
- cendi, - censum – djeg, ndez
levis, leve – i lëmuar, i lehtë

nullus, -a, -um – asnji, kurrnji
teneo, - es, - ere,
tenui, tentum – mbaj
ne – a, athua, mos

ARS GRAMMATICA

ut terra incenderetur.

Lidhorja e së pakryerës veprorë dhe pësorë formohet duke i shtuar paskajores së tashme të veprorës mbaresat vetore:

spectare spectareris **spectaretur** spectaremur spectaremini **spectarentur**
viderer - ducerer - caperer - audirer

EXERCITATIONES PENSUM

1. Plotëso fjalitë me anë të këtyre foljeve:

darentur - incitarer - interficerentur - inveniretur -
occideretur - offerrentur - perterrentur
Elissa ex urbe Tyro¹ fugit, ne a frater.....
Accidit, ut libri nozem regi a muliere.....
Pyrrhus elephantos in Italiam duxit, ut Romani.....
Phaeton patri persuasit, ut sibi equi.....
Thetis filium ad Lycomedem misit, ne a Graecis

2. Plotëso fjalitë duke përdorur përemrat:

Phaeton, filius Solis erat, patrem
cognoscere² voluit.
Phaeton ad domum patris,iam diu quaesivit,
accessit.
Equi a Phaetone,pondus³ leve erat, teneri non
potuerunt
Terra, compluribus locis incensa, a love
petivit, ut Phaetontem occideret.

3. Përkthe fjalitë.

Elissa ex Africa fugit.
Phaeton a patre petivit, ut sibi equos daret.
Iuppiter pater Phaetontis est.
Phaeton patrem quaesivit, quod hostes timebat.
Elissa uxor regis fuit.

Memoria tenete!

Timeo danaos et dona ferrentes.
Ave caesar, morituri te salutant.
Beati pauperes spiritu.

Ligjet

Ligjet në Romën e vjetër ishin shumë të ashpra. Ligjet babait i jepnin mundësi që fëmijve të vet ti sundonin dhe ti shisnin si skllevër. Për femrat ishte e ndaluar me ligj të pije verë. Ajo që nuk e respektonte ligjin, dënoheshte me gjithë familjen të qëndronte një kohë pa bukë. Personat që merrnin para hua, nëse, nuk i kthenin, personi që jepte parat kishte të drejtë që ti lidhte në zinxhirë, ta shfrytëzonte derisa të kthehte borxhin. Me vdekje dënoheshin personat që natën dëmtonin punët e fushës ose bënin ndonjë vjedhje të kulturave bujqësore.

¹ **Tyrus**, -i f. Tiri (qytet)

² **cognosco**, -is, -ere, cognovi, sognitum:
njoh, dij

³ **pondus**, ponderus m.: peshë, barrë

L. Furio³, Appio Claudio⁴ consilibus exercitus Gallorum *ager* Pomptinum⁵ occupavit. Consules, qui de vi hostium agebant, *aciem instruebant*. Dux interea Gallorum ad Romanos accessit iussitque venire et *secum* pugnare. Tum Valerius *tribunus militum* a consulibus *impetravit* ut sibi in ducem Gallorum pugnare liceret. Iam acerrime pugnabant. Tum corvus repente advolavit⁶ et in oculos hostis pugnare coepit. Sic tribunus spectante *utroque* exercitu hostem superavit interfecitque. Qua de causa cognomen⁷ Corvinus ei datum est. Augustus Corvino in foro suo statuam⁸ posuit, in cuius capite corvi simulacrum⁹ fuit.

¹ **Corvus**, -i m.: Korb, makina ushtarake

² **Valerius**, -i m. - Valeri i madh

³ **Lucius Furius**: Luci Furi (konzull)

⁴ **Appius claudius**: Aphas Klaudi (konzull)

⁵ **Ager Pomptinus**: fushë fjalimesh

⁶ **advolo**, -as, - are, avi: - fluturoj

⁷ **cognonem, cognominis** n: - emër i tretë pranë romakëve

⁸ **statua**, ae f.: - trupore, shtatore

⁹ **simulacrum**, -i n.: - figurë, trupore

VOCABULARIUM

L. = Lucius

ager, agri. m. : fushë, livadh

vis, vim, vi f. - fugi, forcë

instruo, -is, ere, - struxi, - structum - ndërtoj, ngre

aciem - teh, skaj

secum - me vete

tribunus militum - tribunë ushtarësh, tubim

impeto, - as, - are, - avi, - atum - nxjer, ajrin

uterque - se cili nga të dy

ARS GRAMMATICA

Ablativus apsolutus et participium

Lucio Furio, Appio Claudio consulibus.

Në gjuhën latine fjalitë e pavarura formohen prej një pjesorje dhe një emri ose përemri. Në latinisht quhet rrjedhore e lirë dhe ka kuptim kohor, prandaj në të shumtën e rasteve përkthehet me fjali kohore, por edhe me fjali shkakore, lejore dhe kushtore, varësisht nga konteksti dhe kuptimi i fjalisë.

EXERCITATIONES PENSUM

1. Përgjigju latinisht:

Quo anno Valerius¹ ducem Gallorum superavit?
Quare Romani illos hostes timebant?
Quid consules fecerunt, ut hostes prohiberent?
Quem agrum Galli occupaverant?
A quo Valerius impetravit, ut sibi pugnare liceret?
Quid tum accidit?
Quod cognomen² ci datum praefuerunt³?

2. Me cilat fjali duhet të bashkangjiten këto fjali të dhëna më poshtë:

Valerius ¹ impetravit,	ut hostes prohiberent.
Accidit,	ut sibi pugnare liceret
Consules aciem instruebant,	ne a fratre occideretur
Elissa in Africam fugit,	ut sibi equos daret
Phaeton a parte petivit,	ut corvus Valerium invaret.

3. Mundohu të formosh fjali nga shprehjet e dhëna më poshtë:

instruerem - aciem - impetrarem - quaererem - quare -
dare - negare - imperare - itinerum - periculum - virium -
ducum - foro - agro - nolo - illo- duce - hoste - consule -
leve.

4. Përshtati fjalitë në ablativus absolutus sipas modelit të dhënë:

Hanibal ⁴ dux erat. Romani superati sunt. Hanibale duce. Romani superati sunt.
--

Caesar imperator erat. Romani Galliam occupaverunt.
Cicero⁵ consul erat. Res publica summo metu liberata est.
Romulus⁶ rex erat. Romani virgines Sabinorum⁷ raperunt⁸,
quod mulieres non habebant.

Memoria tenete!

Quot capita tot sensus.
Mirable visu, mirabile dictu.
Dum genua virent.

Festat e perëndive

Secilin vit në dhjetorë romakët organizonin festa kushtuar perëndisë Saturn, babai i Jupiterit dhe Junonës. Organizoheshin lojra të mëdhaja këmbim dhuratash. Në këto festa edhe robërit (sklllevërit) ishin të lirë dhe së bashku festonin.

¹ Valerius, -i m.: Valeri

² cognomen, cognominis n. : emër i tretë pranë romakëve

³ praesum, -es, -esse, -fui -jam në krye, sundoj

⁴ Hanibal, Hanibalis m.: Hanibali

⁵ Cicero, Ciceronis m.: -Ciceroni

⁶ Romulus, -i m. : Romuli

⁷ Sabini, -orum m. Pl. : Sabinët

⁸ rapio, -is, -ere, rapui, raptum: kap, rrok, rrëmbej

Laio¹ ab oraculo responsum erat, ut de filii sui manu mortem caveret³. Ob eam causam, cum locasta⁴ uxor peperisset⁵, servum filium in *montibus* exponere² iussit. Quem autem pastores⁶ cum invenissent, ad Polybum⁷ regem tulerunt. Polybus eisque uxor, quod iis liberi non erant, eum *tamquam* filium suum educaverunt⁸. Cum autem pedes *transfixos* haberet, Oedipodem⁹ eum appellaverunt.

¹ **Laius**, -i m.: – Lai

² **expono**, -is, ere, exposui, expositum – qes, ekspozoj

³ **caveo**, es, ere, cavi, cautum –

⁴ **locasta**, -ae f.: – lokosta

⁵ **pario**, is, ere, peperii, partum: – lind, ndërtoj, nxjerr në dritë

⁶ **pastor**. pastoris: – bari, çoban

⁷ **Polybus**, -i m. – Polibi

⁸ **educio**, -as, -are, -avi, atumi: – edukoj, jap, prodhoj

⁹ **Oedipus**, Oedipolis m.: – Oedipi

VOCABULARIUM

ob - për arsye, për shkak

cum - me, bashkë me

servus, -i m. - skllav, shërbëtor

mons, montis m. - mal montis m - mal, vergmal, shkëmb

tamquam - ashtu si, sikurse

transfigo, -is, -ere, transfixi,

fixum - depërtoj përshkoj

ARS GRAMMATICA

Coniunctivus plusquam perfectum - Lidhorja e kryerës së plotë.

Mënyrë lidhore e së kryerës së plotë, nëse veprimi që shpreh folja e fjalit së varur është kryer para atij të fjalisë kryesore:

Rogabam (rogavi ose rogaverem – quis fuissem (qytet ose pata pyetur - kush ka qenë)

spectavissem - prohibuissem - dixissem - invenissem - cepissem - fuissem

(issem, isses, isset, issemus, issetis, issent)

EXERCITATIONES PENSUM

1. Përkthe fjalitë dhe defino se cilat janë foljet në lidhoren e të kryerës së plotë:

Elissa in Africam fugit, cum frater martium¹ occidisset.

Phaeton patrem cognoscere² voluit, cum Epaphus³ dubitavisset eum filium Solis esse.

Laius⁴, cum uxor peperisset⁵, filium exponi⁶ iussit.

Cum Galli agrum Pomptium⁷ occupavissent, consules aciem instruebant.

Valerio⁸, cum hostem auxilio corvi⁹ superavisset interfecisset que, cognomen¹⁰.

Corvinus datum est.

Cum Phaëton eques petivisset, pater eius perterritus erat.

2. Mundohu të plotësosh vendet e zbrazëta në fjali:

Minos hostibus superatis imperativ, liberos in Cretem mitterent.

Theseus,de ea re audivisset, Minotaurum occidere constituit.

Ariadna amore¹¹ adducta est,Theseum iuaret.

Theseus,Minotaurum superavisset, cum liberis et Ariadna domum redire voluit.

3. Përkthe fjalitë:

Ariadna a Theseo petivit, ut sibi causam itineris diceret.

Tum ille: "Eilius regis Atheniensium¹² sum. Complures annos urbem non videram. Cum Athenas redissem, audivi Athenienses a patre tuo superatos esse. Qui iis etiam imperavisse dicitur, ut liberos in Cretam ad Minotaurum mitterent. Cum id audivissem, insulam petere constitui, ne liberi a monstro occiderentur. Ea est causa itineris mei."

Memoria tenete!

Consilio manue.

Usus est magister optimus.

Nondum omnium dierum sol occidit.

Ushqimi

Në fillim Romakët nuk njihnin bukën, por ato ushqeheshin me lloj farërash (drithërash) dhe më vonë filluan të gatuanin bukën.

Në fillim tavolina mbushej me gjëra të pjekura, vezë dhe lloje sallatash. Së dyti llojë mishi të skuqur dhe në fundë ëmbëlsirat, fruta.

Në tavolinë gjithmonë qëndronte vera. Por për femrat ishte e ndaluar. Vera pihej në gota të mëdhaja prej druri ose dheu.

¹ **maritus**, -i m.: burrë, bashkëshort

² **cognosco** 3, cognovi, cognitum: - roj, dij, dëgjoj

³ **Epaphus**, -i m.: Epapi

⁴ **Laius**, -i m.: Lai

⁵ **pario**, -is, -ere, peperit, partum: - lind, nxjer në dritë

⁶ **expono**, -is, -ere exposui, - positum: - qes, eksponoj

⁷ **eger Pomptinus** m.: fusha e pomptinit

⁸ **Vaterius**, -i m.: - Valeri

⁹ **corvus**, -i m.: korbi makinë ushtarake

¹⁰ **Cognomen**, cognominis n.: emër i tretë pranë romakëve

¹¹ **amor, amoris** m.: - dashuri, dëshir, lakmi

¹² **Athenienses**, Atheniensium m. Pl.: Athinasit

1. Me cilat fjali duhet të bashkangjiten këto fjali të dhëna më poshtë?

Equus Alexandri Bucephalas ¹ apellatus est	ubi leve pondus ² senserunt
Phaeton ad patrem contendit, Phaeton a patre petivit	quod signum capitis taurini ³ impressum ⁴ habuit. ut sibi in ducem Gallorum pugnare liceret
Equi solitum ⁵ iter reliquerunt	quem iam saepe quaerere volebat
Valerius impetavit	ut sibi equos daret.

2. Përkthe fjalitë

Certe legistis Lucio Furio et Appio Claudio consulibus corvum⁶ tribunum militum Romanorum in proelio iuisse. Agro Pomptino⁷ a Gallis occupato consules aciem instruebant. Interea dux hostium ad urbem accessit iussitque Romanos unum militem mittere, ut secum pugnaret. Illi prinun perterriti erant, tum autem Valerius tribunus militum a consulibus petivit, ut sibi liceret cum duce Gallorum pugnare. Spectante utroque exercitu corvus valerium iuivit, ut hostem superaret interficeretque. Qua de causa "Corvinus" appellatus est.

¹ **Bucephalas**, -ae m.: Buqefal (emër i kalit të Lekës)

² **pondus**, ponderis n.: peshë

³ **caput** taurinum n.: koka e demit

⁴ **impressus**, -a, -um: ndrydhje, përsthypje

⁵ **solitus**, -a, -um: i rrëndomtë, i zakonshëm

⁶ **corvus**, -i m.: korb, makinë luftarake

⁷ **ager** Pomptimus m.: fusha e pomptiut

⁸ **Accaron**: Akaroni

⁹ **deversorium**, -i n.: bujtinë, vend strehimi

¹⁰ **anulus**, i m.: unazë

¹¹ **recognosco**, -is, -ere, recognovi, -cognitum: njoh përsëri rinjoh.

3. Plotëso fjalitë e zbrazëta:

Rexin terram suam.....
cum comitibus suis in fines Leopaldi
Qui autem Accaron⁸ pugnas magnam
..... a rege illo.....
itaque Richardus terram eius in
animo habuit. In deversorio⁹ autem unus e
Leopaldi anulum¹⁰ in regis recognovit¹¹.
Vir in rediens Leopaldum de ea
re fecit. I lle cum Richardum
..... in urbem duxit.

Foljet e dhëna më poshtë vendosi në mënyrë dëftore (indicativus) dhe lidhore (coniuctivus):

instruerem, impetrant, esset, tenerer, incenditur, ptererent, persuademus, nolebam, imperaremus, accederent, negaretur, cognoscentur, dubitas, quaeritis, sunt, eram, interfecit, incitaremuni, appellaretis, dan, videres, volebat, adiit, timeren, peteres, convocat, dicit, liceret, nolui.

Indicativus (dëftore)	Coniuctivus (lidhore)

Oedipus omnes *artes disciplinasque* docebatur fortissimsque erat. Itaque alii *adulescentes amplissima* familia nati *odio* adducti sunt, ut ei obicerent³ eum subditum⁴ esse patri. Qua de causa Oedipus cum Delphos⁵ venisset, ab oraculo ei responsum est eum patrem occisurum matremque in matrimonium⁶ ducturum esse. Deinde domum redire noluit. Interea Laius⁷, qui e prodigiis⁸ sciebat mortem adesse⁹, Delphos iter fecit. Cum comites eius oedipodem regi viam¹⁰ dare iuberent, ille verba¹¹ eorum neglexit. Equis incitatis rota¹² pedem adolescentis vulneravit. Tum Oedipus iratus¹³ Laium occidit.

- ¹ **Oedipus**, Oedipodis m.: - Edpi mbret i Tebës
² **horribilis**, horrible: - i tmerrshëm, i çuditshëm
³ **obicio**, - istere, obieci, - iectum: - hedh, mbaj përvete
⁴ **subdo**, -is, - ere, subdidi, - ditum: - vë, vendos nën
⁵ **Delphi**, Delphorum m. Pl.: Delfi
⁶ **in matrimonium ducere**: - çfaqem në dasëm, në martesë
⁷ **Laius**, -i m.: Lai
⁸ **prodigium**, -i n.: mrekulli, çudi
⁹ **adsum**, ades, adesse, affui: - jam pranë, gjendem
¹⁰ **viam dare**: - rruga e dhurisë, rruga e gdhënjes
¹¹ **verbum**, -i n.: fjalë, shprehje
¹² **rota**, - ae f.: rrotë
¹³ **iratus**, -a, -um: - i zemëruar, i furishëm

VOCABULARIUM

ars, artis f. - art, mjeshtri
disciplina, - ae f. - disiplinë
adulescens, adolescentis m. - adoleshent, përkëdhelje

amplus, -a, -um, - i gjërë, i hapur
familia, - ae f. familje
natus, nata - i lindur
odium, - mēni, urrejtje

ARS GRAMMATICA

Ei responsum est eum patrem occisurum esse.

Paskajorja e së ardhmes - infinitivus futurum.

occisurus

occisurus est

eum occisurum esse

- urus, -a, -um + esse

EXERCITATIONES PENSUM

1. Përgjigju latinisht:

Quid oraculum Laio¹ responderat?
Quod nomen erat uxori eius?
Quid Laius servum iussit?
Quomodo filius Lai servatus² est?
Quod nomen parentes novi ei dederunt?
Quid adulescentes odio adducti ei obiecerunt³?
Quam in urbem Oedipus⁴ iter fecit?
Quid ei ab oraculo responsum est?
Quare Laius eodem tempore ad oraculum enit?
Quomodo pes Oedipodis vulneratus est?
Potuitne Laius fatum⁵ effugere⁶?

2. Përkthe fjalitë:

Laio ab oraculo responsum est filium eum occisurum esse.
Oedipus audivit se patrem occisurum matremque in matrimonium⁷ ducturum esse
Tantalus putavit se deos decepturum⁸ esse
Mater sciebat Achillem e bello Troiano⁹ rediturum non esse.
Magister putat omnes discipulos pensa¹⁰ facturos esse
Illis temporibus multi homines Delphos¹¹ peteverunt, ut ab oraculo iuvarentur.
Complures autem oracula horribilia¹² audiverunt.
Laio regi rresponsum est, ut filium caveret¹³, illum enim patrem occisurum matremque in matrimonium ducturum esse.

Memoria tenete!

Experto credite.
Hic Rhodos, hic salta!
Duobus litigantibus, tertius gaudet.

Tregëtia

Roma ishte qendra e tregëtarëve dhe e tregëtisë. Aty sillej nga gjithë bota lloj-lloj mallrash të ndryshëm. Transporti i tyre bëhej nëpërmjet rrugës detare. Nga vendet e lindjes sillej pambuku, lloje parfumeshe dhe kulturash ushqimore. Nga vendet e nxehta sillej vaj që përdorej për llambat me vajguri, për kuzhinë dhe lloje tjera.

Detarët Romak lundronin nëpër detin mesdhe pa asnjë mjet tregues në fillim. Qielli ishte i vetmi mjet sqarimi për rrugë lundrimi (natën).

¹ **Laius**, -i m.: Lai

² **servo**, - as, - are, - avi, - atum: ruaj, mbaj, kujdesem

³ **obicio**, -is, - ere, obiecti, - ictum: hedh, vë

⁴ **Oedipus**, Oedipodis m.: Edipi

⁵ **fatum**, -i n.: të parafolur

⁶ **effugio**, -is, -ere, effugii - iki, shmangem

⁷ **in matrimonium ducere**: çfaqem në martesë, në dasëm

⁸ **decipio**, -is, - ere, decipi, - ceptum: zë, kap

⁹ **Trojanus**, -a, -um: Trojan

¹⁰ **pensum**, -i n.: sasi, normë

¹¹ **Delphi**, -orum m. Pl.: Delpi

¹² **horribilis**, horribile: i tmershëm, i mahnitshëm

¹³ **caveo**, -es, -ere, cavi, cautum: ruhem, mendoj

Laio³ occiso frater locastae⁴ *regnum* occupavit. Interea Sphinx agros Thebanorum⁵ vexabat⁶. Quae dixit se *inde discessuram* esse, si quis carmen⁷, *quoddam* solvisset⁸; se autem eum occisuram esse, qui datum carmen non solvisset.

Rex re audita *iuravit* se regnum et locastam uxorem ei daturum esse, qui urbem a monstro liberavisset. Omnes autem, qui regni *cupiditate* adducti venerunt, a Spingie occisi sunt neque ea *destitit* Thebanos vexare. Tum Oedipus, Lai filius, venit et carmen Spingis solvit. Quae se praecipitavit⁹, ille autem regnum et locastam *inscius*¹⁰ accepit.

¹ **Oedipus**, Oedipodis m.: Edipi (mbret i Tebës)

² **Sphinx**, Spingis f.: Sfinka (përbindësh me fytyrë gruaje)

³ **Laius**, -i m.: Lai

⁴ **locasta**, - ae f.: - Lakasta

⁵ **Thebani**, - orum m. Pl. - Tebasit

⁶ **vexo-as**, - are, - avi, - atum - shtyej, hedh, shqetësoj

⁷ **Carmen**, carminis - Këngë

⁸ **solvo**, -is, - ere, solvi, solutum: - zgjidh, lëshoj

⁹ **praecipito**, - as, are, -ari, - atum: hedh poshtë, rënoj

¹⁰ **inscius**, -a, -um: - që nuk din, i paditur

VOCABULARIUM

regnum, -i n. – pushtet, sundim

inde – këtej, kënde

discedo, -is, - ere, discessi, cessum – ndahem, çahem

quis – kush? çka? çfarë?

quidam, quaedam, quoddam – dikush, diçka,

iuro, - as, - are, - ari, - atum – betohem, bëj be

cupiditas, cupiditatis f. – dëshirë e flaktë, përpjekje, pasion

desisto, -is, - ere, destiti – heq dorë, mbaroj, pushtoj

ARS GRAMMATICA

quidam - quaedam - quoddam

cuiusdam

cuidam

quendam - quandam - quoddam

quodam - quadam - quodam

quidam - quaedam - quaedam

quorumdam - quarundam - quorumdam

quibusdam

quosdam - quasdam - quaedam

quibusdam

EXERCITATIONES PENSUM

1. Përgjigju latinisht:

Quis Laio¹ occiso regnum occupavit?
A quo monstro Thebani² vexati³ sunt?
Quid fecit monstrum illud?
Quid tu ipse/ipsa putas: Quis misit illud monstrum?
Quid rex iuravit?
Quis carmen⁴ solvit⁵?
Cuius frater novus rex Thebanorum fuit?

2. Defino se cilët janë përemrat në fjali dhe përkthe ato:

Si quis carmen solverit, Sphinx⁶ ex agris Thebanorum discebet.
Oedipus⁷ donum redire noluit, ne quem laederet⁸.
Iuppiter Phaetontem⁹ occidit, ne quis maiorem iniuriam acciperet.
Phaeton munus¹⁰ a patre petivit, ne quis negaret eum filium dei esse.
Elissa fugit, ne quis se¹¹ occideret.
Richardus rex Anglorum¹² se occultavit in deversorio¹³, ne quis e comitibus Leopaldi¹⁴ se videret.

3. Defino shprehjet e dhëna në posht:

discessit - fuimus - transfixit-destitimus - iuraverunt -
accesserunt - quaesivit - nolui - imperavit - cognovistis -
dubitabas - volebat - habuit - dixistis - impetraverat -
perterruit - videbant - redibit - duxerat - petiveram.

4. De carmine Sphingis

Sphinx ex omnibus quaesivit:
Quid hoc est? Habet duos et tres
et quattuor pedes. Si quattuor pedes.
habet, vires eius minimae sunt.

Oedipus carmen solvit: Homo est.
Infans¹⁵ quattuor pedibus - pedibus et manibus - it.
Vir duobus pedibus it.
Senex¹⁶ duobus pedibus et baculo¹⁷ utitur¹⁸.

Memoria tenete!

Timeo hominem unius liberi.
Lingua interdum vulnerat gravius quam
gladius.
Conditio sine que non.

Tragjedia

Në tragjedinë e vjetër greke poetët shpesh zgjidhnin situatën e pashtjelluar me ardhjen e një perëndie që binte në skenë me mjete mekanike. Zbritje e një perëndie ishte një gjë e befasueshme. Për këtë shkak edhe sot për ndonjë ndryshim apo ndërhyrje të papritur përdoret shprehja Deus ex machina.

¹ **Laius**, -i m. Lai

² **Thebani**, -orum m. Pl. Tebasit

³ **vexo**, -as, -are, -avi, -atum: shtyj, hedh, shqetësoj

⁴ **carmen**, carminis n.: këngë, varg

⁵ **solvo**, -is, -ere, solvi, solutum: zgjidh, lëshoj

⁶ **Sphinx, Spingis** f.: Spinksa, përbindësh me fytyrë gruaje

⁷ **Oedipus**, Oedipodis m.: Edipi

⁸ **laedo**, -is, -ere, laesi, laesum: dëmtoj, prish

⁹ **Phaeton**, Phaetontis m.: Fetonti (i biri i diellit)

¹⁰ **munus**, muneris n.: dhuratë, dhunti

¹¹ **se**: pa

¹² **Angli**, -orum m. Pl.: Anglia

¹³ **deversorium**, -i n.: bujtinë, vend strehimi

¹⁴ **Leopaldus**, -i m.: Leopaldi

¹⁵ **infans**, infantis m.: pagojë, që nuk flet.

¹⁶ **senex**, senis m.: plak, i vjetër

¹⁷ **baculus**, -i m.: purtekë, skeptër

¹⁸ **utitur**: me dobi

Quattuor fuerunt liberi Oedipodis et locastae². Tum accidit, ut Thebae³ pestilentia⁴ magna vexarentur⁵. Quaesitimque est ex oraculo, quare *cives tantas* poenas persolverent.

Responsum est *quendam* eorum Laium⁶ regem occidisse; iussique sunt eum quarere.

Dum haec Thebis *geruntur*, Polybus⁷ decessit⁸. Tum uxor Polybi Oedipodem certiore fecit eum suppositum⁹ esse. *Praeterea* servus quidam Lai ex pedum cicatricibus¹⁰ sciebat, quis Oedipus esset. Ita Oedipodi *persuasum* erat: *Verum* est me filium Lai esse! Patrem occidi et matrem in matrimonium¹¹ duxi.

Oedipus, cum se tanta facinora fecisse intellexeret, se luminibus privavit et Antigona¹² filia duce ex urbe fugit.

¹ **Oedipus**, oedipodis m.: - Edipi

² **locasta**, - ae f.: - lokasta

³ **Thebae**, - arum f. Pl. - Teba

⁴ **pestilentia**, ae f.: - klimë, vend i dobët

⁵ **vexo**, - as, - are, - avi, - atum: - shtyj, hedh, shqetësoj

⁶ **Laius**: - i m.: - Lai

⁷ **Polybus**, -i m. - Polibi

⁸ **decedo**, -is, -ere, decessi, cessum: - largohem, nisem

⁹ **suppono**, -is, - ere, decessi, cessum: - vë nën, vë

¹⁰ **cicatrix**, cicatricis - dregës, plagë

¹¹ **in matrimonium ducere**: - çfaqen në dasëm, në martesë

¹² **Antigona**, - ae f. Antigona (e bija e Edipit)

VOCABULARIUM

civis, civis m. qytet, bashkëqytetar, banor i të njejtit vend.

tantus, -a, -um i madh

quidam, quaedam, quoddam - dikush, diçka

praeterea - përveç asaj, pastaj

gero, -is, - ere, gessi, gestum - mbajt, me mbajt

persuadeo, -es, ere, persuasi, suasum, - bind, mbush menden

mihi persuasum est - mua më mbush mendjen,

mua më bind, mua më është mbushe mendja

verus, -a, um - i vërtet, real.

ARS GRAMMATICA

Folja ndihmëse esse në coniunctivus imperfectum

Servus sciebat, quis esset.

Në të kryerën e plotë (coniunctivus, imperfectum) me temën e të tashmes merr mbaresat: essem (të isha), ess-es, esset, essemus, essetis, essent.

EXERCITATIONES PENSUM

1. Quid illi facient?

Clemens dicit: "Graeciam petam!"
Clemens dicit se Graeciam petiturum esse.
Anna dicit: "Librum novum amicae dabo".
Anna dicit se librum novum amicae daturam esse.

Alexander dicit: "Multa de Gallis legam".

Alexander dicitmulta de Gallis lectur
..... esse.

Victoria dicit: "De cultu Romanorum auditor".

Victoria dicitde cultu Romanorum auditor

Clara dicit: "Templa fori spectabo".

Clara dicittempla fori spectatur
.....

2. Përkthe dhe analizo fjalitë:

Polybus¹ eiusque uxor nesciebant², culus filium pastores³
invenissent.

Laius⁴ ab oraculo sciebat, quem cavere⁵ deberet.

Cives quaerebant ex oraculo, quare pestilentia⁶
vexarentur⁷.

Legi, quare parentes novi filium Oedipodem⁸
appellavissent.

Audivistine, quis Oedipodem ex urbe duxisset?

Leopaldus⁹ certior factus est, ubi rex Anglorum¹⁰ esset.

Cognovimus, quomodo Asterix et Obelix hostes
prohibussent.

3. Përgjigju latinisht:

Quid Thebani¹¹ ex oraculo quaesiverunt?

Quare Thebani poenas persolvebant?

Quid iis responsum est?

Quomodo Oedipus cognovit se filium Lai esse?

Quo duce ex urbe fugit?

Memoria tenete!

Periculum in mora

Oleum perdidisti.

Felix qui potuit rerum cognoscere causas.

Mëngjesi

Romakët për mëngjes preferonin gjithmonë vezë. Pra ushqimi për mëngjes fillonte me vezë dhe mbaronte me pemë.

¹ **Polybus**, -i m.: Polibi

² **nescio**, -is, -ire, nescivi, -scitum: - nuk dij, nuk njoh

³ **pastor**, pastoris m.: bari, çoba

⁴ **Laius**, -i m.: Lai

⁵ **caveo**, -es, -ere, cavi, cautum: ruhem, kujdesem

⁶ **pestilentia**, -ae f.: klimë, vend: dobët

⁷ **vexo**, -as, -are, -avi, -atum: shtyej, shqetësoj

⁸ **Oedipus**, Oedipodis m.: Edipi

⁹ **Leopaldus**, -i m.: Leopaldi

¹⁰ **Angli**, -orum m. Pl.: Anglia

¹¹ **Thebani**, -orum m. Pl.: Teba

Mausolus³ in urbe sua duos *portus* aedificaverat⁴, alterum magnum, alterum, minorem⁵ et sub⁶ montibus latentem⁷, qui nisi e domo regis non spectabatur. *Post* mortem eius Artemisia uxore regnante⁸ Rhodii ad urbem accesserunt, ut id regnum occuparent. Quibus enim non *placuit* homines illos mulieri *parere*. Artemisia, cum esset nuntiatum hostes ad urbem adire, naves suas in portu minore occultari iussit. Iam Rhodii in urbem venerunt navibus in portu maiore relicitis. Tum magnus fuit *clamor* civium: "Urbem *vobis* trademus!" Sic enim Artemisia imperaverat. Interea ipsa navibus suis e portu minore *eductis* portum maiorem petivit, deinde classem⁹ hostium in *altum*¹⁰ abduxit¹¹. Ita Rhodi *quia* sine navibus fugere non potuerunt, in ipso foro sunt occisi.

¹ **Artemisia**, - ae f.: - Artemida, emër grek i Dianës

² **Rhodi**, - orum m. Pl.: Rodos (ujdhesë)

³ **Mausolus**, -i m.: Mausuli

⁴ **aedifico**, -are, -ari, -avi, -atum: ndërtoj, hartoj, krijoj

⁵ **minor**, minus (Gen. minoris): kërcënoj, premtoj

⁶ **sub** (+Abl): nën, drejt, kah

⁷ **latens** (Gen.: latentis): i fshehtë, i mbuluar, i padukshëm

⁸ **regno**, -as, -are, -ari, -atum: mbretëroj

⁹ **classis**, classis f.: klasë, radhë

¹⁰ **altum**, -i n.: naltësi, lartësi

¹¹ **abduco**, -is, -ere, abduxi, -ductum: marr me vete, vjedh

VOCABULARIUM

vinco, -is, -ere, vinci, victum - fitoj, ngadhnej

portus, portus m. - liman, port, skele

post - mbas, pas

placeo, -es, -ere, ui, -itum - pëlqej

pareo, -es, -ere, ui - dukem, cfaqem

clamor, clamoris m. - britmë, klithmë

vobis - juve, ju, jush

educo, -is, -ere, e duxi, -ductum - edukoj, rris

altus, -a, -um - i naltë, i lartë

quia - pse, përse, sepse

ARS GRAMMATICA

Coniunctivus plusquamperfectum (Passiv)

Artemisia, cum id nuntiatum esset, naves occultari iussit.

P.P.P. + essem, esses, esset.

EXERCITATIONES PENSUM

1. Përgjigju latinisht

Cuius uxor Artemisia¹ fuerat?
Quid post mortem mariti² fecit (Iam de ea legisti!)
Quis ad urbem accessit?
Ubi Artemisia naves occultari iussit?
Quid civibus imperavit?
Quomodo hostes victi sunt?

2. Plotëso fjalitë:

Mausolus³,rex prudens fuisse
dicitur..... in urbe sua fecit.
Artemisia,post mortem eius terram regnabat⁴
.....occultavit.
Rhodii⁵,naves in portu.....
erant relictæ, ad forum accesserunt.
Cives magna voce clamaverunt⁶: "Urbem vobis.....!"
Rhodii,naves suæ in altum⁷ eductæ
essent, fugere non potuerunt.

3. Plotëso fjalitë duke përdorur lidhoren:

Rhodii, cum naves in portu maiore
(relinquo), in urbem venerunt.
Cum naves in portu minore⁸ (occulto),
cives clamaverunt: "Urbem trademus!"
Artemisia, cum in portum maiorem
(pervenio), classem⁹ hostium abduxit¹⁰.
Hostes, cum essent (Circumvenio), occisi sunt.
Oedipus, cum verba¹¹ comitum regis.....
(neglego), Laium¹² occidit.

4. Përkthe dhe analizo fjalitë:

Audivimus Artemisia regnante Rhodios ad Cariem¹³ accessisse,
Quis non legit Artemisiam naves in portu minore occultavisse?
Cives clamavisse dicuntur: "Oppidum trademus!"
Navibus in portu maiore relictis Rhodii in urbem venisse
videntur.
Omnes in ipso foro inclusos et occisos esse accepimus.

Memoria tenete!

Idem omnes sumus
Quod hodie non est cras erit.
Fames est optimus coquus.

Mendim

Sipas mendimit të Horacit duhet të shkruajmë asisoj që lexuesi qysh në fillim të kuptojë se për se është fjala. Kjo mënyrë e të shkruarit dhe e të folurit është edhe sot e përshtatshme dhe e këshillueshme.

¹ **Artemisia**, - ae f.: Artemida

² **maritus**, -i m.: burrë, bashkëshort

³ **Mausolus**, -i m.: Mausoli

⁴ **regnum**, -as, - are, ari, - atum: mbretëri, sundoj

⁵ **Rhodii**, - orum m. Pl.: Rodosët

⁶ **clamo**, - as, - are, - avi, - atum: bërtas, ankohe

⁷ **altum**, -i n.: naltësi, lartësi

⁸ **minor**, minus: pak, fare pak

⁹ **classis**, classis f.: klasë, rrathë

¹⁰ **abduco**, -is, - ere, abduxi, - ductum: marr me vete, vjedh

¹¹ **verba**, - orum n.: goditje, rahje

¹² **Laius**, -i m.: Lai

¹³ **Caria**, - ae f. Karia (krahinë e Azisë)

Deinde Artemisia navibus Rhodiorum³ in insulam eorum venit.

Illi autem, qui *domi manserant*, cum naves suas venire vidissent, suos redire *victores existimaverunt*.

Eius rei *causa fiebat*, ut Rhodi hostes tamquam amicos reciperent.

Ita insula facile occupata est.

Artemisia ducibus occisis duo signa in eo *loco* poni iussit, alterum signum Rhodiorum, alterum ipsius Rhodiis stigmata⁴ imponentis⁵.

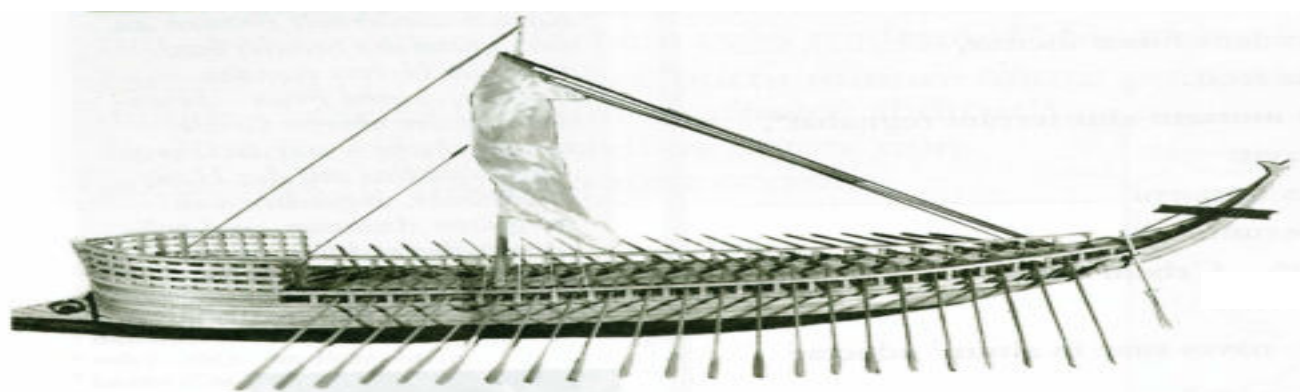
¹ **artemisia**, - ae f.: Artemida

² **Rhodus**, -i f.: Rodosi

³ **Rhodi**, -orum m. Pl.: Rodasit

⁴ **stigma**, stigmatis n.: vulë

⁵ **impono**, -is, -ere, imposui, -positum: vë vendos

VOCABULARIUM

domi - në shtëpi, në atëdhe, në vendë lindje

maneo, -es, -ere, mansi, mansum - rij, mbetem

sui, suorum m. Pl.: i vetës, i vetvetes

victor, victoris m. - ngadhënjyes, fitues

existimo, -as, -are, -ari, -atum, çmoj, vlerësoj

causa - rasë, shkak, arësye

fio, fis, fieri, factus sum - lind, dal, bëhem

locus, -i m. vend

ARS GRAMMATICA

Coniunctivus imperfectum - lidhorja e së pakryerës (trajta veprorë)

Fieri - dal

Koha e tashme mënyra dëftore:

fio

fis

fit

fimus

fitis

fiunt

Në lidhore e të pakryerës (trajta veprorë)

fierem

fieres

fieret

fieremus

fieretis

fierent

EXERCITATIONES PENSUM

1. Përgjigju latinisht:

Quam in insulam Artemisia¹ navibus iter fecit?

Quis duos portus in urbe aedificaverat²?

Quid fiebat, cum Rhodii³ naves in portu maiore reliquissent?

Quid Rhodii existimaverunt, cum naves suas redire viderent?

Quid Artemisia in urbe poni iussit?

2. Përkthe dhe analizo fjalitë

Mausolus⁴ duos portus aedificaverat, alterum magnum, alterum minorem⁵ et sub⁶ montibus latentem⁷. Post mortem eius Rhodi ad urbem accesserunt, ut id regnum occuparent. Quibus enim non placuit homines illos uxori Mausoli parere. Artemisia, cum esset nuntiatum hostes ad urbem adire, naves in portu minore occultari iussit.

Cum Rhodii navibus in portu maiore relictis in urbem venirent, magnus fuit clamor civium: "Urbem vobis trademus!" Sic enim Artemisia imperaverat. Interea ipsa navibus suis in mare eductis classem⁸ hostium in altum⁹ abduxit¹⁰. Ita Rhodi, quia sina navibus fugere non potuerunt, in urbe sunt occisi. Deinde Artemisia navibus Rhodiorum in insulam eorum venit. Illi autem, qui domi manserant, suos redire victores existimaverunt. Itaque fiebat, ut Rhodii hostes tamquam amicos reciperent.

Artemisia insula occupata ducibusque occisis duo signa in urbe poni iussit, alterum signum Rhodiorum, alterum ipsius Rhodiis stigmata¹¹ imponentis¹².

Memoria tenete!

Male secum agit aeger, qui medicum heredem facit. Pecunia est ancilla si scis uti, si nescis domina est. Vincere scis hannibal, victoria uti nescis.

Drejtësi

Drejtësia më e madhe ndodh të bëjë të padrejtën më të madhe, ose ligji shumë i ngurtë shkakton shpeshë padrejtësi të madhe. Kush është në kohë, ka edhe të drejtë.

¹ **Artemisia**, - ae f.: Artemida

² **aedifico**, - as, - are, - avi, - atum:

³ **Rhodii**, - orum m. Pl.: Rodosi

⁴ **Mausulus**, -i m. : Mausuli

⁵ **minor**, minus: pak, fare pak

⁶ **sub**: nën, drejt, kah

⁷ **latens**: i fshehtë i mbuluar

⁸ **classis**, classis f.: klasë, radhë

⁹ **altum**, -i n. : naltësi, lartësi

¹⁰ **abduco**, -is, -ere, abduxi - ductum: marr me vete, rrjedh

¹¹ **stigma**, stigmatis n.: vulë

¹² **impono**, -is, -ere, imposui, - positum: vë, vendos

EXERCITATIONES

1. *Quis est?*

1. Oedipus
2. Tebae
3. Laius
4. Polybus
5. Iacasta
6. Antigona
7. Bucephalas
8. Phaeton
9. Corvinus
10. Epaphus

Quid est?

1. filius Iovis
2. rex Thebarum, pater Oedipadis
3. mater Oedipadis
4. equus Alexandri
5. filius Solis
6. tribunus militum
7. filius Lai et Iocastae
8. filia Oedipodis et Iocastae
9. urbs Graeca
10. rex Corinthi

2. *Formulo fjalë me shprehjet e dhëna:*

A - A - AM - CE - SENS - CI - CU - DE - DI - DIS - DIS -
DO - DU - FA - GE - IN - IU - LES - LI - MI - RO - SER - TAM -
TAS - VUS

3. *Përkthe fjalitë:*

Incendia¹ plerumque fiunt culpa² inhabitantium³.

Ab assuetis⁴ non fit iniuria

Legati missi sunt, ne insuria maior fieret.

Omnes videbant, quid in foro fieret.

Omnes videbant, quid in foro fieret.

Visne consul fieri, Luci? Ita vero⁵, volo.

Fit clamor magnus.

Quatuor fuerunt liberi Oedipodis et Iocasta.

Tum accidit, ut urbs pestilentia⁶ magna vexaretur⁷.

Ab oraculo responsum est cives eum quaerere debere, qui Laium regem occidisset.

¹ **incendium**, -i n. : zjarr, flakë

² **cupla**, -ae f.: faj, gabim

³ **inhabitantes**, inhabitantium m.: i pabanueshëm

⁴ **assuetum**, -i.: punë e zakonshme

⁵ **vero** - në të vërtetë

⁶ **pestilentia**, ae f.: murta, fatëkeqësi

⁷ **vexo** 1: shtij, hedh

Senatus populi Romani dubitabat, *num* homo *nimis* corpulentus *idoneus* esset ad munus² equitis faciendum.

Romani enim maxime *contenderunt in officiis observandis*.

Itaque censores³ equitibus *nimis* corpulentis equum adimere⁴ solebant, non ut equos iuvarent, sed quia eques *deses*⁵ *habebatur*, cuius corpus *tam* immodice⁶ luxuriavisset⁷.

¹ **corpulentus**, -a, -um: trup trupth

² **munus**, muneris n.: dore

³ **ensor**, censoris: censor, magjistar romak

⁴ **adimo**, -is, -ere, -ademi, -ademptum: heq, marr, rrëmbej

⁵ **deses** (Gen. desidis): i ngathtë, i papunë

⁶ **immodicus**, -a, -um: tepruar, i pandalur

⁷ **luxurio**, -as, -are, -avi, -atum: hidhem, fryhem, lodroj

VOCABULARIUM

senatus, senatus m. Senat, mbledhje, këshiell

num - tani, tashti, ndoshta

nimis - tepër, tepër shpesh, fare shumë

idoneus, -am, -um - i përshtatshëm, i aftë

equus, equitis m. kalorës

contendo, -is, -ere, contendi,

tentum – shtrij, ngre

in - në (brenda)

officium, -i n. detyrë, detyrim

observo, -as, -are, -avi, -atum - vrej, shqyrtoj

habeo, -es, -ere, habui, habitum - kam, mbaj

habeo, -es, -ere, habui, habitum, -banoj, shqyptoj

tam - aq, aq shumë, aq...sa

ARS GRAMMATICA

Gerundivum - Gjerundivi

Idoneus non est ad faciendum equitis munus

Gjerundivi është një mbiemër prejfoljor me kuptim pësor dhe tregon domosdoshmërinë që të kryhet një punë. Folja në gerundiv merr prapashtesat - ndus, nda, ndum.

- nd - existimandus - prohibendus - ducendus - capiendus - audiendus

EXERCITATIONES PENSUM

1. Përkthe fjalitë dhe defino foljet në gjerundiv

Thesens in Cretam venit ad Minotaurum occidendum.
Theseus ab Ardiana filum¹ accepit ad iter inveniendum.
Phaeton idoenus non fuit ad equos moderandos²
Navibus educendis Artemisia Rhodios³ superavit.
In terra transenda rex Anglorum⁴ a militibus Leopaldi⁵
captus est.
Magna fuit Ciceronis⁶ ars dicendi.
Omnes sciunt⁷ Asterigis⁸ morem pugnandi, cum Romanis.
Circum veniendo piratae⁹ Arionem¹⁰ perterrere voluerunt.

2. Plotëso fjalitë:

Thetis¹¹ sciebat hostes filium occisur
Lycomedes¹² iuravit se Achillem
traditur..... non.....
Arion sciebat piratas se¹³ interfecitur
Theseus cives certiores fecit liberos
liberatur
Phaeton putavit equos patris bene
moderatus²
Richardus existimavit terram Leopaldi
facile transitur.....

3. Cilët nga këto shprehje mund të vendosen në gjerundiv:

res, magistratus, dux, vis, uxor, urbs, virtus, portus,
princeps, pes, navis, modus, mulier, civis, funus, eques,
honos, frater, ignis, iter, liber, metus, mos, morbus, ager,
manus, libertas, nomen, passus, pax

Memoria tenete!

Non semper saturnalia erunt.
Quod licet iovi non licet bovi.
Amicum certum in re incerta cernimus.

Ditura

Kur ushtria e Kirit, rrethoi qytetin Prienë, vendlindja e Biantit, njëri prej shtatë dije-tarëve grek, të gjithë qytetarët duke ikur prej Prienës morën pasurinë me veti. Vetëm Bianti nuk mori gjë, kur qytetarët e pyetën pse nuk mori gjë, ai u përgjigj, të gjithë sendet i baj me vete, duke menduar se dituria është pasuria më e madhe dhe më e vlefshme.

¹ **filum**, -i n. : fill, pe, lidhës

² **moderari**: drejtues, udhëheqës

³ **Rhodi**, - orum m. Pl.: Rodosi

⁴ **Angi** - orum m. Pl.: Anglezët

⁵ **Leopaldus**, -i m.: Leopaldi

⁶ **Cicer**, Ciceronis m.: Ciceroni

⁷ **scio**, scis, scire, scivi, scitum: di, kuptoj, njoh

⁸ **Asterix**, Asterigis m. : Asteriksi

⁹ **pirata**, - ae m.: pirat, kusar deti

¹⁰ **Arion**, Arionis m.: Arioni

¹¹ **Thetis**, Thetidis f.: Thetisi

¹² **Lycomedes**, Lycomedis m.: Likomedi

¹³ **se**: pa, pa kujdes, i sigurt

In libris *veterum* memoriarum¹ scriptum est, quomodo Hannibal regem Antiochum² elusisset³.

Ostendebat ei Antiochus in *campo copias* maximas, quas bellum populo Romano fecturus *comparaverat*, etiam *currus*⁴ cum *falcibus*⁵ et elephantos cum *turribus*⁶ *equitatumque* *praefulgentem*⁷.

Atque ibi rex quaesivit ex Hannibale, num putaret haec omnia Romanis satis esse. Tum ille eludens *ignaviam*⁸ militum eius *pretiose*⁹ *armatorum*: "Satis esse puto Romanis haec omnia, etiamsi¹⁰ *cupidissimi* sunt!"

Rex autem de numero militum suorum quaesiverat, respondit Hannibal de *praeda* Romanorum.

¹ **memoria**, -ae f. kujtesë, të kujtuar

² **Antiochus**, -i m.: Antiokia, qytet i Sirisë!

³ **eludo**, -is, -ere, elusi, -lusum: përplasem për breg, iki, shmangem

⁴ **currus**, currus m.: karrocë, parmendë me rrota

⁵ **falx**, falcis f.: kosë, drapër

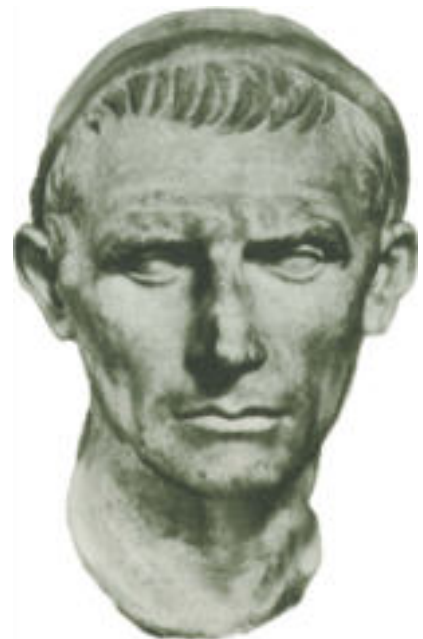
⁶ **turris**, turris f.: kullë, kështjellë

⁷ **praefulgens** (Gen.: praefulgentis): shkëlqej, ashëndris

⁸ **ignavia**, -ae f.: pritesë, dobësi, ultësi

⁹ **pretiosus**, -a, -um: i çmueshëm, i kushtueshëm

¹⁰ **etiamsi**: megjithëse, edhepse, ndonëse

VOCABULARIUM

satis - mjaft

vetus - i vjetër, i moçëm

ostendo, -is, -ere, ostendi, -shtrijë, vë, tregoj

campus, -i m. - fushë, sheshë

copia, -ae f. - begati, pasuri

comparo, -as, -are, -avi, -atum - pregadis, fitoj, mbledh

equitatus, equitatus m. - kalorësi, shtresë kalorsiake

armatus, -a, -um - armaturë

cupidus, -a, -um - lakmues, i etshëm, ambicioz

praeda, -ae f. - plaçkë, fitime

ARS GRAMMATICA

Antiochus bellum popullo Romano facturus copias comparavit.

- urus, - ura, - urum

Pjesorja e së ardhmes në veprorë - participium futurum

EXERCITATIONES PENSUM

1. Përgjigju latinisht:

Qua de causa Antiochus¹ maximas copias comparavit?
Cui rex copias ostendit?
Quare ille regem elusit²?
Putasne regem idoneum fuisse ad Romanos superandos?

2. Përkthe fjalitë:

Theseus Minotaurum victurus in Cretam venit.
Elissa novam urbem conditura³ Africam petivit.
Moerus⁴ urbem metu liberaturus ad tyrannum⁵ accessit.
Discipuli pensa⁶ facturi domum contendunt.
Arion in Graeciam rediturus navem ascendit⁷.
Piratae⁸ Arionem occisuri circum venerunt.

3. Përkthe dhe analizo fjalitë:

Iam saepe audivimus, quomodo veteribus temporibus
Romani auxilio deorum hostes prohibuissent. Consules,
cum cognovissent, qui in loco Galli castra posuissent,
aciem instruxerunt.
Dux autem hostium cum quodam milite Romano
pugnaturus ad Romanos accessit. Quo audito Valerius⁹
tribunus militum e consulibus quae ixit, num sibi cum
hoste pugnare liceret. Deinde acerrime pugnare coepit.
Certe legistis, quid tum accidisset. Spectante utroque
exercitu corvus¹⁰ repente advolavit¹¹ Valerium iuturus.
Cuius auxilio facile fuit hostem superare ac interficere.

Memoria tenete!

Praenuntiat fumum incendium.
Velle est posse.
Errare humanum est.

Muajt

Emrat e muajve në gjuhën latine janë:
Ianuarius, Februarius, Martius, Aprilis,
Maius, Iunius, Iulius, Augustus, Septem-
ber, October, November, December.

¹ **Antiochus**, -i m.: Antiokusi

² **eludo**, -is, -ere, elusi, - lusum: përplasem, shmangem

³ **condo**, -is, -ere, condidi, - ditum: ndërtoj, themeloj

⁴ **Moerus**, -i m.: Moeri

⁵ **tyrannus**, -i m.: tiran, sundimtar

⁶ **pensum**, -i n. : sasi, normë

⁷ **ascendo**, -is, -ere, ascendi, - scensum: hipi, ngjitem

⁸ **pirata**, -ae m.: piratë, kugarë deti

⁹ **Valerius**, -i m.: Valeri

¹⁰ **corvus**, -i m.: korbë, makinë lufte

¹¹ **advolo**, -as, -are, -avi, -atum: fluturoj, vrapoj

Cassita² cibum³ quaesitura pullis⁴ imperavit, ut, si *quid* novi fieret, sibi nuntiarent.

Dominus agrorum illorum filio: "Videsne", inquit, "*frementum* ematuruisse⁵?"

Amicos roga, ut veniant et nos iuvent!" Haec ubi dixit, discessit.

Ubi rediit cassita, pulli *imperiti* a matre petunt, ut se in alium locum ferat: "Dominus enim amicos rogabit, ut veniant et metant!"

Tum mater: "*Necesse non est*", inquit, "discedere." Altero die mater ad cibum quaerendum volat⁶.

Dominus amicos expectat. Nihil fit. It dies, amici nulli veniunt.

Tum dominus ad filium: "*Praestat a propinquis* nostris petere, ut iuvent in metendo."

Id pulli matri nuntiant. Quae imperat, ut sine metu sint: "Propinqui non venient!" *Postremo* dominus filio: "Falces⁷ duas *adfer* Unam ego capiam et tu capies alteram, et frumentum manibus nostris metemus!" Id ubi dominum dixisse mater cognovit: "Tempus," inquit, "est discedendi."

Atque ubi cassita cum pullis nidum⁸, reliquit, *frementum* a domino summa *diligentia* demessum⁹

¹ **meto**, - isiere: korr, mbledh, këpus

² **cassita**, - ae f.: kurrth, lak, marimangë

³ **cibus**, -i m.: ushqim, gjellë

⁴ **pullus**, -i m.: këlysh, zog, kryç

⁵ **ematuresco**, -is, -ere, ematurui: filloj të piqem, bie, zbutem

⁶ **volo**, - as, - are, - avi: fluturoj, dua, dëshiroj

⁷ **falx**, falcis f.: kosë, drapër

⁸ **nidus**, -i m.: çerdhe, banesë

⁹ **demeteo**, -is, -ere, demessui, - messum: korr, vjel

VOCABULARIUM

quid - për çka? përse? për çfarë?

frumentum, -in.: grurë, drithë

rogo 1 - pyes, kërkuj

imperitus, -a, -um - i pastërvitur, injorant

se - pa kujdes, i sigurtë

necesse - është e nevojshme, duhet

praestat - mbrojtës

propinquus, - i m. : i afërm

postremo - në fund, i mbrami

adfero, fers, ferre: turfulloj

diligentia, -ae, f. zell, kujdesë, vëmendje

ARS GRAMMATICA

Tema e së tashme veprare, mënyra lidhore:

e - ea - a - ia

iurem iuves iuvent

videam videasvideant

ducam ducas ducant

veniam veniasveniant

capiam capias capiant

esse: sim - sissint

velle: velim - velisvelint

ire: eam - eas.....eant

EXERCITATIONES PENSUM

1. Plotëso fjalitë

Cassita¹ pullis² imperitis imperativ, ut.....

Dominus filio imperavit, ut

Pulli a matre petiverunt, ut

Dominus a propinquis petivit, ut

2. Regullo fjalitë sipas modelit të dhënë:

Cassita¹ ad pullos²: "Sine metu este!"

Cassita pullos rogat, ut sine metu sint.

Dominus ad filium: "Duas falces³ ad fert!"

Dominus ad amicos: "Nos iuvate!"

Pulla ad cassitam: "Fer nos in alium locum!"

Phaetom ad patrem: "Da mihi equos tuos!"

Terra ad lovem: "Phaetontem interfice!"

Consules ad Valerium: "Pugna cum duce Gallorum!"

Rex ad Oedipodem⁴: "Libera nos a Sphinge⁵!"

3. Përkthe fjalitë:

Phaeton ad equos moderandos⁶ idoneus non fuit.

In equis moderandis terram compluribus locis incendit.

Acie instrumenda consules hostes prohibere voluerunt.

Quidam idoneus est ad pugnandum cum hostibus?

Memoria tenete!

Ceterum senseo Carthaginem esse delendam.

Scribitur ad narrandum non ad probandum.

De gustibus - non est disputandum.

Mendim

Hekuri mprehët me hekur.

Kështu tha Cezari para se të kalonte lumin Rubikon, gjë që e kish ndaluar senati romak. Pas këtij vendimi Cezari ndërpreu marrëdhëniet e mira me Republikën.

¹ **cassita**, - ae f.: kurrth, lak, marimangë

² **pullus**, -i m.: klysh, zog, klysh, zog.

³ **fax**, falcis f.: pishtar zjarrë, flakë

⁴ **Oedipus**, Oedipodis m.: Edipi

⁵ **Sphinx**, Sphingis f.: Sfinksa (përbindësh me fytyrë.

⁶ **moderari**: me të matur, të përmbajtur

Filius Croesi regis, *cum* iam adulescens esset, nihil *loqui* poterat. Mutus⁴ diu habebatur. Patrem eius, cum bellum magnum gereret et urbs iam *capta* esset, hostis gladio occidere *conatus* est. Tum adulescens patrem *secutus* diduxit⁵ os⁶ et magna voce clamavit⁷ in hostem ne rex Croesus occideretur. Tum hostis perterritus gladium reduxit⁸; et adulescens ex eo tempore loqui coepit. Quidam quoque Samius⁹ athleta¹⁰, cum *antea* locutus non esset ob similem dicitur causam loqui coepisse. Cum enim in certamine¹¹ sortem¹² *falsam* subici animadvertisset repente in eum, qui id faciebat, clamavit.

- 1 **historia**, ae f.: njohtim, lajm, tregim
- 2 **Croesusi**, -i m.: Kroesi
- 3 **Herodotus**, -i m.: Herodoti
- 4 **mutus**, -a, -um: i pazë, i paguajë, i heshtur
- 5 **diduco** 3, diduxi, - ductum: ndaj, hap, zbuloj
- 6 **os**, oris n.: gojë, gjuhë
- 7 **clamo** 1: bërtas, ankoem
- 8 **reduco** 3, reduxi, - ductum: kthej, tërheq
- 9 **Samius**; -a, -um: **Sammi** (Krahinë në Itali)
- 10 **athleta**, -ae m.: atlet, burrë i fortë
- 11 **certamen**, certaminis n.: zihje, grindje
- 12 **sors**, sortis f.: short, fat, pjesë
- 13 **subicio**, -is, -ere, subieci, - iectum: hedh, vë, vendos

VOCABULARIUM

sumo, -is, -ere, sumpsi, sumptum - marr, kap
cum - me, bashkë me, kundër
loquor, -is, -ere, loqui - flas, bisedoj
capio, -is, -ere, cepi, captum - marr, kap, rrok
conor, - aris, - ari - përpiqem, orvatem, provoj, tentoj
sequor, sequeris, sequi, - ndjek, shkoj pas, përcjell
antea - përpara, më përpara
falsus, - a, -um - gënjeshtar, rrenacak

ARS GRAMMATICA

Verba deponentia

conor	loquor
conabor	loquar
conatus sum	locutus sum
conari	loqui
conare!	loquere!
conamini!	loquemini!
conatus	locutus

EXERCITATIONES PENSUM

1. Përshtati fjalitë:

Audi multa, loquere pauca¹!
Roma locuta causa² finita³!
Rem tene, verba⁴ sepientur!
Sax⁵ lequuntur.
Res psa loquitur.
Facta loquuntur.
Lex⁶ semper loquitur.
Arma in armatos sumere iura⁷ sinunt⁸.
Iudex⁹ est lex loquens.

2. Përkthe fjalitë:

Loquerisne Latine? Loquimini Latine?
Certe Latine loquimur. Loquimini Latine, discipuli!
Omnia locti discossimus.
Imperator legiones iussit se sequi.
Imperator legionibus imperavit, ut se sequerentur.
Sequimini me! Magistrum sequere!

3. Përgjigju latinisht:

Quare filsus Croesi¹⁰ mutus¹¹ habebatur?
Quid fecit, cum hostis patrem occidere conaretur?
Quare ile gladium reduxit¹²?
Quam ob causam athleta¹³ quidam loqui coepit?

Memoria tenete!

*Castigat ridendo mores.
Qui habet aures audiendi audiat.
Divide ut regnes.*

Parime

*Parimi i disa shteteve dhe burrave
dinakë shtetërorë, këtë parim diplomatik
e ka pasur edhe shteti romak për të
zaptuar vendet e tjera.*

- ¹ **pauci**, -ae, -a: pakicë, sasi e vogël
² **causa**, -ae f.: rasë, shkakë, arsye
³ **finio**, -is, -ire: mbaroj, përfundoj, kryej
⁴ **verbum**, -i n.: fjalë, shprehje
⁵ **saxum**, -i n.: shkëmb, shkrep
⁶ **lex**, legis f.: ligjë
⁷ **ius**, iuris n.: e drejta
⁸ **sino**, -is, -ere: lë, lejoj, duroj
⁹ **iudex**, iudicis m.: gjyqtarë, gjykatës
¹⁰ **Croesus**, -i m.: Krosusi
¹¹ **mutus**, -a, -um: i pazë, i pagojë
¹² **reduco**, -is, -ere: kthej, tërheq
¹³ **athleta**, -ae m.: atletë, burrë i fortë

Senex² in Olympiis cupidus erat spectandi certaminis³. Itaque ad varia⁴ loca se confert, ut sedem quaerat. Tanta autem est multitudo hominum, ut a nullo sedes ei detur.

Ut vero pervenit ad Lacedaemonios⁵, non solum adulescentes omnes surgunt⁶, sed etiam viri multi, ut detur illi locus. Id cum ceteri Graeci plausu⁷ probavissent, senex: "Omnes", inquit, "Graeci sciunt, quid sit honestum⁸, sed eo soli utuntur Lacedaemonii!"

¹ **Olympia**, - orum n. Pl.: Olimpia (krahinë e Elidës)

² **senex**, senis m.: plak i vjetër, i moçëm

³ **certamen**, certaminis n.: zënkë, grindje

⁴ **varius**, -a, -um: i ndryshëm, i larmë

⁵ **Lacedaemonii**, - orum m. Pl.: Sparta

⁶ **surgo**, -is, - ere, surrexi, - rectum: ngrë, drejtoj

⁷ **plausus**, plausus m.: rrahje, përplasje

⁸ **honestus**, -a, -um: i denjë për nderim, fisnikë

VOCABULARIUM

loca, - orum n. Pl: vë, vendos

confero, - fers, - ferre; contuli, collatum: sjell, përmbledh, bashkoj

sedes, sedis f.: ulëse, fron

multitudo, multitudinis f. - shumë, shumicë, tepricë

ut - si, qysh, kur

vero - në të vërtetë, në realitet

ceteri, - ae. - a: përndryshe, por, megjithatë

utor, uteris, uti: përdor, shtie në punë

ARS GRAMMATICA

Tema e së tashmes pësore, mënyra lidhore:

iuver	iuveris	iuvetur.....	iuventur
videar	videaris	videatur.....	videantur
ducar	ducaris	ducatur.....	ducantur
audiar	adiaris	audiatur.....	audiantur
capiar	capiaris	capiatu.....	capiantur

EXERCITATIONES PENSUM

1. Përgjigju latinishtë:

Cuius rei ille senex¹ cupidus erat?

Quid quaerebat?

Quis ei sedem dedit?

Quis maxime probandus est?

2. Plotëso fjalitë:

Paulli² a cassita³ petunt, ut in alium locum.....
(fero)

Dominus enim agrorum amicos rogat, ut frumentum
..... (meto)⁴. Fit autem, ut a nullo
..... (iuvo).

Tum a propinquis petit, ut auxilium
(fero).

Deinde consilium capit, ipse frumentum metere.

Fit, ut senex in Olympis⁵ sedem.....

Petit, ut sibi sedes Lacedaemonii⁶
soli contendunt, ut ille sedem.....

Memoria tenete!

Qui desiderat pacem praeparet bellum.
Requiscat in pace!
Oderint dum metuant.

Bellum Batonianum

Prej shumë kryengritjeve dhe luftëtarëve që bënë ilirët kundër romakëve, më e njohura ishte kryengritja iliro-panonike prej vitit 6-9 të erës sonë. Në krye të saj ishte Batoni, prisi i fisit të Destiatëve.

¹ **senex**, Senis m.: plak, i vjetër, i moçëm

² **pullus**, - m.: klysh zog

³ **cassita**, - ae f.: kurth, lak, marimangë

⁴ **meto**, -is, - ere: korr, mbledh, vjel

⁵ **Olympia**, - orum, n.: Olimpia

⁶ **Lacedaemonii**, - orum m. Pl.: Sparta

1. Quis est? Quid est?

1. Oedipus	☐ filius Iovis
2. Thebae	☐ rex Thebarum, pater Oedipodis
3. Laius	☐ mater Oedipodis
4. Polybus	☐ equus Alexandri
5. Iocasta	☐ filius Solis
6. Antigona	☐ tribunus militum
7. Bucephalus	☐ filius Lai et Iocastae
8. Phaeton	☐ filia Oedipodis et Iocastae
9. Corvinus	☐ urbs Graeca
10. Epahhus	☐ rex Corinthi

2. Quis est....?

Artemisia:

Mausulus:

Sertorius:

Ant iachus:

3. Përkthe dhe analizo fjalitë:

Sertorius¹, vir fortis egregiusque² dux, in rebus gravissimis vera dicere non solebat. Cognoverat enim id milites iuvare. Saepe litteras compositas³ pro⁴ veris legebat⁵ et somnia⁶ simulabat⁷.

Accidit, ut cerva⁸ alba⁹ a quodam ei daretur. deinde Sertorius omnibus persuadere coepit hanc sibi a dis missam esse. Cum res gravissima facienda erat, Sertorius dicebat id a cerva illa iussum esse, et omnes ei tamquam deae ipsi parebant.

Ea autem cerva metu adducta e castris fugisse dicitur. Iam occisa esse videbatur. Paulo post eam inventam esse duci nuntiatum est..

lum Sertorius eum, a quo certior factus erat, cervam occultare iussit.

Imperavitque, ut illum in eum locum duceret, in quo ipse cum amicis cenaturus¹⁰ esset. Altero die Sertorius dixit se somno cognovisse cervam redituram esse. Tum servus signo dato repente cervam immisit¹¹. Clamor aliorum magnus fuisse dicitur.

¹ **Sertorius**, i m.: Sertiusi

² **egregius**, -a, -um: i shkëlqyeshëm, i shquar

³ **compositus**, -a, um: i lidhur mirë, i rregulluar

⁴ **pro**: përpara, përballë, për

⁵ **legere**: dërgoj, shpiej, mbledh

⁶ **somnium**, -i n.: ëndërr, gjumë

⁷ **sinulo**, bëj të ngjashëm, të përshtatshëm

⁸ **cerva**, -ae f.: drenushë

⁹ **albus**, -arum. : i bardhë, i zbehtë, i zbardhur

¹⁰ **cenor**: ha drekë, drekoj

¹¹ **immitto**, -is, -ere, -nis i, missum - lëshoj, drejtoj, hedh

Incredibile est, quam diligenter homines somnia¹ interpretati² sint.

Cursor³ quidam ad Olympia⁴ profecturus visus est in somniis quadrigis⁵ vehi⁶. Gloriam comparandae cupidus ad coniectorem⁷ adit, ut somnium interpretetur: Ille respondit id difficile non esse: eum victurum; somnium enim celeritatem et vim equorum significare⁸.

Postea idem ab alio petit, ut sibi dicat, quid illo somnio significatum sit.

Ille autem: "Vinceris", inquit: "quattuor enim ante te cucurrerunt⁹."

¹ **somnium**, -i n.: ëndërr, gjumë

² **interpretor** 1.: interpretoj, sqaroj, shpjegoj

³ **cursor**, cursoris m.: vrapues, pjesmarrës, lajmëtarë

⁴ **Olympia**, -orum n. Pl.: Olimpia

⁵ **quadrigae**, -arum f. Pl.: kuadrigë, karocë me katër kuaj

⁶ **vehor**, veheris, vehi, vectus sum: mbar, transportoj

⁷ **coniector**, coniectoris m.: interpretues ëndrrash, parafolës

⁸ **significo**, 1, -jap shenjë, sinjalizoj

⁹ **curro**, -is, -ere, cucurri, cursum: vrapoj, nxitoj, kaloj

VOCABULARIUM

aut - ose, apo, përndryshe

incredibilis, incredibile - i pabesueshëm, i jashtëzakonshëm

diligenter - me zell, me kujdes

proficiscor, -eris, -i - vihem në udhëtim, drejtohem

gloria, -ae f. - lavdi, heroizëm

comparo 1. - pregadis, fitoj, mbledh

difficilis, difficile - i vështirë, i rëndë

celeritas, celeritatis f. - vizitë e dendur, zë, nam

ARS GRAMMATICA

Dicit, quid illo somnio significatum sit.

P.P.P.+sim, sis, sit

Coniunctivus perfectum (passivum)

EXERCITATIONES PENSUM

1. Përkthe dhe analizo fjalitë:

Pulli¹ matri nuntiaverunt, dominum agrorum illorum filio imperavisse, ut amicos rogaret, ut venirent et invarent. Deinde a matre petiverunt, ut se in alium locum ferret: Amicos venturos et frumentum demessuros² esse. Mater autem tempus non esse descendendi respondit; amicos venturos non esse.

Altero die mater certior facta est dominum propinquos expectare. Deinde ne propinquos quidem venisse audivit; itaque dominum ipsum cum filio frumentum demessurum esse. Tum mater pullis imperavit, ut se sequerentur in alium locum:

Dominum enim ipsum certe facturum esse, quod in animo haberet.

In libris veterum memoriarum³ legi, quomodo Hanibal Antiochum⁴ elusisset.

2. Rregullo fjalitë:

Quomodo Polyphemus ab Ulixē victus sit.

Quomodo pauper³ nudus a Martino vestitus⁴ sit.

Quare Caesar in Galliam profectus sit.

Quomodos hostes prohibeantur.

Quid somnia⁵ doceant.

3. Mundohu me anë të këtyre foljeve të formulosh fjali:

pare - mane - difficile - habe - arte - monte - clamore.

nesesse - amplo - imperito - fio - falso - officium - num.

regnum - imperium - facias - fas - educas - placeas

Memoria tenete

Sint ut sunt aut non sint.

Sit tibi terra levis.

Cum recte vivis ne cures verba malorum.

Piktori

Nuk duam fjalë, por vepër.

Kjo shprehje vjen prej piktorit grek Apellit (shekulli 4 para erës sonë), e që do të thotë: Piktori nuk duhet lënë një ditë po se shkruajti së paku një vizë.

¹ **pullus**, -i m.: këlysh, zog.

² **demeto**, -is, - ere, demessu: - messum: korr, vjel, këpus

³ **memoria**, - ae f.: kujtesë, ndodhje

⁴ **Antiochus**, -i m.: Antiokia

⁵ **eludo**, -is, - ere, elusi, - lusum: përplasem, iki, shmang

Eris², cum ad nuptias³ Thetidis⁴ invitata⁵ non esset, tamen venit et malum⁶ inter convivas⁷ coniecit. In quo scriptum erat: "*Pulcherrimae*". Quod cum Iuno, Minerva, Venus, deae *sanctissimae*, *conspexissent*, *praemio potiri* voluerunt. Inter quas magna *controversia orta* Iuppiter timebat, *ne ipse ius* diceret. Itaque Mercurio imperavit, ut eas *quam* celerrime in Idam⁸ montem duceret ad Paridem⁹ regis filium, eumque *iudicare* iuberet.

¹ certo 1: hyjë në gara, matem i diskutoj

² Eris, Eridis f. : Erisi

³ nuptiae, - arum f. Pl: martesë, dasëm

⁴ Thetis, Thetidis: Tetisi

⁵ invito 1: ftoj, thëras

⁶ malum, -i n.: e keqe, mjerim

⁷ conviva, - ae m.: i ftuar, i grishur

⁸ Ida, - ae m.: ida, mal në Frigji

⁹ Paris, Paridis m.: Parisi

VOCABULARIUM

pulcher, pulchra, pulchrum - i bukur

sanctus, -a, -um - i shenjtë i padhunshëm

conspicio, -is, -ere, conspexi, - spectum - shikoj, vërej

praemium, -i n. përfitim, shpërblim, privilegj

potior 4, potius sum - shtie në dorë, pushtoj, gëzoj

controversia, - ae f. – grindje, zënje, diskutim

orior, - eris, - iri

ne - a? mos, që të mos

ius, iuris n. - e dretë

quam - sa

iudico - gjykoj, jap

ARS GRAMMATICA

Dicit, quare deae certare coeperint.

Coniunctivus perfectum (activum) +erim, - eris, - erit, - erimus, - eritis, - erint

EXERCITATIONES PENSUM

1. Përkthe dhe analizo fjalitë:

Summa diligentia di et deae Thetidis¹ nuptias² comparaverant.

Eridem³ autem, quae semper alios ad controversias incitabat, prohibebant. Quae tamen postea venit donum⁴ ferens: Malum⁵ enim coniecit inter deos deasque, in quo scriptum erat: "Pulcherrimae". Quanta controversia tum orta sit, apud complures auctores⁶ inverimus.

Iuno enim, mater deorum et uxor Iovis, se ipsam pulcherrimam esse iudicavit; qua de causa malum sibi dandum esse.

2. Plotëso fjalitë me foljet (coniunctivus perfectum):

Pulli matri nuntiant, quid novi.....(audio).

Pulli⁷ matri nuntiant, quid consilii dominus agrorum (capio).

Scitisne, a quo ranae⁸ regem novum..... (peto).

Dic ubi..... (sum)

Memoria tenete!

Divide ut regnes

Tatem expeles furca, tamen usque recurret.

Fortuna caeca est.

Membrum

Universiteti në latinisht quhej: Universitas magistrorum et scholarium, që do të thotë bashkësia e profesorëve dhe studentëve.

¹ **Thetis**, Thetidis f. : Tetisi

² **nuptiae**, - orum f. Pl.: martesë, dasëm

³ **Eris**, Eridis f.: Eridi

⁴ **donum**, -i n. : dhuratë, dhunti

⁵ **malum**, -i n.: e keqe, mjerim

⁶ **auctor**, auctoris m.: autor, shkaktarë

⁷ **pullus**, -i m.: klysh zog

⁸ **rana**, - ae f. : bretkocë

luno ut premium *adipisceretur* Paridi *pollicita* est se opes² eius *aucturam* ita, ut summo *imperio* *uteretur*; Minerva *confirmavit* eum fortissimum omnium futurum esse; eum omnia ausurum neque in pugna *cessurum*. Tum Venus dixit adolescentem *nobilem dignum* esse Helena³, pulcherima omnium mulierum; se ei illam uxorem daturam esse.

¹ **Paris**, Paridis m.: Parisi

² **opes**, opum f. Pl.: fuqi, forcë

³ **Helena**, - ae f.: Helena

VOCABULARIUM

adipiscor, - eris, - i - arrij, nxjer, fitoj
polliceor, - eris, - eri - premtoj, zotohem
aueo, - es, - ere, auxi, auctum - rris, shtoj, zmadhoj
imperium, -i n. urdhër, komandë
utor, - eris, - i - përdor, shtie në punë

confirmo, - as, - are, - ari, - atum - forcoj, përforcoj
audeo, - es, - ere - guxoj, rrezikohem
pugna, - ae f. - betej, luftim
cedo, - is, - ere, cessi, cessum - shkoj, nisem
nobilis, nobile - i njoftuar, i përmendur
dignus, - a, - um - i denjë, i meritueshëm

ARS GRAMMATICA

Praesens

audeo
audebam
audebo

Perfectum

ausus sum
ausus eram
ausus ero

EXERCITATIONES PENSUM

1. Përgjigju latinisht

Quare Eris¹ ad nuptias² invitata³ non erat?

Quid fecit dea, cum postea venisset?

Quid in animo habuit?

Quem in locum Iuppiter Mercurium iussit eas ducere?

Quare nom ipse iudicavit, quae earum esset pulcherrima?

Quid Iuno Paridi⁴ pollicita est?

Quid Venus ei pollicita est?

2. Përkthe dhe analizo fjalitë:

Post mortem Mausoli⁵ Artemisia⁶ uxore eius regnante⁷.

Rhodi⁸ in animo habuisse id regnum occupare accepimus; quis scit, num putaverint se id facile consilium Artemisia cepisset.

Quae enim portu minore⁹ usa naves suas in mare eduxisse dicitur, ne quis hostium id videret. Incredibile est quam celeriter Rhodi in ipso foro circumventi et interfecti sint et quam facile Artemisia paulo post insula eorum potita sit.

Memoria tenete!

Ubi concordia, ibi victoria.

Aquila non captat muscas.

Veri amici rari.

Masat për gjatësi

digitus - gisht = 1,85cm

pes - këmba = 30cm

subitus - kuti = 45cm

gradus - hap = 75cm

passus - hapi dyfishhtë = 1,5m

mille passus - 1000 hapa të dyfishhtë = 1,5km

¹ **Eris**, Eridis f.: Erisi

² **nuptiae**, - arum f. Pl.: martesë, dasëm

³ **invito** 1: ftoj, grish

⁴ **Paris**, Paridis m.: Parisi

⁵ **Mausolus**, -i m.: Mausuli

⁶ **Artemisia**, - ae f.: Artemisi

⁷ **regno** 1: mbretëroj

⁸ **Rhodi**, - orum m. Pl.: Rodi

⁹ **minor**, minus: kërcënoj, premtoj.

Paris² examinavit³, quid Iuno pollicita esset, quid Minerva sibi datur esset. Cum autem neque gloriae cupidus neque summa *avaritia* esset, sed adolescens imperitus, imprimis⁴ donum⁵ Veneris ei in mentem venit:

Id *optimum* esse *arbitratus* est.

Quod *iudicium* Iuno et Minerva tolerare non poterunt. Iuraverunt se Paridi et omnibus *Troianis*⁶ inimicissimas fore.

Quod ius iurandum humquam neglexerunt.

Paulo post Paris Priamo⁷ *hortante* Spartam⁸ profectus est, unde Helenam⁹, Menelai¹⁰ *principis* uxorem, secum Troiam duxit. Quo facinore bellum Troianum ortum est.

- ¹ **Troianus**, - um: Trojan
² **Paris**, Paridis m.: Parisi
³ **examino** 1: lëshoj, peshoj
⁴ **inprimus**: më së pari
⁵ **donum**-i n: dhuratë, dhunti
⁶ **Troiani**, - orum m. Pl. : Trojanët
⁷ **Priamus**, -i m.: Priami
⁸ **Sparta**, - ae f.: Sparta
⁹ **Helena**, - ae f.: Helena
¹⁰ **Menelaus**, -i m.: Menelau
¹¹ **Troia**, - ae f.: Troja

VOCABULARIUM

avaritia, ae f.: kopraci
mens, mentis f.: mendje
optimus, - a, -um - i mirë
arbitror 1 - mendoj, marr parasyshë
iudicium, -i n. - hetim gjyqësor

inimicus, - a, um - armiqësisht
inimicus, -i m. - thërras për luftë, kundërshtarë
fore - me qenë
numquam - kurrë, ndonjëherë
hortor 1 - qortoj, porosis, nxis
princeps, principis m. - i pari, më i madhi

ARS GRAMMATICA

Perfectum

Paris examinavit, qid Minerva sibi datur esset.
 Pulli nuntiaverunt, quid novi audivissent.
 Phaeton patri dixit, quid vellet.

Praesens

Quis examinat, quid Minerva sibi datura suit?
 Omnes quo anno Caesar Pompeium sciunt, vicerit.
 Omnes sciunt, quis sit Asterix.

EXERCITATIONES PENSUM

1. Përkthe fjalët dhe formulo fjali:

hortior - arbitrator - imperator - adipiscor - diligenter - fortiter
magister - celeriter - mente - ponte - monte - dante -
celeritas - controversias - insulas - terras - iure - vere -
more - morte - conari - celeri - arbitrari - potiri.

2. Plotëso fjalitë:

Paridi¹ examinavit², quid Minerva.....
(polliceretur - pollicita esset - pollicitura esset).

Vemo scit, quid anno proximo
(esset - fuierit - futurum sit).

Legi, quomodo bellum Troianum³
(oreretur - ortum esset - oriturum sit).

Audiveratne Paris, quaepulcherrima
omnium mulierum? (esset - audias - audiveris).

Venus Paridi dedit, quid
(vellet - voluisset - voulerit).

Paris iudicavit, quae dearum pulcherrima.
(esset - fuisset - sit).

Apud Homerum⁴ poetam⁵ lego, quot annos bellum
Troianum
(gestum sit - gereretur - geratur).

Accepimus, quare Iuno et Minerva Paridi inimicissimae
.....
(fuissent - essent - futurae essent).

Memoria tenete!

Periculum in mora.
Et arma et verba vulnerant.
Ab ovo usque ad mala.

Masat për sipërfaqe

pes quadratus - këmbë katrore = 88cm²
iugerum - penda dhe dy ditë lëvrim =
këndrejt 240x120=1/4 ha(25010,2m²).
iugerum është toka të cilën ka mundur ta
lëvrojë një pendë qe.

¹ **Paris**, Paridis m.: Paris:

² **examino**: lëshoj, peshoj

³ **Troianus**, - a, -um - Trojan

⁴ **Homerus**, -i m. - Homeri

⁵ **poeta**, - ae, m: poet

Oenomaux rex *unam* filiam habuit, virginem pulcherrimam quam nulli in coniugium³ dere *constituerat*, quod trimebat, ne gener⁴ *regni* cupidus sibi *calamitatem* inferret.

Itaque cum multi boni eam uxorem *peterent*, confirmavit se ei daturum esse filiam, qui se quadrigis⁵ superavisset; se autem victum interfecturum.

Quod equos aquilone⁶ celeriores habebat, facile omnes vicit et *telo* transfixit. Ita accidit, ut magna fieri *caedes*.

¹ **Oenomaus**, -i m.: Oenami

² **procus**, -i m.: që kërkon grue për martesë, pretendues

³ **coniugium**, -i n. : bashkim, martesë, bashkëshortë

⁴ **gener**, generi m.: dhëndër

⁵ **quadrigue**, -arum f. Pl.: Kuadrigë

⁶ **aquilo**, aquilonis m.: murlan, erë e veriut

VOCABULARIUM

unus, -a, -um (Gen.: unius, Dat.: uni) - një, i vetmi

constituo, -is, -ere, constitui, -stitutum - vë, vendos

regnum, -i n. - pushtet mbretëror, autoritet

calamitas, -calamitatis f. - dëm i shkatërruar
infero, -fers, -ferre, intuli, -latum - sjell, mbar

bonus, a, -um - i mirë

peto, -is, -ere, petivi, petitum - sulem, hidhem

telum, -i n - armë, shigjetë

caedes, caedis f. premje, vrasje

ARS GRAMMATICA

aquilone celerior (=celerior quam aquilo)

ablativus comparationis

EXERCITATIONES PENSUM

1. Quid homines timeant:

Oenomaus timebat, ne gener¹ sibi calamitatem inferret.

Quid alii timent / timebant?

Phaeton timebat, ne.....

Sol timebat, ne

Elissa timebat, ne

Rex Anglorum² timebat, ne.....

Artemisia timebat, ne

Pulli³ cassitae⁴ timebant, ne

Croesi filius timuit, ne

Timeo, ne

2. Defino dhe zgjedho foljet:

ostendo, probo, comparo, observo, adfero, capio, sumo,
augeo, audio, conspicio, impetro, instruo, libero, incendo

3. Nga shprehjet e dhëna formulo fjali:

sumo - fio - observo - ego - conor - sequor - loquor -
capior - incredibilis - levis - dignis - nobilis - populo - peto -
equo - imperio.

Memoria tenete

Per aspera ad astra.
Cogitare de lana sua.
Varietas delectat.

Masat për lëngje

cyathus - gotë, kupë e vogël = 1/2 dl
sextarius - sekstar = 1/2lit.
urna - enë - 13 lit.
amphora - shtambë = 26lit.

¹ gener, generis m.: dhëndër

² Angli, - orum m. Pl.: Anglia

³ pullus, -i m.: klysh, zog, i zi, i erët

⁴ cassita, - ae, f.: kurth, lak.

Multis iam interfectis pelops, Tantali filius, eo venit, is curigae² regis persuasit, ut se iuaret, regnique partemei pollicitus est: "Clavos³ rotarum⁴ detrahas⁵ Equis incitatis currus⁶ Oenomai⁷ concidat⁸!"

Rex, cum celeritati equorum *confisus* certare⁹ vellet occisus est. At auringa *beneficium* adeptus non est, victor enim eum quoque occidit. Pelops, qui et virgine et regno potitus erat, plurimas *gentes sub potestatem* suam *redegit*:

Propter eam rem Peloponnesus¹⁰ ab eo est appellata.

¹ **Pelops**, Pelopis m.: Pelopi

² **auriga**, - ae m.: aurigë, përçues kuajsh, karrocier

³ **clavus**, -i m.: gozhdë, dorezë timoni

⁴ **rota**, - ae f.: rrotë

⁵ **detraho**, -is, - ere, detraxi, - tractum: heq, largoj

⁶ **currus**, currus m.: koçi, karrocë

⁷ **Oenomaus**, - i m. Onamusi

⁸ **concido**, -is, ere, concidi: bie, shkatërohem, bres, coptoj

⁹ **certo** 1: sigurisht, padyshim

¹⁰ **Peloponnesus**, -i f.: Peloponesi

VOCABULARIUM

eo (Adverb) - atje, andej

confido, - is, - ere, confisus sum

(Halbdeponens) Kam besim, besoj, shpresoj

at - por, veç, megjithatë

beneficium, -i n. punë e mirë, shërbim

gens, gentis f. - fis, pasardhës

sub - nën, drejt, kah, gjatë

potestas, potestatis f. forcë, fuqi

sub imperium (oder potestatem) redigere - nën sundim

(**redigo**, -is, - ere, redegit, - actum)

propter - pranë, afër, përbri

ARS GRAMMATICA

Clavos detrahas!

Curnus concidat!

coniunctivus iussivus

EXERCITATIONES PENSUM

1. Plotëso fjalitë:

Pelops, filius, potiri voluit.
Haque ad Oenomaum¹ se contulit
petens, ut sibi filiam uxorem peteret sibi
inlaturus.

Qua de causa omnibus imperativ, ut secum quadrigis²
certarent³; victorem virgine regine regnoque potiturum
esse. Nemo autem sciebat equos regis celerrimos esse.
Ita omnes et
Pelops autem ad regem superandum praemium pollicitus
servo regis, ut se iuaret. Qui
tamen, cum rex interfectus esset,
adeptus non est. Mulier taceat⁴ in ecclesia.

2. Përkthe dhe analizo fjalitë:

Quibus verbis⁵ Cato senatum ad bellum gerendum
hortatus sit: Cato⁶ summo odio Carthagini⁷ adductus
omni⁸ senatu⁹ Carthaginem delendam commemoravit.
Attulit quodam die in curiam praecocem¹¹ ex ea terra
ficum¹² ostendesque patribus: "Quaero ex vobis", inquit,
"quo tempore hanc decerptam¹³ putetis?" Cum omnes
receptem¹⁴ esse dicerent: "Tertium inquit "ante diem
decerpta est Carthagine: tam propinqui¹⁵ sunt hostes!" Et
coeptum bellum, quo Carthago deleta est.

Memoria tenete!

Oculus est animi index.
Mors certa, hora mortis inceta.
Historia lux veritatis.

Masat për gjëra të thata

sextarius - *sekstar* = 1/2 lit.
modius - *masë romake për drithëra*,
shinik = 9 lit.

- ¹ **Oenomaus**, -i n.: Oenami
² **quadriga**, - arum f. pe, kuadrigë, përshtat
³ **certo** 1: sigurisht, padyshim
⁴ **taceo** 2: hesht, rinë heshtje
⁵ **verbum**, -i n.: fjalë
⁶ **M. Porcius Cato** m.: Kati
⁷ **Carthago**, Carthagini f.: Kartagjena
⁸ **omnis**, omne: çdo secili
⁹ **senatus**, senatus m.: senat, këshiell
¹⁰ **deleo** 2.: asgjasoj, çfaros
¹¹ **praecox**: i hershëm, i pjekur
¹² **ficus**. - f.: fik
¹³ **decerpo** 3.: këpus, mbledh
¹⁴ **recens**: para pak kohe, i ri i freskët
¹⁵ **propinquus**, -a, um.: farefis

Cum in amphitheatro³ *amplissima* pugna populo daretur, *magis* quam alia omnia leonum *immanitas* admirationi⁴ fuit magisque quam omnes ceteri unus. Is unus leo corporis *impetu* et magno voce oculos omnium in se converterat. *Adductus* erat inter complures ceteros ad pugnam bestiarum⁵ servus viri consularis⁶. Ei sero Androclus⁷ nomen fuit. Hunc ille leo ubi vidit, repente *constitit*, deinde ad *hominem* accessit. Tum manus *prope* iam exanimati⁸ metu lingua⁹ demulcet¹⁰. Homo Androclus inter illa leonis blandimenta¹¹ amissum *animum recuperat*, *paulatim* oculos ad leonem convertit. Tum etiam Androclus intellegera videbatur, quis esset ille leo.

¹ **lupus**, -i m.: ujk

² **leo**, leonis m.: luan

³ **amphitheatrum**, -i n.: amfiteatër

⁴ **admiratio**, admirationis f.: admirim, çudi

⁵ **bestia**, ae f.: kafshë

⁶ **vir consularis** m.: burë këshillues

⁷ **Androclus**, -i m.: Androkli

⁸ **exanimatus**, -a, -um: i pafrymë, me mbetur pa frymë

⁹ **lingua**, -ae f.: gjuhë, dialekt, e folur

¹⁰ **demulceo** 2: përkëdhel, lëmoj

¹¹ **blandimentum**, -i n.: përkëdhelje, tërheqje

VOCABULARIUM

amplus, -um - i gjërë, i hapët

magis - më shumë, më i fortë

immanitas, immanitatis f. - madhësi e tepruar, egërsi, mizor!

impetus, impetus m. - hov, vrrull

converto, is, - ere, converti, - versum - çoj, shpiej

consisto, -is, - ere, - constiti - qëndroj, rrij, ndalem

homo, hominis m. - njeriu për njeriun

prope - afër, përbri, pranë

animus, -i m. - shqyptë, frymë

recupero 1 - rima, ripushtoj

paulatim - pak nga pak, dalëngadalë, lehtë

ARS GRAMMATICA

Leonum immanitas admirationi fuit.
dativus finalis.

EXERCITATIONES PENSUM

1. Përgjigju latinisht

Quid in amphitheatro populo dabatur?
Quod nomen erat servo illi?
Quae animal¹ oculos omnium in se converterunt?
Quare oculus omnium in se converterunt?
Quid fecit leo² maximus?
Quid servus certe timebat?

2. Përkthe dhe analizo fjalitë:

Accepi, cum: pugna bestiarum³ populo daretur, leonum immanitatem admirationi⁴ fuisse; maximum leonum corporis impetu et magna voce oculos omnium in se convertisse; adductum esse inter complures ceteros servum viri consularis⁵ nomine Androclum; quem cum leo conspexisset, repente constitisse, deinde ad hominem accessisse et manus eius lingua⁶ demulsisse⁷; Androclum prope iam metu exanimatum⁸ fuisse; tum autem amissum animum recuperavisse et oculos in leonem convertisse; tum certe intellexisse, quis esset ille leo.

Memoria tenete!

Finis coronat opus.
Vim vi superabimus
Ex ungue leonem.

Masat për peshë

unica 27,28g
sextans 2 uncae 54,56g
triens 4 uncae 109,12g
semis 6 uncae 163,68g
libra (funta) 12 uncae 327,38g

¹ **animal**, animalis n.: gjathëresë, frymorë

² **leo**, leonis m.: luan

³ **bestia**, -ae f.: kafshë

⁴ **admiratio**, admirationis f.: admirim, çudi

⁵ **vir consularis** m.: burrë këshillues, person për këshilla

⁶ **lingua**, -ae f.: gjuhë

⁷ **demulceo** 2: përkëdhel, lëmoj

⁸ **exanimatus**, -a, um : i pafrymë, me mbet pa frymë

Imperator³, cum nuntiatum esset, quid in amphitheatro⁴ accidisset, ex Androclo quaesivit, *cur* ille leo *atrocissimus* eum *adortus* non esset. Ibi Androclus: "Cum provinciam," inquit, Africam proconsulari⁵ *imperio* meus dominus *obtineret*, ego ibi inoquis veribus⁶ ad *fugam* sum *coactus*. In *campos me recepi*, ac, si *defuisset* cibus, mortem *aliquo* modo quaesivissem. Tum meridie speluncam⁸ quandam *nanctus* in ea me occultavi. Neque multo post ad eundem locum venit hic leo cruentato⁹ pede."

¹ **Androclus**, -i m.: Androkli

² **leo**, leonis m.: luan

³ **imperator**, imperatoris m.: zotërues, sundimtar

⁴ **amphitheatrum**, -i n.: amfiteatër

⁵ **imperium** proconsulare: sundim, regjim, nënshtrim

⁶ **verbera**, verberum n. Pl.: fjalë, shprehje

⁷ **cibus**, -i m.: ushqim, gjellë

⁸ **spelunca**, -ae f.: shpellë

⁹ **cruentatus**, -a, um: i përgjakur, i plagosur

VOCABULARIUM

cur - pse, përse?

atrox (Gen.:atrocis) - i pazier, i egër

adorior 4, adortus sum - sulmoj, ndërmar

imperium, -i n. – sundim, regjim, nënshkrim

obtineo 2, obtinui, tentum - mbaj, kam në zotërim

iniquus, -a, -um - i pabarabartë, i vështirë

fuga - ae f. - ikje, mërgim

cogo, -is, -ere, coegi, coactum - mbledh, grumbulloj

se recipere - pakujdes, rimar

desum, es, -esse, defui, - nuk jam pranë, mungoj

aliqui, aliqua, aliquod (Gen. alicuius, Dat.: alimit - dikush, ndonjë

nanciscor, -eris, -i, na(n)ctus sum - takoj, ndesh rastësisht

ARS GRAMMATICA

Si deesset cibus, mortem quaererem,

Si defuisset cibus, mortem quaesivissem,

Coniunctivus imperfectum / plusquamperfectum

EXERCITATIONES PENSUM

1. Plotëso fjalitë:

Nisi Paris Helenam secum.....,
bellum Troianum ortem non esset
Si luno praemium.....,
Paridi summum imperium dedisset.
Nisi Elissa in Africa.....,
a frater occisa esset
Si pensum¹ diligenter
discipulus optimus esses.
Si rex Anglorum² terram Leopaldi³ celeriter
captus non esset.
Nisi Phaeton terram.....,
Iupiter eum non interfecisset.
Artemisia, nisi naves in portu minore⁴
Rhodios⁵ non vicisset.
Si homo nimis corpulentus⁶, censors⁷
equum tibi adimerent⁸.
Si propinqui dominum agrorum iuvarent, cassita⁹ pullos¹⁰
in alium locum ferre.....

2. Përkthe fjalitë:

Pulli matri nuntiaverunt, quid novi audivissent: Dominum agrorum filium misisse, qui ab amicis peteret, ut invarent. Nemo autem venit ad eum iuvandum. Etiam propinqui, eum neglexerunt. Si ipse falcem¹¹ cepisset alios exspectare non debuisset.

3. Formulo fjali nga shprehjet e dhëna:

esset - fuisset - dedisset - accidisset - meridie - die - gente
- mare - adortus - sublatius - captus - victus - pone - sine -
obtinere - mane - utere - loquere - pollicere - docere.

Memoria tenete!

Piscem natam doces,
Inter arma silent leges.
Corpus delicti.

Paratë

Diku ka viti 451 para erës sonë. Romakët filluan të përdorin paratë. Në fillim u përdoren AES/AS. Ato ishin monedha prej bakri dhe peshonin.

Më vitin 268 para erës sonë filluan të përdorin monedha prej argjendi SESTERTIUS që kishte vlerë 2,50 ASA dhe më vonë 4. ASA.

Aureus - monedha floriri

¹ pensum, -i n.: sasi, normë

² Angli, Anglorum m.Pl.: Anglia

³ Leopaldus, -i m.: Leopaldi

⁴ minor, minus: kërcëno, premtori

⁵ Rhodi, -orum m.Pl.: Rodi

⁶ corpulentus, -a, -um: trupth, trupore

⁷ censor, censoris m.: censor, magjistare

⁸ adimo, -is, -ere: heq, marr, rrëmbej

⁹ cassita, -ae f.: togëz, kurth

¹⁰ pullus, -i m.: këlysh, zog, i erët

¹¹ falx, falcis f.: kosë, drapër

"*Primo* quidem perterritus fui. Sed ubi me vidit, sublatum pedem auxilii petendi *causa* ostendevē videbatur: Tum stirps³ ingens⁴ mihi revellenda⁵ erat. Deinde ille pede in manibus meis *positu* qievit,⁶ atque ex eo die tres annos eodem *victu* leo et ego vitam *egimus*. Sed ubi illa vita mihi non *iam* placuit, leone profecto reliqui i speluncam⁷ et paulo post a militibus captus Romam missus sum Intellego autem illum leonem mihi nunc gratiam referre." Postea Androclus *dimissus* cum leone loro⁸ revinct⁹ urbe *tota circum* tabernas¹⁰ ibat. Omnes dicebant: Hic est leo amicus homini, hic est homo medicus¹¹ "leonis."

¹ **leo**, leonis m.: luan

² **Androclus**, -i m.: Androkli

³ **stirps**, stirpis f.: trung

⁴ **ingens** (Gn.: ingentis): shumë i madhë, i pamasë

⁵ **revello** 3, revelli, revulsum: shkull, nxjerr me forcë, zhduk

⁶ **quiesco** 3, quievi: pushoj, çlodhem

⁷ **spelunca**, -ae f.: shpellë

⁸ **lorum**, -i n.: rryp. fre, kamxhik

⁹ **revincio** 4, revinxī, -vinctum: lidh, ngjesh, shtrëngoj

¹⁰ **taberna**, -ae f.: kasollë, kolibe

¹¹ **medicus**, -i m.: mjek, gishti i unazës

VOCABULARIUM

primo - pikë së pari, më së pari, në fillim
causa (Postp. + Gen.) - rasë, shkak, arsye
pono, -is, -ere, posui, positum - vë, vendos
victus, victus m. - mënyrë jetese, jetesë
ago, -is, -ere, egi, uctum - çoj, shpie, përcjell

iam - tashmë, tanimë
refero, -fers, -ferre, ret (t) uli, velatum - risjell, çoj gratiam referre - çoj të fala
dimitto, -is, -ere, dimisi, -missum - dërgoj, çoj
totus, -a, -um - i tërë, i gjithë
circum - rreth, për rreth, rrotull

ARS GRAMMATICA

Stirps mihi revellenda erat.
Dativus auctoris -

EXERCITATIONES PENSUM

1. Përgjigju latinisht:

Quare Androclus ad fugam coastus est?

Quo¹ se recepit?

Quid fecisset, si cibus² defuisset?

Cur leo³ sublatum pedem ei ostendit?

Quomodo Androclus Romam venit?

Cur leo eum adortus non est?

Quomodo Androclus postea vitam egit?

2. Përkthe dhe analizo fjalitë:

Accepimus in amphitheatro⁴ praeter alia omnia leonum³ immanitatem admirationi⁵ fuisse praeterque ceteros unum; eum leonem corporis impetu et magna voce oculus omnium in se convertisse; servum quoque nomine Androclum adductum esse ad pugnam bestiarum⁶; tum leonem repente constitisse, cum illum vidisset, deinde ad hominem accessisse et manus eius demulsisse⁷; quo facto Androclum animum recuperavisse et intellegere risum esse, quis esset ille leo. Deinde Androclus rem incredibilem narravit⁸: iniqua tolerare non potuisse et fugisse; tum leonem sublatum pedem auxilii petendi causa sibi ostendisse; stirpe⁹ revulsa¹⁰ tres annos cum leone se vitam egisse; eo loco relicto se a militibus captum et Romam sissum esse. Illum leonem sibi nunc gratiam referre arbitratus est.

Memoria tenete!

Eventus est magister stultorum.

Lapsus linguae. Lapsus calami.

Ab iove principium.

Strehimoret

Romakët iu kushtonin rëndësi të madhe strehimoreve. Gati në çdo kështjellë strehimoret ishin të parat që duheshin të ndërtoheshin. Këto përdorëshin në rast rreziku nga ndonjë armik i papritur për të vendosur fëmijët dhe gratë që ishin të paafta për luftë. Këto ndërtoheshin varësisht nga vendi dhe numri i popullatës.

¹ quo?: ku, ku

² cibus, -i m.: ushqim, gjellë

³ leo, leonis m.: luan

⁴ amphitheatrum, -i n.: amfiteatër

⁵ admiratio, admirationis f.: admirim

⁶ bestia, -ae f.: kafshë

⁷ demulceo 2. demulsi, -mulum: përkëdhel, lëmoj

⁸ narro 1: tregoj

⁹ stirps, stipis f.: trung

¹⁰ revello 3, revelli, revulsum: shkul, nxjerr

Quondam Georgius² eques e gente Cappadocum³ pervenit in provinciam Libyae⁴ in *civitatem*, quae dicitur Silena. *Prope* quam civitatem draco pestifer⁵ morabatur, qui saepe populum contra se armatum in fugam converterat flatu⁶ que suo ad moemia accedens omnes inficiebat⁷. Qua re aducati e *universi* consilium ceperunt: "Oves⁸ duas cottidie⁹ e demus, ut eum *placemus*.

Deinde autem, quia magnam *copiam* eorum non habebant, ovem cum *adiuncto* homine *diem ex die* tradebant.

Cum filia regis sorte¹⁰ delectata esset, rex alios *obtestatus* est, ut *prius* omnia *sua* tollerent filiamque dimitterent. Cui cives responderunt eum hoc imperavisse et nunc omnes liberos interfectos esse, nisi filiam draconi dedisset, se domum eius incensuros esse.

¹ **draco**, draconis m.: drangua, dragua

² **Georgius**, -i m.: Gjergji

³ **Cappadoces**, cappadocum m. Pl.: Kapadoku

⁴ **Libya**, ae f.: Libia

⁵ **pestifer**, - fera, ferm: infektues, i dëmshëm

⁶ **flatus**, flatus m.: erë, frymëmarrje

⁷ **inficio**, is, ere, infecti, - fectum: përziej, ngjyros

⁸ **ovis**, ovis f.: dele

⁹ **cottidie**: çdo ditë, secilën ditë

¹⁰ **sors**, sortis f.: short, fat

VOCABULARIUM

quondam - për ku, ndonjëherë

civitas, civitatis f. - e drejtë e qytetërisë, qytetri, nënshtetas

prope - afër, përbri, pranë

moror 1 - vonoj, ngadalsoj

universi, - ae, -a - përgjithësisht, në përgjithësi

placo 1 - qetësoj, ulë, zbusë

copia, - ae f. - begati, bollëk

adiungo, -is, - ere, adiunxi, - unctum - bashkoj, ngjes

trado, -is, - ere, tradidi, ditum - dorëzoj, jap

obtestor 1 - thëras në dëshmi, lëshoj be

prius (Adverb) - më parë, përpara

suum, - i n. - i vet, i caktuar, i përshtatshëm

ARS GRAMMATICA

Oves duas ei demus! Ne ovem unam ei demus!

Coniunctivus hortativus

EXERCITATIONES PENSUM

1. Përkthe dhe analizo fjalitë:

Clara¹ est unius e Romanis pugna cum elephanto, cum Hanibal Romanos captos pugnare inter se coegisset. Unum enim, qui supererat², obiecit³ elephanto pollicitus se eum dimissurum, si elephantum interfecisset. Tum ille solus in arena⁴ eum occidit. Hanibal, cum famam⁵ eius pugnae conteptum⁶.

Quidam tres filios adolescentes habuit, quos omnes vidit vincere Olympiae⁷ eodem die. Cum ibi tres adolescentes coronis⁸ suis in caput patris eum saviaerunt, cum populus flores¹⁰ in eum concieret, spectante populo in manibus filiorum animam¹¹ efflavit.

2. Përgjigju latinisht:

Quius fuit Georgius?

Quam in provinciam venit?

Ubi draco¹² morabatur?

Quomodo populum inficiebat¹³?

Quid cives primum et dederunt?

Quare etiam homines draconi tradebant?

Quem nullo modo dimittere voluerunt?

Quid rex civibus pollicitus est?

Quid cives in animo habuerunt?

Memoria tenete!

Res, non verba.
Nulla dies sine linea.
Est modus in rebus.

Gjykimet

Ditët që nuk dënoheshin - nefasti ishin festat - fasti ose ditë, jo të rëndomta - altri ishte dita e betejës te lumi Alija. Atë ditë Romakët u pushtuan nga Galët dhe qyteti ra nën Galët përveç fortesës kapitole. Kur Galët filluan të afrohen fortesës, rojët ishin zgjuar që ruanin shenjtësinë e junonës dhe rezistuan.

¹ **clarus**, -a, -um: i famshëm, i qart

² **supersum**, -es, -esse: mbetem, bindem

³ **obicio**, -is, ere, obieci, -i ectum: hedh, vë përpara

⁴ **arena**, -ae f.: ranë, ranishte

⁵ **fama**, -ae f.: lajmë, gjë e re

⁶ **contemptus**, contemptus m.: përbuzje, mos përfillje

⁷ **Olympia**, -ae f.: Olimpia

⁸ **corona**, -ae f.: kurorë

⁹ **savior** 1: puth

¹⁰ **flos**, floris m.: lule, lulëzim

¹¹ **animam**: gjallë, substancë e gjallë

¹² **draco**, draconis m.: draqua

¹³ **inficio**, -is, -ere: përziej, ngjiej

Rex cum audivisset, quid homines in animo haberent, flere² coepit: "Filia mea", inquit, "dulcissima,³ quid faciam aut quid dicam?" Et od populum conversus dixit: "*Imploro vos, uti spatium* octo dierum filiae lugendae⁴ causa mihi detis. Quo cum populus concessisset, in fine octo dierum. reversus dixit: "Cur *pateris* populun tuum propter filiam tuam *interire*? Ecce⁵, draco nos omnes flatu⁶ suo occidit!" Quid regi faciendum erat? *Nam* cum intellexisset se filiam liberare non posse, complectens⁷ eam cum *lacrimis* dixit: "Filia mea dulcissima, *sperabam* ad tuas nuptias⁸ me principes invitaturum⁹ esse, et nunc is, ut a dracone devoreris¹⁰" Tum illa, cum pater eam cum lacrimis benedixisset¹¹, ad draconem profecta est.

¹ **draco**, draconis m.: - dragua

² **fleo**, fles, flere: - qaj, vajtoj, lotoj

³ **dulcis**, dulce: i ëmbël, i këndshëm

⁴ **lugeo** 2, luxi: qajë, vajtoj

⁵ **ecce**: qe! ja!

⁶ **flatus**, flatus m.: erë, frymëmarrje

⁷ **complector**, - eris, -i, complexur sum: i përsosur, i plotë

⁸ **nuptiae**, - arum f.Pl.: martesë, dasëm

⁹ **invito** 1: ftoj, grish

¹⁰ **devoro** 1: përpjij, gëlltis

¹¹ **Benedico**, -is, -ere, benedixi, - dictum mirë, drejt, për bukuri

VOCABULARIUM

imploro 1. - lus, thëras

uti: si, qysh

spatium, -i n. - hapësirë, shtrirje

concedo, -is, -ere, concessi, - cessum:

- largohem, nisem

revertor, - eris, -i, reverti, - versum: - kthehem, drejtohem kundër

patior, pateris, pati, passus sum: - vuj, pësoj

intereo, -is, -ire, interii, - humb, mbaroj

nam - pse, përse, mbasi

lacrima, -ae f. - me dredhë, pikë, cirkë

spero 1 - shpresoj, pres me frikë

ARS GRAMMATICA

Quid faciam aut quid dicam? Quid non dicam?

Coniunctivus dubitativus

EXERCITATIONES PENSUM

1. Përgjigju latinisht:

Quid rex a populo petivit?
Cur populus ad regem revertit?
Quid rex speraverat?

2. Përkthe dhe analizo fjalitë:

Defuncto¹ Troiano² Aelius Hadrianus³ creatus⁴ est princeps⁵. Natus⁶ est ipse in Hispania. Qui Traiani gloriae invidens⁷ provincias tres reliquit, quas Traianus addiderat⁸ et de Syria, Mesopotamia, Armenia revocavit⁹ exercitus ac finem imperii esse voluit Euphraten¹⁰.

Provincias omnes pedibus circumiit¹¹; multa aedificavit¹². Graece etiam loquebatur, ut a multis "Graeculus"¹³ appellaretur. Graecorum mores hausit¹⁴ non sermone¹⁵ solum, sed etiam ceteris disciplinis¹⁶.

Memoria tenete!

Pares pares amant.
Mendacia non diu fallunt.
Barba non facit philosophum.

Drejtësi

Më vitin 340 para erës sonë latinët u ngritën në kryengritje që kërkonin të drejta sikurse Romakët. Lufta latine mbaroj më vitin 338 me fitore të Romakëve. Por banorët latin fituan të drejta të pjesërishtme.

¹ **defungor**, - fungeris, - fungi - kryej, përfundoj

² **Traianus**, -i m.: Trojan

³ **Aelius Hadrianus** m.: A. Hadriani

⁴ **creo** 1: krijoj, prodhoj, shkaktoj

⁵ **princeps**, principis m.: i pari, më i madhi

⁶ **nascor**, nasceris, nasci: lind, dal, buroj

⁷ **invideo** 2: shikoj me sy të shtrembët, nuk dua

⁸ **addo**, -is, - ere, addidi, additum: vë, vendos

⁹ **revoco** 1: thërras përsëri, kërkoj

¹⁰ **Euphrates**, Euphratis m.: Eufрати (lumë)

¹¹ **circumeo**, -is, -ire, -ii.: shkoj, rrethoj

¹² **aedificio** 1: ndërtoj, hartoj, krijoj

¹³ **Graeculus**, -i m.: Grekëve

¹⁴ **haurio**, -is, -ire, hausit, haustum: nxjerr, heq

¹⁵ **sermo**, sermonis m.: bisedë, bisedim

¹⁶ **disciplina**, - ae f.: edukim, shkencë, doktrinë

QUOMODO GERGIUS¹ DRACONEM² SUPERAVERIT

LECTIO TRICESIMA ALTERA XXXII

Georgius *casu* ibi *transiens*, ut filiam regis vidit, ex ea quaesivit, quid haberet. Et illa: "Celeriter fugias, ne *mecum* moriaris³!" Cui Georgius: "Filia, dic mihi, quid hic⁴ exspectes *omni* populo spectante? Cum itaque totam rem ei *demonstravisset*, dixit Georgius: "Noli timere, quia in Christi nomine te iuvabo!" Et illa: "Te ipsum servares⁵! Satis enim est me *solam* interire; nam me liberare non poteris". Dum haec loquuntur, draco caput de lacu⁶ sustulit. Georgius autem cruce se *mumians* et se Deo *mandans* draconem graviter vulneravit dixitque: "Proice zonam⁸ tuam in collum⁹ draconis, filia!" Quod cum fecisset, draco sequebatur eam velut¹⁰ canis¹¹.

- ¹ **Georgius**, -1 m.: Gjeorgji
² **draco**, draconis m.: gragua
³ **morior**, moreris, mori, mortuus sum: vdes, shuhem, zhdukem
⁴ **hic** (Adv): këtu, ky
⁵ **servo** 1: ruej, mbaj, kujdesem
⁶ **lacus**, lacus m.: vend, rang
⁷ **crux**, cruxis f.: kryq
⁸ **zona**, -ae f.: brez
⁹ **collum**, -i n.: qafë
¹⁰ **velut**: edhe, ose
¹¹ **canis**, canis m.: qen

VOCABULARIUM

casus, casus m. - të ramë, ramje, përfundim
transeo, -is, ire, transii, -itum kaloj, ia kaloj
mecum - mua më
omnis, omne - çdo, secili
demonstro 1 - tregoj

solus, -a, -um (Gen.: -ius, Dat.: -i) - vetëm
munio 4 - forcoj, siguroj
mando 1 - jap, besoj
proicio, -is, -ere, proieci, -iectum - hedh përpara, shtrij

ARS GRAMMATICA

Utinam celeriter fugias!
Utinam te ipsum servares!
Utinam ipsum servavisses!
coniunctivus optativus

EXERCITATIONES PENSUM

1. Rregullo fjalitë (përshtati):

Solad filium: Ne (equos petere)!

Iuppiter ad ranas¹: Ne (novum regem petere)

Rex Anglorum²: Ne (in deversorio³ manere)!

Iuppiter ad Discordiam⁴: Ne (malum⁵ inter deas conicere)!

Rex ad filiam: (puptias⁶ tuas videre)!

2. Përkthe dhe përshtati fjalitë:

Pater noster, qu, es in caelis⁷,

sanctificetur⁸ namem tuum,

adveniat⁹ reguum tuum,

fiat voluntas¹⁰ tua sicut¹¹ in caelo et¹² in terra.

Memoria tenete!

Fortitudo est dolorum laborumque contemptio.

Magna pars artis imitatio est.

Summum lus summa iniuria.

Religjioni:

Religjioni romak që ishte i pranuar nga romakët besonin në shumë perëndi, ku gati çdo sferë e jetës kishte nga një zot. Për dallim nga grekët, romakët dallonin në disa zotra që emërtimi i tyre pjesërisht dallonte.

¹ rana,-ae f.: bratcocë, peshk deti

² Angli,-orum m. Pl.: Anglia

³ deversorium,-i n.: mik, mysafir

⁴ Discordia,-ae f.: grindje, përçarje

⁵ malum,-i n.: e keqje, mjerim, fatkeqësi

⁶ huptiae,-arum f. Pl.: martesë, dasëm

⁷ caelum,-i n.: qiell

⁸ sanctificio 1: urdhër, sankcion

⁹ advenio 4, adveni,-ventum: arrij, mbrij

¹⁰ voluntas,-atis f.: vullnet, dëshirë

¹¹ sicut: ashtu, ashtu si, sikurse

¹² et: edhe

TEKSTE PËR USHTRIME DHE PËRKTHIME

Apte dictum

Leonidas militi nuntianti: "Hostes nobis propinqui sunt".

– Et nos, – inquit, – hostibus propinqui sumus".

Laco quidam homini, dicenti maximum esse numerum hostium, respondit: "Tanto major erit gloria nostra".

Leonidas. ae, m. - Leonidha, mbret i spartanëve që ra heroikisht në betejën e Termopilave.

De Socrate

Socrates aliquando parvum sibi aedificavit. Tum Atheniensis quidam interrogavisse dicitur: "Sed cur-tu, talis vir, tam parvem domum tibi posuisti?" - "Utinam, - inquit Socrates, - hanc veris amicis impleam!"

Socrates, is, m - Sokrati (afërsisht 469-399) para erës sonë, filozof idealist athinas. Veprimtaria e tij u konsiderua e rrezikshme për demokracinë skllavopronare të Athinës dhe u dënua me vdekje, vdiq duke pirë helm.

Njoftimet mbi pikëpamjet e Sokratit i kemi nga Ksenofoni; Platoni dhe Aristoteli. Sokrati vetë nuk i ka shkruar kurrë pikëpamjet e veta.

De Biante

Bias, unus ex septem sapientibus, cum patria ejus ab hostibus expugnata esset et omnes cives, multa de suis rebus secum asportantes, in fuga essent, interrogatus est, cur nihil ex bonis suis servaret.

Tum: "Omnia, - inquit, - mea mecum porto".

Bias, antis, m - Bianti (mezi i shekullit VI para erës sonë). një nga të shtatë dijetarët e Greqisë së vjetër.

Libere dictum

Apelles, pictor illius aetatis clarissimus, Alexandrum, regem Macedonum, pinxit equitatem.

Quam imaginem cum rex minus laudaret, quam meruerat artifex, equus Alexandri, interea adductus ad pictum equum, sic adhinnivit, quasi verus esset equus.

Tum Apelles: "O rex, - inquit, - equus tuus, ut video, pictura e peritior est, quam tu".

Apelles, is, m. Apelesi (gjysma e dytë e shekullit të IV para erës sonë), piktorë i përmendur i Greqisë së vjetër, bashkëkohës dhe adhurues i Aleksandrit të Madh. Pikturat e tij, të njohura në kohën e vet, nuk janë ruajtur deri në kohën tonë.

De Nasica et Ennio

Scipio Nasica, cum ad poetam Ennium venisset eique ab ostio quaerinti Ennium ancilla dixisset eum domi non esse, sensit illam domini jussu dixisse et illum intus esse.

Paucis post diebus, cum ad Nasicam venisset Ennius et eum a janua quaereret, exclamat Nasica se domi non esse.

Tum Ennius: "Quid? Ego non audio, - inquit, vocem tuam?"

Huic Nasica: "Homo es impudens: ego, cum te quaererem, ancillae tuae credidi te domi non esse; tu mihi non credis ipsi?".

Ennius, iim - Quintus Ennius - Kvint Enn (239-169 para erës sonë) poet epik dhe tragjik i Romës së vjetër.

De Epaminondae morte

Epaminondas cum animadverteret mortiferum se vulnus accepisse simulque, si ferrum, quod ex hastili in corpore remanserat extraxisset, animamstatim emissurum, usque eo retinuit, quad renuntiatum est vicisse Boeotos. Id postquam audivit: "Satis, - inquit, - vixi. Invictus enim morior". Tum, ferro extracto, confestim exanimatus est.

Epaminondas ae. m - Epaminonda (418-362 para erës sonë) Komandant Teban; në betejën e Mantinesë mundi spartanët dhe ra edhe vetë në po atë betejë.

De Archimedis morte

Captis Syracusis, quae Archimedes machinationibus suis mirificis diu defenderat, Marcellus, imperator Romanus, gravissime edixit, ne quis Archimedi vin faceret. At is, dum, animo et oculis in terram defixis, formas in pulvere describit, militi Romano, qui praedandi causa in domum irruerat strictoque gladio, quisnam esset, interrogabat, propter nimium ardorem studii nihil respondet nisi hoc: "Noli turbare circulos meos!" A milite, igitur, ignaro, quis esset, interficitur.

Archimedes, is, m. - Arkimedi (287-212 para erës sonë) matematicienti famshëm nga Sirakuza.

De Aristippo philosopho

Accessit ad Aristippum philosophum pater quidam rogavit que, ut filium suum susciperet erudiendum.

Quum vero ille pro mercede petiisset quingentas drachmas, pater, deterritus pretio, quod ignaro avaroque homini nimium videbatur, "Tanti", inquit, "enere servum possum".

Aristippus, i, m - Aristipi (shekulli i IV p. erës sonë), filozof, nxënës i Sokratit.

Dulce et decorum est patria mori

Lucianus in "Laudatione patriae" scribit, hanc in proeliis cohortationem plurimum valere, si quis dicat, bellum esse pro patria susceptum neque quemquam esse, qui hac voce audita, mortem aut periculum metuat.

"Pulchram est, virum fortem, pro patria pugnantem et cadentem inter eos, qui in primo ordine dimicant, mori".

Accedat Horatius: "Dulce et decorum est pro patria mori".

Horatius, ii, m. - Kuint Horac Flaku (viti 65-8 para erës sonë). poet i famshëm romak i kohës së Augustit.

De Theseo

Aegeus, rex Atheniensium, filium Mionis, qui in insula Creta regnabat, necavit. Hic, cum mortem filii comperisset, cum multis navibus ad oram Atticae venit et Athenas expugnavit. Ut filii mortem vindicaret, Atheniensibus imperavit, ut certis temporis spatiis septem iuvenes totidemque virgines in Cretam navibus portarent. Illi Minotauro, bestiae saevissimae, in cibo loco praebebantur.

Theseus, qui in Peloponneso educatus erat, cum in patriam venisset et de calamitate gravi audivisset, patrem oravit, ut socius esset miserorum hominum, qui eo tempore in Cretam navigare debebant.

Theseus, i. m - Tezeu, mbret i Athinës, djali i Egjeut.

De Demosthenis astutia

Demosthenes, oratorum Atheniensium clarissimus, cum aliquando causam diceret, audaces parum attentos esse cospexit. Itaque hac arte usus est: ad iudices conversus, "Paulis per, - inquit, - aures mihi praebete, rem enim vobis novam et incundam narrare conabor".

At Demosthenes: "Pudeat, - inquit, - vos, qui, cum fabulam de asino libenter auditis, causarum hominis, cui supplicium minatur, non audietis".

Demosthenes, is, n - Demosteni (384-322 para erës sonë), orator i përmendur grek.

Lupus in fabulis

Aesopus, Graecorum poeta, et Phaedrus, poeta Romanum, in fabulis saepe de lupo narrat.

Fabulae lupum ut bestiam saevam et feram pingunt, Lupus aliquando ad rivum agnum videt. Rivi aqua a lupo ad agnum fluit, sed lupo avido agno clamat: "Cur mihi aquam turbas?" Et agnum miserum devorat. Sic Phaedrus narat.

Aesopus fabulam de lupo et equo narrat. Lupus equum in arvom invitavit et avenam ei promittit. Lupo in animo est lacerare equum. Sed fortuna equo favet: dolus lupi patet.

Aesopus, i, m - Ezopi (shekulli i IV para erës sonë), fabulist i përmendur grek.

Phaedrus, i. m - Fedri (shekulli I i erës sonë), fabullist romak.

Haec prima in amicitia sanciat, ut neque rogemus res turpes, nec faciamus rogati

Si monides poeta, fretus ea, quae illi cum Themistocle erat, familiaritate, petiit ab eo aliquid injusti. Quod ei negans Themistocles, "Neque tu, Simonides, - inquit, - bonus poeta eris. Si carmina contra poeticae artis leges condideris, neque ego Bonus magistratus, si quid contra patriae leges tua causa fecero".

Simonides, is. m - *Sinonidi (afërsisht viti 556-467 para erës sonë) lirik i përmendur grek.*

Themistocles, is, m. - *Themistoklin (afërsisht 524 - pas vitit 460 para erës sonë), udhëheqës i përmendur politik dhe ushtarak i Athinës, ka mundur persët në betejën e Salaminës në vitin 480 para erës sonë.*

De hominis ratione

In homine quid optimum est? Ratio: hac enim antecedit animalia. Ratio ergo perfecta proprium hominis bonum est; cetera illi cum animalibus satisque communia sunt.

Valet et leones. Formosus est? et pavones. Velox est? et equi.

Non dico in his omnibus vincitur. Corpus habet? et arbores. Habet impetum et motum voluntarium? et bestiae et vermes. Habet vocem? Sed quanto clariorem canes, acutiorem aquilae, graviorem tauri, dulciorem mobilioremque luscinae.

Quid in homine proprium? Ratio. Haec recta et consummata deficitatem hominis implevit.

Seneca, ae (L. Anneus Seneca) m - *L. Anne Seneka (afërsisht viti i 4 para erës sonë - 65 pas erës sonë), filozof dhe shkrimtarë, mësuës i Neronit.*

De Pyrrho

Anno ante aeram nostram ducentesimo octagesimo uno Romani Tarentinis, qui legatis eorum iniuriam fecerant, bellum indixerunt. Hi Pyrrhum, Epiri regem, auxilio arcessiverunt. Sed is, priusquam in Italiam exercitum traiecit, Apollinem de bello consuluit. Ille ambigue respondit: "Aio te Romanos vincere posse." Quo dicto in voluntatem tracto, Tarentinis auxilio venit et bellum Romanis indixit. Primum Pyrrhus ad Heraclum appidum, ubi Laevinus consul, contra regem missus, castra posuerat, cum Romanis confligit eosque novo elephantorum adspectu perterritos atroci pugna superavit.

Septem milia Romanum occisi sunt, ex Pyrrhi exercitu quattuor milia militum caesi. Sed parum utilitatis ex victoria tanto labore parta rex percipere potuit, quod magnam exercitus partem atque fortissimos duces amiserant.

Pyrrhus, i.m - *Pirua (319-272 para erës sonë), mbret i Epirit, armik i romakëve.*

Alexander Magnus

Fortuna Philipo, Macedonum regi, uno die tres iucundas res obtulit regis aurigo Olumpiis vicerat, unus e ducibus eius magnam victoriam attulerat, filius Alexander natus erat. Sacerdotes Philippo dixerunt: "Alexander, inter magnam victoriam attulerat, filius Alexander natus erat. Sacerdotes Philippo dixerunt: "Alexander, inter magnas victorias natus, maximam gloriam Macedoniae afferet; magnas copias conferens nomen Macedonum per orbem terratum transferet.

Alexander puer verba vires suas in dies cum aequalibus armis exercebat. Cum adoleverat, multis gentibus bellum intulit. Persas superavit et in terram Indorum exercitum suum transulit. Milites eius, longa via et multis proelis fessi, ei dixerunt: "Quousque tandem acerbam militiam ferre nos coges? Quando in patriam nos referes?

"Alexander iuta verba eorum aegre ferebat, tamen Babylonem contendit. Sed gravi morbo oppressus florens aetate mox interiit.

Qui magnas res gesserat, multas gentes superavit, plurimas urbes, inter quas gloriosissima est Alexandria, condierat, Magnus cognominatus est et gloria eius per orbem terrarum translata est.

Alexander Magnus (er, us) i m - Leka i madhë, djali i Filipit, mbret i Maqedonisë.

Ranae ad Solem

*Vicini furis celebres vidit nuptias
Aesopus et continuo narrare incipit:
Uxorem quondam Sol cum vellet ducere,
Clamorem ranae sustulere ad sidera.
Convitio permotus quaerit Iuppiter
Causam querelae. Quaedam tum stagni incola:
"Nune, inquit, omnes unus exurit lacus
Cogitque miseris arida sede emori.
Quidnam futurum est, si crearit liberos"?*

Phaedrus, i, m - Fedri (rreth vitit 15 para erës sonë - rreth vitit 69 të erës sonë), abulist i përmendur romak. Megjithse fabulat e tij gëzonin popullaritetit të madh, jetën e vet e kaloi në varfëri.

A Ciceronem

*Disertissime Romuli nepotum
Quot sunt quotque fuere, Marce Tulli,
Gratias tibi maximas Catullus
Agit pessimus omnium poeta,
Tanto pessimus omnium poeta,
Quanto tu optimus omnium patronus.*

Catullus, i, m - Gaius Valerius Catullus - Gai Valer Katuli (rreth vitit 84-54 para erës sonë poet lirik romak, pjesëmarës në rrethin e poetëve të rinjë, amator i poezisë aleksandrine, e cila shprehte ndjenjat intime personale të njeriut.

*Quidquid id est, timeo Danaos et dona ferentes
Primus ibi ante omnes, magna comitante caterva,
Laocom ardens summa decurrit ab arce
et procul: "O miseri, quae tanta insania, cives?
Creditis avectos hostes aut ulla putatis
Dona carere dolis Danaum? sis notes Ulixes?
Aut hoc indusi ligno occultantur Achivi,
Aut haec in nostros fabricat est machina muros
Inspectura domos venturaque desuper urbi
Aut aliquis latet error aequo ne credite, Teucro.
Quidquid id est, timeo Danaos et dona ferentes".*

Publius, i, m - Publius Vergilius Maro - Pubël Vergili Maroni (70-19 para erës sonë), poet i përmendur romak, autorë i Bukdikave- këngëve baritore dhe i Gjeorgjikave - poemë mbi bujqësinë, i Eneidës Iliadës dhe Odisesë romake kushtuar Oktavian Augustit.

*Cum subit illius tristissima noctis imago
Cum Subit illius tristissima noctis imago.
Qua mihi supremum tempus in Urbe fuit.
Cum repeto noctem, qua tot mihi cara reliqui,
Labitur ex oculis nunc quoque gutta meis,
Jam prope lux aderat, qua me discedere Caesar
Finibus extremae iusserat Ausoniae.
Nec spatium nec mens fuerat satis epta parendi:
Torpuerant longa pectora nostra mora.
Non mihi servorum, comitis non cura legendi,
Non aptae perfugo vestis opisve fuit.*

Ovidus, i, n. (Publius Ovidius Naso)

– Pubël Ovid Nazoni (43 para erës sonë)

– 17 të erës sonë), poet i përmendur romak autor i poezive të dashurisë.

EPIGRAMMATA

Ad Naevolum

*Cum clamant, loqueris, tunc Naevole, tantum,
Et te patronum causidicumque putas.
Hac ratione potest nemo non esse dissertus.
Ecce, tacent omnes; Naevole, dic aliquid.*

Marcus, i, n - (Marcus Valerius Martialis)

– Mark Valer Markiali (rreth vitit 42 - rreth vitit 104 të erës sonë), poet romak me origjinë Spanjole, një nga epigramistet më të shquar të letërsisë romake por edhe në atë botërore.

De Georgii Scanderbegi morte

Dum haec Scanderbegus dixisset, interea rumor ingens per universam urbem excitatur, tumultusque repens ex agris allatus pronuncio fuit, Turcas iam adesse, agros vicinos percurrere, incendisseque.

Quo audito Scanderbegus, etsi in lecto gravi laboraret morbo, tamen animum illum pristinum et invictum, spiritus illos vivaces et Martiales comprimere, aut cohibere nequivit.

Quum e lecto assurgens, membris iam vacillantibus et tremebundis arma, clypeumque suum peteret, et equum sibi sterni iuberet, ita vegetum in vivo pectore vigebat.

Sed quum membra eius iam viribus et vigore suo destituta, debilitataque fluitarent (heu bone Deus, quis est tam excelsus et sublimis, quis tam strenuus etiam et fortis non dicam humilis et debilis et imbecillus, qui mortem effugere possit?) procidens in lectum, ad milites conversus, haec verba inquit:

"Egredimini, egredimini milites in hostes et Barbaros, praeite, praeite me, quia vos statim sequar".

Quorum nonnulli equites urbem exgressi, ad castra barbarorum pervenerunt, qui Scodrensem agrum depraedati iuxta torrentem qui Clirus dicitur, prope urbem Scodrae castamentati fuerant. Venerat enim Ahamathius praefectus cum XV milibus ad agrum Scodrensem depopulandum.

Quos ut Barbari viderunt, Scanderbegum adesse arbitrati, continuo undique castris tumultuantibus, trepidantibusque, relicta maxima parte praedae, per aspera et fere invia nocturno tempore aufugerunt: erat enim mensis Ianuarii, nivesque totam tellurem cooperuerant. Qui quum per ardua, et montium cacumina transirent, a regulis et incolis, qui ea loca inhabitabant, oppressi sunt, qui funestam eis populationem et cruentam praedam fecerunt. Nam plures fuere capti, multi caesi, praedam fere omnem amiserunt. Scanderbegus vero eadem nocte, qua Turcaicus et Barbarus exercitus aufugit, - extremum diem suum obiit...

Quem Lechas Duchaginus regulis Epirota, de quo superius mentio facta est, cum mortuum conclamari audisset, in publicum se proripuit, moestoque vultu et voce confusa sibi evellens et capillos:

"Concurrere, inquit, reguli omnes et principes Albani.

Hodie claustra Epiri et Macedonia perfracta sunt. Hodie praesidia et moenia nostra corruerunt. Hodie robur omne et vires e defecerunt. Hodie sedes et imperia nostra collapsa sunt. Hodie omnis spes nostra cum hoc homine penitus extincta est."

In eius quoque obitu equus, quem ipse equitabat cum pugnaturus esset, ferus, rabidus, et indomitus factus est, ita ut nullum amplius durso suo perpeti vellet, qui paulo post extinctus est.

Georgius, i, m - Gjergj

Scanderbegus, i, m - Skënderbeu

Princi i shqiptarëve, hero dhe luftëtarë që krijoi shtetin shqiptarë dhe luftoi për çlirimin e vendit nga sundimi i Turqisë.

GRAMATIKA E GJUHËS LATINE

MORFOLOGJIA

PJESËT E LIGJËRATËS

Si gjuha shqipe ashtu edhe gjuha latine kanë dhjetë pjesë të ligjëratës:

1. **Emri** (nomen) - substantivum:
2. **Mbiemri** (nomen) - adjectivum:
3. **Numrori** (nomen) - numerale:
4. **Përemri** - pronomen:
5. **Folja** - verbum:
6. **Ndajfolja** - adverbium:
7. **Parafjala** - praepositio:
8. **Lidhëza** - coniunctio:
9. **Pasthirma** - interjectio:
10. **Pjesëza** - particula

Shënim: Emrat, mbiemrat, përemrat dhe numrori lakohen, kurse folja zgjedhohet dhe janë pjesë të ndryshueshme të ligjëratës. Kurse ndajfolja, parafjala, lidhëza, pasthirma dhe pjesëza janë pjesë të pandryshueshme të ligjëratës.

EMRI (NOMEN SUBSTANTIVUM)

Lakimi i emrave quhet *declinatio*, kurse zgjedhimi i foljeve *coniugatio*. Fjalët që lakohen në gjuhën latine si dhe në gjuhën shqipe, kanë kategorin gramatikore të gjinisë, të rasës dhe të lakimit.

Gjinia e emrave (genus)

Gjuha latine, si dhe gjuha shqipe kanë tri gjini:

- a) Gjinië mashkullore - genus masculinum (m)
- b) Gjinië femërore - genus femininum (f)
- c) Gjinië asnjëanëse - genus neutrum (n)

Numrat e emrave (numerus)

Si në gjuhën shqipe ashtu edhe në gjuhën latine numrat janë dy:

- a) Numri njëjës – numerus singularis (sing. ose Sg.)
- b) Numri shumës – numerus pluralis (Plur. ose Pl.)

RASAT (CASUS)

Gjuha latine ka gjashtë rase, që u përgjigjen pyetjeve të mëposhtme rase:

- Nominaivus** (Nom.) – Emërore – Kush? Cili? Cila? Cilët?
Genitivus (Gen.) – Gjinore – i, e kujt? i, e cilit? e cilës? e cilëve? e cilave?
Dativus (Dat.) – Dhanore – Kujt? Cilit? Cilës? Cilëve? Cilat?
Accusativus (Acc.) – Kallëzore – Kë? Cilin? Cilën? Cilët? Cilat?
Ablativus (Abl.) – Rrjedhore – Prej kujt? prej cilit? prej cilës? prej cilëve? prej cilave?
Vocativus (Voc.) – Thirore – nuk ka pyetje.

Shënim:

Secila nga këto rase ka një formë për njëjës dhe një për shumës. Këto forma në latinishtë janë sintetike, d.m.th. janë të formuara nga një temë emërore, së cilës i shtohet një mbaresë. Këto forma shprehin shumë kuptime.

LAKIMET (DECLINATIONES)

Në latinishtë ka pesë tipa lakimesh të emrave, që dallohen sipas llojit të temave dhe mbaresave. Lakimi i emrave përcaktohet nga fundorja e rasës gjinore të numrit njëjës që për çdo lakim është e ndryshme.

Fundoret e gjinores	Lakimi i I	Lakimi II	Lakimi i III	Lakimi i IV	Lakimi i V
Njëjës	-ae	- i	- is	- us	- ei
shumës	- arum	- orum	- um, ium	- uum	- erum

Për lehtësim studimi japim pasqyrën që vijon:

Lakimi I	Lakimi II	Lakimi III	Lakimi IV	Lakimi V
f	m.	m	n	f
	n	f	n	
		n		

Lakimi i parë (declinatio prima) - A

Në lakimin e parë hyjnë emrat dhe mbiemrat e gjinisë femërore si dhe disa emra të gjinisë mashkullore që për nga kuptimi i tyre në Nom. Sing. mbarojnë me fundoren - a, gen. Sing. emrat dhe mbiemrat e këtij lakimi kanë fundoren - ae. P.sh.:

silva, ae. f. - pyell

rosa, ae. f. - trëndafil

aqua, ae. f. - ujë

terra, ae. f. - tokë

bona, ae. f. - e mirë

pulchra, ae. f. - e bukur

poeta, ae. m. - poet

poeta, ae. n. - poet

nauta, ae. m. - lundërtar

Fundoret e emrave të lakimit të parë janë:

Nom. -a - ae
Gen. - ae - arum
Dat. - ae - is
Acc. - am - as
Abl. - a - is
Voc. - a - ae

P.sh.	Silva, ae, f - pyell	Poeta, ae, m. poet
	Sing. Pl.	Sing. Pl.
	Nom. Silv-a silv-ae	Nom. poet-a poet-ae
	Gen. Silv-ae silv-arum	Gen. poet-ae poet-arum
	Dat. silv-ae silv-is	Dat. poet-ae poet-is
	Acc. silv-am silv-as	Acc. poet-am poet-as
	Abl. silv-a silv-is	Abl. poet-a poet-is
	Voc. silv-a silv-ae	Voc. poet-a poet - ae

Shënim: Lakimi i parë ndryshe quhet edhe lakimi me A, për arsye se gati në secilën rasë ndodhet mbaresa a.

Në lakimin e parë ka vetëm emra dhe mbiemra femërore dhe emra mashkullor.

Në gjuhën shqipe lakimi i parë përfshinë emrat mashkullorë që mbarojnë me çdo bashkëtingëllore në temë, përveç bashkëtingëlloreve: k, g, h, në njëjtesin e emërores së pashquar dhe disa emra në zanore ose tog zanor. Këta emra marrin në emëroren e shquar mbaresën -i: gur-i, vëlla-i, gju-gjur-i, ftua -fto-i, vëlla-i.

Lakimi i dytë (declinatio secunda) - o

Në lakimin e dytë hyjnë emrat dhe mbiemrat e gjinisë mashkullore që në Nom. Sing. dalin me fundoret -us, -er, (ir, ur), si dhe emrat dhe mbiemrat e gjinisë asnjëanëse që në Nom. Sing. dalin me fundorin -um.

Të gjithë emrat dhe mbiemrat e lakimit të dytë në Gen. Sing. dalin me fundoren. -i.

P.sh. :

amicus, i, m - mik	magister, stri, m-mësues	bellum,i,n - luftë
populus, i, m - popull	puer, i, m - djalë	donum, i, n - dhuratë
discipulus, i, m - nxënës	liber, i, m - libër	verbum, i, n - fjalë
avus, i, m - gjysh	gener, i, m - dhëndër	oppidum, i, n - qytet

Fundoret e emrave të lakimit të dytë:

	Sing	–	PI.	
	m.	n	m.	n.
	Nom. - us, er, ir	- um	- i	- a
	Gen. - i	- i	- orum	- orum
	Dat. - o	- o	- is	- is
	Acc. - um	- um	- os	- a
	Abl. - o	- o	- is	- is
	Voc. - e, er, ir	- um	- i	- a

Psh. :

amicus, i, m		magister, stri, m - mësues		
Sing.	Pl.	–	Sing.	Pl.
Nom. amic-us	- amic-i		Nom. magister	- magistr -i
Gen. amic-i	- amic-orum		Gen. magistr-i	- magistr-orum
Dat. amic-o	- amic-is		Dat. magistr-o	- magistr-is
Acc. amic-um	- amic-os		Acc. magistr-um	- magistr-os
Abl. amic-o	- amic-is		Abl. magistr-o	- magistr-is
Voc. amic-e	- amic-i		Voc. magister	- magistr-i
bellum, i, n - luftë				
Sing.			Pl.	
Nom. bell-um			- bell-a	
Gen. bell-i			- bell-orum	
Dat. bell-o			- bell-is	
Acc. bellum			- bell-a	
Abl. bello			- bell-is	
Voc. bell-um			- bell-a	

Shënim: Në përgjithësi emrat me -us janë të gjinisë mashkullore. Mirëpo hasen edhe emrat të gjinisë femërore, siç janë emrat e drujve dhe të bimëve: malus (mollë), pirus (dardhë), cerasus (qershi); emrat e ishujve: Cyprus (Qipro), Aegyptus (Egjipt), Corinthus (Korintheta); dhe disa emra grek që ruajnë gjininë greke: dialectus (dialekt), atomus (atom), paragraphus (paragraf).

Në gjuhën shqipe lakimi i dytë përfshinë emrat mashkullore që dalin në temë me bashkëtingëlloret: k, g, h dhe disa emra me zanore që marrin në emëroren e shquar njëjës mbaresën - u; ujku, zogu, krahu, miu.

Mbiemrat e lakimit I dhe të II (adjectiva primae et secundae declinationis)

Në gjuhën latine një numër i madhë i mbiemrave latin i përkasin lakimit të dytë dhe të parë. (II, I). Në emërore të njëjësit gjinia mashkullore mbaron me - us ose me - er, gjinia femërore me - a, kurse ajo asnjëanëse në -um,

Psh.:

clarus, clara, clarum - i famshëm, e famshme
niger, nigra, nigrum - i zi, e zezë
liber, libera, liberum - i, e lirë

Gjinia mashkullore dhe asnjëanëse lakohet sipas lakut të II < kurse ajo femërore sipas lakimit të I. Si shumica e emrave në - er ashtu edhe shumica e mbiemrave në - er, a, um e humb në lakim - e nga mbaresa er.

	Sing.			Pl.		
	m	f.	n	m.	f.	n.
Nom.	clar-us	- clara	- clar-um	clar-i	- clar-ae	- clar-a
Gen.	clar-i	- clar-ae	- clar-i	clar-orum	- clar-arum	- clar-orum
Dat.	clar-o	- clar-ae	- clar-o	clar-is	- clar-is	- clar-is
Acc.	clar-um	- clar-am	- clar-um	clar-os	- clar-as	- clar-a
Abl.	clar-o	- clar-a	- clar-o	clar-is	- clar-is	- clar-is
Voc.	clar-e	- clar-a	- clar-um	clar-i	- clar-ae	- clar-a

Lakimi i tretë (declinatio tertia)

Ky lakim përfshinë emrat dhe mbiemrat mashkullorë, femërorë dhe asnjëanës, të cilët në Gen. Sing. marin mbaresën - is, kurse në Nom. Sing. dalin me mbaresa të ndryshme.

Emrat e lakimit të tretë ndahen të dy grupe:

A. që u mbaron tema me bashkëtingëllore, të cilët nuk e kanë numrin e rrokjeve të barabartë në emërore dhe gjinore të njëjësit dhe quhen "imparisyllabë".

B. që u mbaron tema me -i dhe që kanë numër të rrokjeve të barabartë në emërore dhe gjinore të njëjësit dhe quhen "parasyllabë".

Sipas karakterit të emrave të lakimit të tretë ndahen në tre tipa:

- I. Tipi i parë i lakimit të tretë me karakter bashkëtingëllore;
- II. Tipi i dytë i lakimit të tretë me karakter të përzier;
- III. Tipi i tretë i lakimit të tretë me karakter zanorë:

Fundoret rasore të lakimit të tretë

	Sing			Pl.	
	m.	f.	n.	m. f.	n
Nom.	e ndryshme			- es	- a (ia)
Gen.	-is			- um (ium)	
Dat.	- i			- ibus	
Acc.	em (im) si nom.			- es - a (ia)	
Abl.	- e(i)			- ibus	
Voc.	si nom			-es -a (ia)	

Dallimi në mes të tipave të lakimit të tretë:

Rasat, Tipi i lakimit	Abl. Sing.	Gen. Plural	Nom. Acc. Voc. Plural. neutra
Tipi i parë me bashkëtingëllore	- e	- um	- a
Tipi i dytë i përzier	- e	- ium	- a
Tipi i tretë me zanore	- i	- ium	- ia

Tipi i parë i lakimit të tretë me karakter bashkëtingëllor,

Sipas këtij tipi lakohen emrat imparisilabë të gjinisë mashkullore, femërore ose asnjëanëse, që në Genitivus Singularis, para fundores-is mbarojnë vetëm me bashkëtingëllore.

P.sh.:

homo, hominis, m - njeri
orator, oratoris, m - gojtar, orator
lex, legis, f - ligjë
aetas, aetatis, f - moshë
tempus, temporis, n - kohë
nomen, nominis, n - emër

Fundoret rasore të emrave të tipit të parë me karakter bashkëtingëllorë:

	Sing		Pl.	
	m. f.	n.	m. f.	n.
Nom.	e ndryshme	e ndryshme	- es	- a
Gen.	- is	- is	- um	- um
Dat.	- i	- i	- ibus	- ibus
Acc.	- em	si në nom.	- es	- a
Abl.	- e	- e	- ibus	- ibus
Voc.	si në nom.	si në nom.	- a	- a

	homo, hominis,	m - njeri
	Sing.	pl.
Nom.	homo	homin-es
Gen.	homin-is	homin-um
Dat.	homin-i	homin-ibus
Acc.	homin-em	homin-es
Abl.	homin-e	homin-ibus
Voc.	homo	homin-es

Tipi i dytë i lakimit të tretë me karakter të përzier.

Sipas tipit të dytë me karakter të përzier të lakimit të tretë lakohen emrat parisilabë të gjinisë mashkullore dhe femërore që në Nominativus Singularis dalin me fundoret - is dhe - es.

P.sh.:

fames, famis, f-uri, cordis n. - zemër
vulpes, vulpis, f-dhelpër os, ossis, n - koskë, ashtë
testis, is, m - dëshmitarë
hostis, is, m - armik
navis, is f - anije
mons, montis, m - mal
ars, artis, f - art, mjeshtri

Fundoret rasore të emrave të tipit të dytë me karakter të përzier:

	Sing.		Pl.	
	m.f.	n	m.f.	n.
Nom.	e ndryshme	e ndryshme	- es	-a
Geni.	- is	- is	- ium	- ium
Dat.	- i	- i	ibus	- ibus
Acc.	- em	si në nom.	- es	- a
Abl.	- e	- e	- ibus	- ibus
Voc.	si në nom.	si në nom.	- es	- a

ars. artis, f. - art. mjeshtri

	Sing.	pl.
Nom.	ars	art-es
Gen.	art-is	art-ium
Dat.	art-i	art-ibus
Acc.	art-em	art-es
Abl.	art-e	art-ibus
Voc.	ars	art-es

Tipi i tretë i lakimit të tretë me karakter zanor.

Sipas këtij tipi lakohen:

- emrat parisilabë të qyteteve dhe të lumenjve që në Nom. dhe Gen. Sing. dalin me fundoren - is

P.sh.:

Neapolis, is, f - Neapoli

Tiberis, is. m - Tiberi

- Disa emra parasilabë të gjinisë femërore që në Nom. dhe Gen. dalin me -is:

P.sh.:

sitis, is, f - etje

securis, is, f - sëpatë

- Një grup i vogël emrash të gjinisë asnjëanëse që në Nom. Sing. dalin me - e, al, ar:

P.sh.:

mare, maris-n - detë

rete, retis, n - rrjetë

animal, animalis, n - kafshë, frumorë

Fundoret rasore të tipit të tretë me karakter zanore:

	Sing.		Pl.	
	m.f.	n.	m.f.	n.
Nom.	- is	- e, al, ar	- es	- ia
Gen.	- is	- is	- ium	- ium
Dat.	- i	- i	- ibus	- ibus
Acc.	- im	- i	- ibus	- ibus
Abl.	- i	- e, al, ar	- es	- ia
Voc.	- is	- e, al, ar	- es	- ia

Neapolis, is, f - Neapoli	
Sing.	pl.
Nom. Neapol - is	Neapol - es
Gen. Neapol - is	Neapol - ium
Dat. Neapol-i	Neapol - ibus
Acc. Neapol-im	Neapol - es
Abl. Neapol - i	Neapol - ibus
Voc. Neapol - is	Neapol - es

Shënim: Në gjuhën shqipe lakimi i tretë përfshinë emrat e gjinisë femërore që dalin me temë në -ë ose - e dhe disa bashkëtingëllore:

punë - puna, lule - lulja, flutur - flutura, vatër - vatra.

Në gramatikën e shqipes shumësi njihet gjithashtu si tip lakimi. Secili tip lakimi ka dy forma: formën e pashquar dhe formën e shquar. Në lakimin e shquar ka një shkrim të mbaresave rasore me nyjën e shquar, që i është pasvendosur emrit.

Mbiemrat e lakimit të tretë (adjectiva tertiae declinationis)

Mbiemrat e lakimit të tretë në Nom. Sing. kanë:

a) tri mbaresa - er, - is, - e, d.m.th. për secilën gjini një trajtë të posaçme, psh.:

acer (imprehtë), acris (e mprehtë), acre

b) dy mbaresa - is, - e nga të cilat e para është për gjininë mashkullore dhe femërore, kurse e dyta për gjininë asnjëanëse.

P.sh.: dulcis (i, e ëmbël), dulce (i, e ëmbël)

c) një mbaresë për të tri gjinitë; ajo, mund të jetë e ndryshme,

P.sh.: felix (i suksesshëm, e suksesshme)

prudens (i dhe e urtë)

iners (i, e ngathët, përtac, përtace)

Edhe mbiemrat me një mbaresë në kallëzoren e njëjësit dhe në emëroren, kallëzoren dhe thiroren e shumësit kanë dy mbaresa, një për gjininë mashkullore dhe femërore e tjetrën për gjininë asnjëanëse.

1) acer, acris, acre (i, e mprehtë)

	Sing			Pl.	
	m.	f.	n	m.f.	n
Nom.	acer	- acris	- acre	acres	- acr-ia
Gen.	acr-is	- acr-is	- acr-is	acr-ium	- acr-ium
Dat.	acr-i	- acr-i	- acr-i	acr-ibus	- acr-ibus
Acc.	acr-em	- acr-em	- acr-e	acr-es	- acr-ia
Abl.	acr-i	- acr-i	- acri	acr-ibus	- acr-ibus
Voc.	acer	- acris	- acre	acr-es	- acr-ia

2. dulcis, dulce (i, e ëmbël)

Sing.		PI.	
m.f.	n.	m.f.	n.
Nom. dulcis	- dulce	dulc-es	- dulc-ia
Gen. dulc-is	- dulc-is	dulc-ium	- dulc-ium
Dat. dulc-i	- dulc-i	dulc-ibus	- dulc-ibus
Acc. dulc-em	- dulc-e	dulc-es	- dulc-ia
Abl. dulc-i	- dulc-i	dulc-ibus	- dolc-ibus
Voc. dulc-is	- dulc-e	dulc-es	- dulc-ia

3. felix (i, e suksesshëm)

Sing.		PI.	
m.f.	n.	m.f.	n.
Nom. felix		felic-es	- felic-ia
Gen. felic-is		felic-ium	
Dat. felic-i		felic-ibus	
Acc. felic-em	/ felix	felic-es	- felic-ia
Abl. felic-i		felic-ibus	
Voc. felix		felic-es	- felic-ia

Lakimi i katërt (decinatio quarta) - u

Emërorja e njëjësit mbaron me -us ose me - u, kurse gjinorja e njëjësit me - us.

Tema e këtyre emrave mbaron me - u. Emrat që dalin me feundorin - us janë të gjinisë mashkullore, kurse ato me -u të gjinisë asnjëanëse.

Lakimi i katërt nuk ka mbiemra, por emrat e lakimit të katërt përshtaten me mbiemra.

P.sh.:

fructus, us, m - frut

sensus, us, m - shqisë

auditus, us, m - dëgjim

casus, us, m - rasë, ngjarje

veru, verus, n - hell

cornu, cornus, n - bri

Fundoret rasore të emrave të lakimit të katërt:

	Sing.		PI.	
	m.f.	n.	m. f.	n.
Nom.	- us	- u	- us	- ua
Gen.	- us	- us	- uum	- uum
Dat.	- ui	- u	- ibus	- ibus
Acc.	- um	- u	- us	- ua
Abl.	- u	- u	- ibus	- ibus
Voc.	- us	- u	- us	- ua

fructus, us,	- frut	
	Sing.	Pl.
Nom.	fructus	fruct-us
Gen.	fruct-us	fruct-uum
Dat.	fruct-ui	fruct-ibus
Acc.	fruct-um	fruct-us
Abl.	fruct-u	fruct-ibus
Voc.	fruct-us	fruct-us

manus, us. f-dorë		
	Sing.	Pl.
Nom.	manus	man-us
Gen.	man-us	man-uum
Dat.	man-ui	man-ibus
Acc.	man-um	man-us
Abl.	man-u	man-ibus
Voc.	man-us	man-us

cornu, cornus, n-br:		
	Sing.	Pl.
Nom.	cornu	corn-ua
Gen.	cornu-us	corn-uum
Dat.	corn-u	corn-ibus
Acc.	corn-u	corn-ua
Abl.	corn-u	corn-ibus
Voc.	corn-u	corn-ua

Shënim: Në lakimin e katërt nga emrat me fundorin - us janë edhe disa të gjinisë femërore P.sh.:

idus, iduum f. (plural tantum) - idet, e 13 ose e 15 e kalendarit romak.
 tribus, us f - fis
 acus, us. f - gjilpërë
 manus, us. f - dorë
 quercus, us. f - lis

Por këto emra lakohen me mbaresat e gjinisë mashkullore të këtij lakimi.

Lakimi i pestë (declinatio quinta) - E

Te këto emra emërorja e njëjësit mbaron me fundorin - es, kurse gjinorja e njëjësit del me fundorin - ei. Kurse tema përfundon me - e.

Emrat e lakimit të pestë janë të gjinisë femërore: të gjinisë mashkullore janë vetëm dies dhe merities. Emri dies mund të jetë i gjinisë femërore kur e ka kuptimin: afat ose një ditë e caktuar. P.sh.:

dies festus - ditë feste
 dies contituta - ditë e caktuar
 merities lacidus - mesdita e nxehtë

P.sh.:

res, rei. f - punë, send, gjë
fides, ei, f - besnikëri, besë
species, ei f. - pamje, vështrim
dies, ei m - ditë
merdies, meridie m - mesditë

Fundoret rasore të emrave të lakimit të pestë:

Sing.	Pl.
Nom. - es	- es
Gen. - ei	- erum
Dat. - ei	- ebus
Acc. - em	- es
Abl. - e	- ebus
Voc. - es	- es

	dies, ei, m - ditë
Sing.	pl.
Nom.	dies - dies
Gen.	di-ei - di-erum
Dat.	di-ei - di-ebus
Acc.	di-em - di-es
Abl.	di-e - di-ebus
Voc.	di-es - di-es

	res, ei, f - send, punë, gjë
Sing.	Pl.
Nom.	res - r-es
Gen.	rei - r-erum
Dat.	r-ei - r-ebus
Acc.	r-em - r-es
Abl.	r-e - rebus
Voc.	r-es - r-es

Shënim: Në lakimin e pestë nuk ka mbiemra, por emrat e këtij lakimi përshtaten me mbiemra qoftë të grupit të parë, qoftë të grupit të dytë në gjini, numër dhe rasë.

Folja ndihmëse esse në kohën e tashme

Folja ndihmëse esse në kohën e tashme bënë:

Sing	pl
sum (jam)	sumus (jemi)
es (je)	estis (jeni)
est (është)	sunt (janë)

Gjuha latine ka katër zgjedhime dhe që dallohen në bazë të mbaresës së paskajores të së tashmes dhe temës së foljes në kohën e tashme.

Foljet në gjuhën latin kanë:

1. tri veta: veta e parë (persona prima), e dytë (persona secunda) dhe e tretë (persona tertia),
2. dy numra: numri njëjës (numerus singularis) dhe numri shumës (numerus pluralis).

3. gjashtë kohë:

- e tashmja - praesens
- e pakryera - imperfectum
- e ardhmja - futurum I
- e kryera - perfectum
- e kryera e plotë - plusquamperfectum
- e ardhmja e përparme - futurum II

4. tri mënyra: deftore - indicativus, lidhore coniuctivus dhe urdhërore - imperativus;

5. dy diateza: veprorë - activum dhe pësorë e passivum.

1. Zgjedhimi	Tema	veta I njëjës	Paskajorja
I	- a	laudo	laudare (are)
II	- e	moneo	monere (ere)
III	me bashkëtingëll.	lego	legere (ere)
		capio	capere (ere)
IV	- i	audio	audire (ire)

Zgjedhimi i parë (coniugatio prima)

Foljet e zgjedhimit të parë marrin në paskajore mbaresën - ARE.

P.sh. laudare (lëvdoj)

Foljet e zgjedhimit të parë të diatezës veprorë në mënyrën dëftore kohën e tashme (praesens) e bëjnë:

Sing.	Pl.	Sing.	Pl.
I laud-o (lëvdoj)	lauda-mus (lëvdojmë)	I - o	- mus
II lauda-s	lauda-tis	II - s	- tis
III lauda-t	lauda-nt	III - t	- nt

}

Zgjedhimi i dytë (coniugatio secunda)

Foljet e zgjedhimit të dytë në kohën e tashme të dëftores mbaresat i kanë të njëjta me ato të zgjedhimit të parë. Mirëpo këto folje në paskajore mbarojnë me - ERE.

P.sh. monere (qortoj)

Sing.	Pl.
I mone-o (qortoj)	- mone-mus (qortojmë)
II mone-s	- mone-tis
III mone-t	- mone-nt

Zgjedhimi i tretë (coniugatio tertia)

Foljet e zgjedhimit të tretë ndahen në tri grupe:

1. me bashkëtingëllore: - legere (lexoj)
2. me zanoren e shkurtër - u: tribuere (ndaj)
3. me zanoren e shkurtër - i: capio (zë, rrëmbej)

Sing.	Pl.
I. leg-o (lexoj)	- legi-mus (lexojmë)
II. leg-is	- legi-tis
III. legi-t	- leg-unt

Zgjedhimi i katërt (coniugatio quarta)

Në zgjedhimin e katërt bëjnë pjesë foljet që në paskajoren e së tashmes mbarojnë me - IRE.

P.sh.: audire (dëgjoj)

Sing.	Pl.
I audi-o (dëgjoj)	- audi-mus (dëgjojmë)
II audi-s	- audi-tis
III audi-t	- audi-u-nt

E pakryera (imperfectum) e foljes ndihmëse - ESSE

Sing.	Pl.
I eram (isha)	- eramus (ishin)
II eras	- eratis
III erat	- erant

E pakryera (imperfectum) e foljeve të zgjedhimit të parë

E pakryera e dëftores e foljeve të diatezës veprorë formohet duke i shtuar temës të së tashmes prapashtesat e së pakryerës: laudo (lëvdoj)

Sing.	Pl.	Sing.	Pl.
I bam - bamus		I lauda-bam (lëvdoja)	lauda-bamus(lëvdonim)
II bas - batis		II lauda - bas	lauda - batis
III bat - bant		III lauda - bat	lauda - bant

Koha e ardhme (futurum) e foljes ndihmëse - ESSE

Sing.	Pl.
I ero (do të jem)	erimus (do të jemi)
II eris	eritis
III erit	erunt

E ardhmja (futurum I)

laudo (lëvdoj)

Sing.	Pl.	
I bo - bimus	I lauda-bo (do të lëvdoj)	lauda-bimus (do të lëvdojm)
II bis - bitis	II lauda - bis	lauda - bitis
III bit - bunt	III lauda - bit	lauda - bunt

E pakryera (imperfectum) e foljeve të zgjedhimit të dytë

Sing	Pl.
I bam	- bamus
II bas	- batis
III bat	- bant

moneo (qortoj)

Sing	Pl.
I mone - bam (qortoja)	- mone - bamus (qortonim)
II mone - bas	- mone - batis
III mone - bat	- mone - bant

E pakryera (imperfectum) e foljeve të zgjedhimit të tretë.

Sing.	Pl.
I leg-e-bam (lexoja)	leg-e-bamus (lexonim)
II leg-e bas	leg-e-batis
III leg-e-bat	leg-e bant

Mbaresat vetore

Të gjithë mbaresat që do të përmendim më poshtë janë të përbashkëta për të gjitha kohët dhe mënyrat, në veprorë me përjashtim të urdhërores dhe të së kryerës së dëftores.

Diateza veprorë

VETAT	Mënyra dëftore dhe lidhore	e kryera në dëftore	mënyra urdhërore	
			I	II
Sing.	I - o, -m	- i	-	-
	II - s	- isti	-	- to
	III - t	- it	-	- to
Pl.	I - mus	- imus	-	-
	II - tis	- istisë	- te	- tote
	III - nt	- erunt	-	- nto

Diateza pësore

VETAT		Mënyra dëftore dhe lidhore	Mënyra urdhërore
Sing.	I	- r	-
	II	- ris	- re
	III	- tur	-
Pl.	I	- mur	-
	II	- mini	- mini
	III	- ntur	-

Koha e tashme (praesens)

Për të gjitha zgjedhimet e foljeve të kohës së tashme të diatezës pësore janë këto mbaresa:

	Sing.	Pl.
I	- r	- mur
II	- ris	- mini
III	- tur	- ntur

Koha e pakryer (imperfectum)

Mbaresat e të pakryerës të foljeve veprare janë:

	Sing.	Pl.
I	- bam	- bamus
II	- bas	- batis
III	- bat	- bant

Mbaresat e të pakryerës të foljeve veprare janë:

	Sing.	Pl.
I - ban		- bamus
II - bas		- batis
III - bat		- bant

Mbaresat e të pakryerës të foljeve pësore janë:

	Sing.	Pl.
I - bam		- bamur
II - baris		- bamini
III - batur		- bantur

Mënyra urdhërore (modus imperativus)

Në latinishte dallojnë dy urdhërore:

I Urdhërorja e parë në vetën e dytë njëjës mbaresa është e njëjtë me temën e së tashmes

P.sh. lauda! Mone! Puni!

foljet e zgj. III leg-e! Cap-e!

Në vetën e dytë shumës marin mbaresën - te, foljet e zgj. III - ite

Psh.: lauda-te! mone-te! audi-te! ; leg-ite.

II Udhërorja e dytë formohet duke i shtuar temës të së tashmes foljeve të zgj. I, II dhe IV për vetën e dytë dhe të tretë njëjës - to për të tretën shumës - nto.

Foljet e zgjedhimit të tretë marrin zanoren tematike - i:

P.sh. lauda-to, puni-to; leg-i-to

Paskajorja (infinitivus)

Paskajorje e së tashmes e foljeve veprare të zgjedhimit I, II dhe IV formohen duke i shtuar temës të së tashmes mbaresën - re. Kurse paskajmo e pësore merr mbaresën - ri. Psh.:

lauda-re	mone-re	puni-re
lauda-ri	mone-ri	puni-re

Foljet e zgjedhimit të tretë mori zanoren tematike:

leg-e-re/leg-i

Koha e ardhme (futuru I)

E ardhmja e foljeve të zgjedhimit I - II formohet duke i shtuar temës së tashmes në veprorë.

	Sing	Pl.
I	bo	bimus
II	bis	bitis
III	bit	bunt

kurse në pësore:

	Sing.	Pl.
I	bor	- bimir
II	beris	- bimini
III	bitur	- buntur

Foljet e zgjedhimit III dhe IV në veprorë marrin mbaresat:

	Sing.	Pl.
I	- am	- emus
II	- es	- etis
III	- et	- ent

Kurse në pësore:

	Sing	Pl.
I	ar	- emur
II	eris	- emini
III	etur	- entur

Koha e pakryer (perfectum)

E kryera e foljeve veprorë formohet duke i shtuar temës të së kryerës mbaresat:

	Sing	Pl.
I	i	- imus
II	isti	- istis
III	it	- erunt

Shënim: Tema e së kryerës formohet në shumë mënyra:

- duke zgjeruar temën me tingullin - V
Psh.: lauda-v-i, audi-v-i
te zgj. i dytë - vi shëndrrohet në -ui:
Psh.: mon-ui, doc-ui, col-ui.
- me prapashtesën - s sidomos te foljet e zgj. III
P.sh.: scrip-s-i, sum-s-i
- me zgjatjen e zanores tematike P.sh.: lego (lexoj), legi (kem lexuar)
- me dyfishimin e rrokjes së parë.
P.sh.: cado (bie), cecidi (rashë, kanë rënë)

E kryera e plotë (plusquamperfectum)

E kryera e plotë e foljeve veprare formohet duke i shtuar temës të së kryerës:

	Sing.	Pl.
I	eram (isha)	- eramus (ishin)
II	eras	- eratis
III	erat	- erant
P.sh.: laudaveram (kisha lëvduar)		

Ndërsa e kryera e pësore formohet nga pjesorja e së kryerës dhe nga format e foljes ndihmëse esse në kohën e pakryer.

P.sh.: laudatus, a, um, eram.

E ardhmja e përparme (futuri II)

Format e diatezës veprare të së kryerës:

	Sing.	Pl.
I	ero	- erimus
II	eris	- eritis
III	erit	- erint
P.sh.: laudavero, monuero.		

Format e diatezës pësore të së ardhmes së përparme formohen nga pjesorja e së kryerës duke i prapavënë asaj format e foljes ndihmëse në kohën e ardhme.

P.sh.: laudatus, a, um ero (do të jenë lëvduar).

Rrjedhorja absolute (Ablativus absolutus)

Fjalja e pavarur e formuar prej një pjesore dhe një emri ose përemri në rrjedhore quhet ablativus absolutus rredhore absolute ose e lirë).

absolvo, 3 solvi, solutum - liroj, shkëpus.

Këtu pjesorja është e shkëputur prej fjalisë nga e cila varet.

P.sh.: Caesar in Reno ponte facto exercitum in Germaniam duxit.

Kur ndërtoi urën, Cezari i priu ushtrisë në Gjermani.

Rrjedhorja e lirë ka kuptimin kohor, prandaj më së shpeshti përkthehet me fjali kohore, po ndonjëherë edhe me fjali shkakore, lejore dhe kushtore, varësisht nga konteksti dhe kuptimi i fjalisë.

Pjesorja e së tashmes në këtë ndërtim përkthehet në gjuhën shqipe me të pakryerën.

P.sh.: Caesare regnante. (Kur Cezari mbretëronte).

Rrjedhorja e mjetit (ablativus instrumenti)

Sipas kuptimit të vet themelor, kjo rrjedhore tregon veglën ose mjetin me të cilën kryhet veprimi i foljes.

P.sh.: Homo pisces capimus.

Me grep zënë peshq.

Senex baculo nititur.

Plaku mbahet me shkop.

Rrjedhorja e mjetit vjen pranë këtyre foljeve:

- a) pranë foljeve kalimtare dhe jokalimtare:
utor (përdor), fruor (gëzoj), fungor (ushtroj) etj.
gladio frui (gëzoj, shfrytëzoj gëzimin)
- b) pranë foljeve që në gjuhën latine shënojnë një mjet:
pila ludere (luaj me top)
equo, curru vehi (udhëtoj me kalë, me qerre) etj.
- c) pranë foljeve të tilla, si:
instruere (ushtroj), erudire (mësoj), instituere (jap mësim)
erudire littereis (jap mësim në letërsi) etj.

Kjo rrjedhore gjendet edhe pranë mbiemrave:

- referus donis (i mbushur, plot me dhurata)
- onustus merce (i ngarkuar me mall) etj.

Rrjedhorja e cilësisë (ablativus qualitatis)

Kjo rrjedhore tregon cilësinë dhe gjithmonë ka pranë vetës përcaktor si edhe gjinorja e cilësisë. Rrjedhorja e cilësisë përdoret posaçërisht për të shënuar vetitë trupore dhe shpirtërore:

- Psh.:
- Caesar fuit excelsa statura, color, colore condido, nigris oculis.
- Cezari ka penë shtatëgjatë, lëkurëbardhë syzi.
- Bono animo sum in Catonem.
- Kam qëndrim miqësor ndaj Katonit.

Rrjedhorja e ndarjes (ablativus separationis)

Rrjedhorja e ndarjes shpreh vendin nga nis veprimi ose objekti nga ndahemi a shkëputim marrëdhëniet. Në kuptimin e parë, rrjedhorja gjendet pas foljesh që shprehin lëvizje, kurse rrjedhorja mund të jetë:

- a) një emër qyteti ose i një ishulli të vogël:
Proficisci Roma, Athinis, Corintho, Delphis, Rodo.
Nisem nga Roma, Athina, Korintheta, Delfi, Rodo.
- b) emrat domus ose rus:
Domo/rus venio.
Vij nga shtëpia / fshati.

Rrjedhorja e kohës (ablativus temporis)

Rrjedhorja në latinisht mund të shprehë edhe kohën kur realizohet veprimi. Një rrjedhore e tillë jepet:

- a) me emrat që emërtojnë kohë ose fragmente kohore, si:
tempus (kohë), aetas (stinë), ver (pranverë), hiems (dimër),
dies (ditë).
nox (natë), mensis (muaj), annus (vit), hora (stinë) etj.
- b) me emrat: initium (fillim), adventus (arritje), itus (dalje) etj.
- c) emrat e festave, të lojërave, të mbledhjeve:
Hieme fumina rara sunt.
Në dimër rrufetë janë të rralla.

Caesar tertia vigilia projectus est.
Cezari u nis në rojën e tretë të natës.

Kallëzorja me paskajoren (accusativus cum infinitivo)

Kallëzorja me paskajoren është një fjali e varur në të cilën kryefjala gjendet në kallëzore, e folja kthehet në paskajore. Kjo fjali e varur përdoret në gjuhën latine. Kur në fjalinë e pavarur gjendet:

- a) një folje dicendi, sentiendi, voluntatis apo një folje affectuum;
- b) njëra nga foljet iubeo (urdhëroj), veto (ndaloj), sino (lejoj), patior (duroj) etj.
- c) në njësi sintaksore e formuar prej një mbiemri asnjëanës ose një emri bashkë me foljen esse.

Foljet dicendi dhe sentiendi tregojnë gjendjen shpirtërore të njeriut dhe të të folurit.

Gjinorja kryefjalore dhe gjinorja kundrinore (genetivus subjectivus et objectivus).

Amor parentum liberos oblectat.

Dashuria e prindërve i gëzon fëmijët.

Amor parentum liberis inniatus est.

Dashuria për prindërit fëmijët e kan që nga lindja.

Në fjalinë e parë amor parentum shënon dashurinë që vjen nga prindërit. Kur emri amor zëvendësohet me foljen amare, emri në gjinore bëhet subjekt i kësaj foljeje: Parentes amant. Për këtë arsye gjinore të tilla quhen kryefjalore (subjectivus).

Në fjalinë e dytë amor parentum do të thotë dashuria për prindërit. Ata janë objekt i kësaj dashurie, prandaj po të zëvendësohet emri amor me foljen amare, emri në gjinore do të kthehet në kundrinor të drejtë: parentes amamus. Për këtë arsye gjinorja parentum quhet kundrinore (objectivus)

Në latinisht mund të ndodh që i njejtë emër, të marrë dy gjinore, nga të cilat njëra është subjektore, tjetra objektore:

Hanibalis odium Romanorum.

Urrejtja e Hanibalit për romakët.

Gjinorja e cilësisë (genetivus qualitatis)

Gjinorja që tregon se çfarë është personi ose sendi quhet gjinore e cilësisë ose qualitatis. Një gjinore e tillë ka gjithmonë pranë vetës një përcaktor. E përkthejmë rëndom vetëm me gjinore, kurse nganjëherë me rrjedhoren me parafjalën: prej ose me.

Seneca vir excellentis ingenii erat.

Seneka ishte burrë me mençuri të shkëlqyer ose i shquar për nga mençuria.

Gjinorja e cilësisë shënon cilësinë, numrin, çmimin, vlerën, moshën, llojin dhe mënyrën.

miles magnae fortitudinis.

ushtar me fuqi të madhe.

exsilium decem annorum
 mërgim dhjetëvjeçarë.
 Pericules, spectatae virtutis vir, dux electus est.
 Perikliu, burrë me virtute të njohura, u zgjodh kryekomandant.

Verba reflectiva

Fio, fierre, factus sum - bëhem, dal, ndodh

<i>Dëftorja - indicativus</i>	Lidhorja - coniunctivus
E tashmja: fio, fis, fit, fiunt	fiam, fias, fiat
E pakryera: fiebam, fiebas, etj.	fiamus, fiatis, fiant
E ardhmja: fiam, fies etj.	fierem, fieres etj

<i>Paskajorja</i> e së tashmes: e së kryerës: e së ardhmes:	fieri factum, -am, -um esse futurum, -am, -um esse ose: fore
Gjerundivi:	faciendus, -a, -um

Folja fio shërben për trajtat pësore të foljes facio, 3. feci, factum - bëj, kryej, përkrah formimin e trajtave kjo folje bën pjesë në verba semideponentia.

Foljet mungesore - verba defectiva

coepi, coepisse kam filluar (fillova).
 memini, meminisse më kujtohet
 odi, odisse urrej

Folja memini dhe odi nuk i kanë trajtat e temës të së tashmes, dhe për këtë u shërben e kryera me kuptimin e së tashmes (perfectum praesens), e kryera e plotë me kuptimin e së pakryerës, kurse e ardhmja e përparme me kuptimin e së ardhmës.

Folja coepi ka kuptimin e së kryerës, kurse trajtat e temës të së tashmes i merr prej foljes incipio 3. filloj, nis

Dëftorja e së kryerës (indicat perf.)	coepi	memini	odi
Lidhorja e së kryerës (coniu perf.)	coeperim	meminerim	oderim
Dëftorja e së kryerës (indicat plusq.)	coeperam	memineram	oderam
Lidhorja e së kryerës (coniu plusc)	coepissem	meminissem	odissem
E ardhmja (Futurum II)	coepero	meminero	odero
Urdhërorja (imperativus)	- -	memento mementote	-
Paskajorja e së kryerës (Inf. perf.)	coepisse	meminisse	odisse
Pjesorja e së kryerës pës. (Part. perf. pas)	coeptus, a,um	-	
Pjesorja e ardh. vep. (Part. fut. act.)	coepturus, a, um	-	osurus -a,um

Foljet njëvetore - Verba impersonalia

Foljet njëvetore përdoren vetëm në vetën e 3-të, njëjës dhe në paskajore.

Ndahen në dy lloje: të vërteta dhe të prejardhura. Të vërteta janë ato folje që përdoren vetëm në një vetë, kurse të prejardhura janë ato që vijnë prej foljeve të cilat përdoren edhe në veta tjera por me kuptim të ndryshëm.

Të vërteta janë:	Të prejardhura janë:
decet, 2. decuit ka hije, shkon dedecet, 2. dedecuit nuk ka hije, nuk shkon licet, 2. licuit ose licitum est lejohet, ka mundësi. oportet, 2. oportuit duhet me 2. oportuit më vjen turp paenit et me, 2. paenituit, pendohem	iuvat me, 1. iuvit më pëlqen: krahaso iuvo, 1. iuvi, iutum ndihmoj apparet, 2. apparuit duket, duket qartë; krahaso appareo, 2. apparui - dukem, shfaqem pudetconstat. 1. constitit dihet, është ditur praestat, 1. praestitit më mirë është

Foljet deponente dhe gjysmëdeponente - verba deponentia et semideponentia

Foljet që kanë humbur diatezën veprorë dhe kanë ruajtur vetëm pësoren me kuptim vepror, në gjuhën latine quhen folje deponente. Kurse foljet gjysëmdeponente janë ato që në kohën e tashme, në të pakryerën dhe në të ardhmen kanë ruajtur vetëm diatezën veprorë, kurse në të kryerën, në të kryerën e plotë dhe në të ardhmën e përparme kanë vetëm trajta të diatezës pësore me kuptimin vepror.

Folje deponente janë:

hortor, 1 - qortoj; nxit
vereor, 2 - kam frikë
loquor, 3 - flas
largior, 4 - jap

Folje gjysmëdeponente janë:

audeo, 2 ausus sum - guxoj
gaudeo, 2 gavisus sum - gëzohem
fido, 3 fissus sum - kam besim, besoj
soleo, 2 solitus sum - (e) kam shprehi

Foljet deponente dhe gjysmëdeponente në të gjitha kohët dhe mënyrat zgjedhohen si foljet e tjera të rregullta të diatezës pësore, pos gjysmëdeponenteve, që i kanë të tri kohët e formuara nga tema e së tashmes.

Emrat prejfoljorë të tyre ruajnë trajtën dhe kuptimin e foljeve veprorë. Kështu foljet deponente kanë ruajtur format e diatezës veprorë të pjesores të së tashmes (hortans), të pjesores së ardhme (hortaturus,a,um), të supinit (hortatum) dhe të gjerundivit (hortandi).

Gjithmon në mungesë të trajtës dhe diatezës veprorë, foljet deponente jepen në vetën e parë të së tashmes së dëftores pësore dhe në vetën e parë të së kryerës pësore.

moriōr, 4. mortuus sum - vdes
proficiscor, 3. profectum sum - udhëtoj, shkoj
nascor. 3. natus, sum - lind
utor, 3 usus sum - përdor
sequor, 3. sectus sum - ndjek, përcjell
obliviscor, 3. oblitus sum - harroj

Zgjedhim i foljes: hortor, 1 (hortari), hortatus sum

Mënyra dëftore

Koha e tashme		Koha e pakryer	
I hortor	- hortamur	I hortabar	- hortabamur
II hortaris	- hortamini	II hortabaris	- hortabamini
III hortatur	- hortantur	III hortabatur	- hortabantur

Koha e ardhme

I hortabor - hortabimur
II hortaberis - hortabimi
III hortabitur - hortabuntur

Mënyra urdhërore

I	II
II Sg. hortare	II. Sg hortator
II. Pl. hortamini	III Sg. hortator
	II Pl. hortabimini
	III Pl. hortantur

Koha e kryer

I	hortatus, sum	I	hortati sumus
II	a,um es	II	ae, a estis
III	est	III	sunt

Koha e kryer e plotë

I	hortatus, eram	I	hortati, eramus
II	a, um eras	II	ae, a eratis
III	erat	III	erant

Koha e ardhme e përparme

I	hortatus, ero	I	hortatis, erimus
II	a,um eris	II	ae, a eritis
III	erit	III	erunt

<i>Paskajorja e së tashmes:</i>	hortari
<i>Paskajorja e së kryerës:</i>	hortatum esse
<i>Paskajorja e së ardhmës:</i>	hortaturum esse

<i>Pjesorja e së tashmes:</i>	hortans, hortantis
	supini
	hortatum
	hortatu

Lakimi i emrave grekë

Në gjuhën latine ka hyrë një sasi emrash prej gjuhës greke. Një pjesë e tyre është latinizuar plotësisht, d.m.th. gjatë lakimit ka marrë fundoret latine, kurse pjesa tjetër, në numrin njëjës, ka ruajtur disa trajta nga gjuha greke.

Emrat e huazuar nga gjuha greke lakohen sipas lakimeve të latinishtes (I, II, III) por me pak ndryshime.

Lakimi i parë i emrave grekë.

Në këtë lakim hyjnë emrat e përveçëm dhe të përgjithshëm të gjinisë mashkullore që në Nom. Sing. kanë fundoret -es dhe -as si dhe emrat e përveçëm dhe të përgjithshëm femërorë që në Nom. Sing. kanë fundoren -e.

Psh.

Aeneas, -ae, m - Eneu	Circe, - es. f. - Circe
Boreas, -ae, m - Veriu	Niobe, -es. f - Nioba
Pythagoras, ae, m - Pitagora	Melpomene. -es. f - Melpomena
Epaminondas, -ae, m - Epaminonda	Danae, -es, f - Danaja
Leonidas, -ae, m - Leonidha	epitome, -es, f - përmbledhje
Orestes, ae, m - Oresti	gramatice, -es, f - gramatikë
Anchiles, -ae, m - Ankizi	musice, -es. f- muzikë
Sophistes, -ae, m - Sofist	anagnostes, -ae, m - lexues.

Shembuj lakimi

	Sing.	
	m	f.
Nom.	Aeneas	Circe
Gen.	Aeneae	Circes
Dat.	Aeneae	Circae
Acc.	Aeneam (an)	Circen
Abl.	Aenea	Circe
Voc.	Aenea	Circe

Shënim: Në shumës vlejné mbaresat e lakimit të parë të latinishtes.

Lakimi i dytë i emrave grekë

Ky takim përfshinë emrat grekë (zakonisht të përveçëm) të gjinisë mashkullore dhe femërore që në Nom. Sing. mbarojnë me -us, dhe -os si dhe emrat e gjinisë asnjëanëse që në Nom. Sing. dolin me -on.

P.sh.

Orpheus, -i, m	- Orfen
Delos, -i, f	- Deli
Peleus, -i, m	- Pelen
Cypros, -i, f.	- Qipro
Theseus, -i, m	- Tezeu
Ilion, -i, n	- Ilioni
Prometheus, -i.m.	- Prometeu

Shembuj lakimi

	Sing.		
	m	f.	n.
Nom.	Orpheus	- Delos	- Ilion
Gen.	Orohei (Orpheos)	- Deli	- Ilii
Dat.	Orpheo	- Delo	- Illo
Acc.	Orpheum (on)	- Delon	- Ilion
Abl.	Orpheo	- Delo	- Illo
Voc.	Orpheu	- Dele	- Ilion

Shënim: Në shumës vlejné mbaresat e lakimit të dytë të latinistes të gjinisë mashkullore (m.f.) dhe të gjinisë asnjëanëse.

Lakimi i tretë i emrave grekë.

Në këtë lakim bëjnë pjesë emrat parisilabë të gjinisë femërore që në Nom. Gen. Sing. kanë fundoren -is si dhe emrat e përveçëm mashkullore parisilabë që në Nom. Sing. dalin me -es.

Psh.

poesis, poesis, f.	- poezi
dosis, dosis, f.	- dozë
Socrates, is, m.	- Sokrati
Achilles, is, m.	- Akileu

Shembuj lakimi

Sing.

	m.	f.	
Nom.	Achilles		- poesis
Gen.	Achillis, Achilli		- poesis dhe poeseos
Dot.	Achilli		- poesi
Acc.	Achillem, Achillen (ea)		- poesim, poesin
Abl.	Achille		- poesi
Voc.	Achilles, Achille		- poesis

Shënim: Shumësi lakohet me mbaresat e lakimit të tretë me karakter bashkëtingëllorë.

SINTAKSA E RASAVE

Rasa kallëzore - casus accusativus

Rasa kallëzore sipas kuptimit të vet themelor tregon objektin ku bie e drejtohet veprimi foljor. Rasa kallëzore në latinisht nga kuptimi i saj themelor përkon me kallëzoren e shqipes, ajo është rasë e kundrinorit të drejtë.

Filia rosas amat. E bija pëlqen trëndafilat.

Kallëzorja del edhe me kuptime të tjera, ajo mund të shpreh gjithashtu rrethanë kohore ose rrethanë vendore:

Eo rus. Shkoj në fshat.

Bestiolae, quae unam diem vivunt. Kafshëza që jeton një ditë.

Përdorimi i kallëzores është i lidhur me kuptimin leksiko-gramatikor të foljes (kundrinori i drejtë dhe kallëzorja e hapësirës) ose vetëm me kuptimin leksikor të emrit (kallëzore e kohës). Kallëzorja drejtohet nga foljet. Ato marrin zakonisht një kallëzore, po ka folje që mund të marrin edhe dy kallëzore, të cilat kanë funksione të ndryshme (dy kallëzoret), por në raste të veçanta mund të shprehin të dyja objekte të veprimit.

Foljet doceo (mësoj), educco (edukoj), cedo (fsheh), marrin dy kundrina në kallëzore, nga të cilat njëra shpreh objektin që është personi mbi të cilin ushtrohet veprimi i foljes, dhe tjetra që është send shpreh objektin ku përqëndrohet veprimi i foljes. Në gjuhën shqipe të parit do t'i përgjigjej një kundrinor në dhanore, të dytit një kundrinor në kallëzore:

Doceo te gramaticam. Unë të mësoj gramatikën.

Hanc rem te celavi. Ta fsheha këtë gjë.

Shënim 1. Nëqoftëse sendi me të cilin dikush mësohet, është mjet, përdoret ablativi pa parafjalë.

Doceo aliquem equo. I mësoj dikujt kalin.

Shënim 2. Kur doceo dhe educeo kanë kuptimin "informoj a bëj të ditur", atëherë objekti i informimit jetep me ablativ të prirë nga parafjala de:

Doceo aliquem de aliqua re. Informoj për diçka.

Celo aliquem de aliqua re. E largoj dikë, i heq mundësinë për të mësuar diçka.

Kallëzorja e vendit ose e hapësirës - accusativus loci vel extensivus

Përmasat e sendeve, dmth. gjatësia, lartësia dhe thellësia shprehen me kallëzore, pranë së cilës zënë vend rregullisht, mbiemrat longus, altus. Një kallëzore e tillë quhet kallëzore e vendit ose e hapësirës.

Milites aggerem latum pedes trecentos, altum pedes octaginta exstruxerunt.

Ushtarët e ngritën një ledh të gjërë 300 këmbë të lartë 80 këmbë.

Largësia ndërmjet dy vendeve pranë foljeve distare, abesse (jam larg) shprehet me kallëzore.

Zama quinque dierum iter ab Carthagine abest.

Zama është pesë ditë rrugë larg nga Kartagjena.

Emrat e qyteteve, fjalët domus (shtëpi), rus (fshat) në rasën kallëzore pa parafjalë me foljet që tregojnë lëvizje, shërbejnë si rrethanore vendi, i përgjigjen pyetjes ku? për ku?

Romam redeo. Kthehem në Romë.

Domum venio - Vij në shtëpij.

Në gjuhën latine kjo kallëzore është e detyrueshme. Në poezi përdorimi i kësaj kallëzorje është i lirshëm:

Romam tota Italia convenit. E gjithë Italia shkoi në Romë.

Balbus domum meam venit. Babi erdhi në shtëpinë time

Ego rus ibo atque ibi manebo. Unë do të shkoj në fshat dhe do të qëndroj atje.

Kallëzorja e kohës - accusativus temporis.

Kallëzorja në gjuhën latine mund të shprehë edhe kohën e realizuar të veprimit. Koha mund të shprehet me këtë formë si zgjatje e pandërprerë (accusativus extensivus temporis):

Sollicitari notesque diesque. Shqetësohem natë e ditë.

Bestiolae, quae unum diem vivunt. Kafshëza që jetonë një ditë.

Diem unum supplicatio fit. Festa e lulëve ishte, zgjati një ditë.

Kallëzorja mund të tregojë kohën sa zgjat veprimi i shprehur prej foljes. Në këtë rast emri në kallëzore që emërton fragment kohor shqetësohet me fjalë sasive:

Pugnam est contenter horas quique. U luftua pesë orë pa pushim.

Duodequadraginta annos tyrannus Syracusanorum fuit Dionysius.

Dionisi qe 38 vjet sundimtar i Sirakuzës.

Dy kallëzoret - accusativus duplex

Në latinisht një folje mund të drejtojë dy kallëzore. Njëra kallëzore emër a përemër që emërton person, shpreh objektin e dytë të veprimit, objektin mbi të cilin veprimi nuk bie drejtëpërdrejtë, (kjo kallëzore përkthehet në shqip me dhanore), kurse kallëzorja e dytë, emër që emërton send, shpreh objektin e drejtëpërdrejtë të veprimit të foljes (kjo kallëzore përkthehet me kallëzoren e shqipes). Në latinisht quhet accusativus duplex:

Dionisius Epaminondam musicam docuit.

Dionizi Epaminondes i dha mësim në muzikë.

Livia mortem Augusti omnes aliquandiu celavit.

Livia ua fshehu të gjithëve një kohë vdekjen e Augustit.

Ky lloj kundrinori quhet accusativus persone et rei (kallëzore e personit dhe e sendit). Këto kallëzore gjenden pranë foljesh kalimtare, të tilla si: doceo, edoceo (mësoj):

Doceo aliquem aliquid. I mësoj dikujt diçka.

Catilina inventum mala facionora ed ocebant. Katilina i mësonte rinisë gjëra të mbrapshta.

Foljet: rogo, oro, posco, exposco, flagito, po, stulo (të gjitha me kuptimin, kërkuj, lus.)

Optium divos rogat. U kërkon perëndive prehje:

Verres Milesios navem poposcit. Versi u kërkoi Miletëve anije.

Shënim: Kur doceo ka kuptim "lajmëroj", në vend të kallëzores së sendit gjendet rrjedhorja me parafjalën de,

P.sh.

Caesar senatum de victoria sua docuit. Cezari e lajmëroj senatin për fitoren e vet.

Pranë foljes celo në veprorë, në vend të kallëzores, mund të qëndrojë edhe rrjedhorja me parafjalën de. Kur celo është në pësorë, qëndron vetëm rrjedhorja me parafjalën de.

De morte amici celatus sum. Më kanë fshehur vdekjen e mikut.

Rasa gjinore - casus genitivus

Gjinorja kryefjalore dhe gjinorja kundrinore - genitivus subjectivus et objectivus.

Amor parentum liberos oblectat. Dashuria e prindërve i gëzon fëmijët.

Amor parentum liberis inniatus est. Dashurinë për prindërit fëmijët e kanë që nga lindja.

Në fjalinë e parë amor parentum shënon dashurinë që vjen nga prindërit. Kur emri amor zëvendësohet me foljen amare, emri në gjinore bëhet subjekt i kësaj foljeje: parentes amant. Për këtë arsye gjinore të tilla quhen kryefjalore (subjectivus).

Në fjalinë e dytë amor parentum do të thotë dashuria për prindërit. Ata janë objekt i kësaj dashurie, prandaj, po të zëvendësohej emri amor me foljen amare, emri në gjinore do të kthehej në kundrinor të drejtë: parentes amamus. Për këtë arsye gjinorja parentum quhet kundrinore (objectivus).

Në shembullin: odium Gallorum (urrejtja e galëve) gjinorja mund të jetë edhe subjektore dhe objektore pra ka dy përmbajtje: Galët urrejnë dhe (dikush) i urren galët.

Në latinisht mund të ndodhë që i njejtë emër, të marrë dy gjinore, nga të cilat njëra është subjektore, tjetra objektore: Hanibalis odium Romanorum (Urrejtja e Hanibalit për romakët), ku Hanibalis është subjekt i emrit odium e Romanorum objekt i tij.

Sipas kuptimit të fjalisë, shihet se ka gjinorja kuptim kryefjalor apo kundrinor.

Gjinore kundrinore kemi edhe te këta shembuj.

metus mortis (frika e vdekjes ose nga vdekja) mortem metuere (i trembem vdekjes), spes victoriae (shpresa e fitores ose për fitoren), victoriam sperare (shpresoj të fitoj), desiderium patriae (malli për atëdheun), patriam desiderare (përmallohem për atëdheun), citus litterarum (kultivimi i letërsisë).

Gjinorja kundrinore e përemrave vectorë nos dhe vos është nostri dhe vestri. Kjo gjinore më së shpeshti përkthehet me shprehje parafjalore, psh. timor vestri (frika nga ju).

Kur është fjala për person, gjinorja kundrinore mund të zëvendësohet me parafjalën in, erga, adversus, psh. : odium in tyrannum (urrejtje ndaj tiranit), meus erga fratrem amor (dashuria ime për vëllanë).

Rasa dhanore - casus dativus

Dhanorja e vepruesit - dativus auctoris

Pranë gjerundit, më rrallë pranë pjesores të së kryerës dhe pranë trajtave të formuara me të, në vend të rrjedhores me parafjalën a ose ab, zë vend dativus auctoris, psh.:

Libri tibi legendi sunt. Duhet të lexosh libra.

Hic vobis vincendum aut moriendum est. Këtu duhet të fitoni ose të vdisni.

Cui non sunt audita Demosthenis vigiliae? Kush nuk ka dëgjuar për vigjëlimet e Demosthenit? Te poetët, më rrallë në prozë, kjo dhanore përdoret edhe pranë trajtave të tjera pësore; P.sh.:

Barbarus hic ego sum, quia non intellegor ulli. Këtu jam vetë i huaj për arsye se askush nuk po më kupton.

Aeneas cernitur nullui. Eneun nuk po e vëren askush.

Dhanorja e dobisë - dativus commodi

Non nobis solis nati sumus, sed etiam patriae nostrae. Kemi lindur jo vetëm për ne vetë, por edhe për atdheun tonë.

Non scholae, peccat. Secili gabon për vete.

Kjo dhanore quhet dhanore dobie (dativus commodi), Dhanorja e këtillë gjendet pranë disa foljesh, që mund të ndërtohen edhe me kallëzore pa ose me parafjalë, por në këtë rast kanë një kuptim tjetër:

consulo urbi (kujdesem për qytetin), consulo Apollinem (këshillohem me Apollin), caveo amico (prengosem për mikun), care canem (ruaju prej qenit), caveo ab insidiis (ruhem nga pusia), provideo periculum (kujdesem për shpëtimin tim), timeo, metuo libertati (jam i brengosur për liri), moderor navem (drejtoj anijen), tempero hostibus (kursej armiqtë).

Një rast i veçantë i dhanores pa parafjalë është dhanorja që shpreh personin apo objektin, në dobi të të cilit kryhet apo egzoston diçka dhanorja e dobisë. Ajo u përgjigjet pyetjeve: për kë?, për çfar? në interes të kujt? në dobi të kujt?

Patriae laborare (punoj për vete), sibi legere (lexoj për vete), vitae discere (mësoj për jetë).

Në gjuhën shqipe ky ndërtim jepet me kallëzoren dhe parafjalën për. Rasa dhanore e dobisë tregon objektin, në dobi të të cilit kryhet diçka. Kjo dhanore shërben si kundrinor i drejt nga këto folje: studeo (merrem me diçka), studui (përpiqem, bind), parco, peperci (kursej), nubo, nuppsi, persuasum (mbush mendjen, bind), medeor (mjekoj), meledico, meledixi, meledictum (flas keq, shaj),

Omnes homines libertati. Të gjith njerëzit përpiqen për liri.

Dhanorja etike - dativus ethicus

Dhanorja e përemrave vetorë të vetës së parë dhe të dytë shpreh interesim të gjallë të folësit për atë që thotë. Një dhanore e tillë quhet dhanore etike (dativus ethicus). Në latinisht gjendet më shumë në fjali pyetëse dhe drejtohet nga një folje, por edhe nga një mbiemër. Psh.:

Quid mihi agit Atticus. Ç'më bën Atiku?

At tibi repente venit ad me Caninus. Kurse papritmas po vjen tek unë Kanini.

Shënim: Dhanore e ngjashme gjendet në këto shprehje.

Quid tibi vis? Ç'do ti? Ç'ke ndër mend?

Quid sibi vult haec res? Ç'do të thotë kjo gjë?

Dhanorja e qëllimit - dativus finalis

Dhanorja në gjuhën latine shpreh synim, qëllim dhe quhet dativus finalis. Dhanorja e qëllimit rëndom gjendet pranë foljeve: esse (jam, shërbej si), mittere (dërgoj), reliquere (lë prapa), accipere (pranoj), ducere (regjistroj), vertere (shënoi si), deligere (zgjedh), habere (kam, marr).

honoris esse (jam për nderë të...)

exemplo esse (shërbej si shembull)

vitio vertere (për të shënuar si faj, gabim)

dono dare (jep si dhurat)

auxilio mittere (dërgoj për ndihmë)

praesidio relinguere (lë si mbrojtje)

ludibrio habere (vë në lojë)

quaestui habere (përdor në dobi vetjake)

religioni habere (fjalë për fjalë marr diçka si dyshim shpirtërorë)

subsideo venio (vij në ndihmë)

receptui canere (i bie trumbetës për tërheqje)

Pranë dhanores së qëllimit rëndom përdoret edhe dhanorja e interesit. Në këtë mënyrë, përftohet gjedhja e fjalisë me dhanore të dyfishtë.

Dhanorja e dyfishtë - dativus duplex

Labor nobis honoris est. E kemi për nder punën.

Sociis auxilio venit. U shkoni në ndihmë shokëve.

Dhanorja veç qëllimit të veprimit mund të tregojë edhe efektin e veprimit.

P.sh.: Numa fiducia calamitatis esse solet. Besimi i tepëruar zakonisht të çon në fatkeqësi.

Në këtë ndërtim dhanorja del me foljet:

1. Sum (jam), fio (bëhem):
2. duco (çoj), do (jap), habeo (kam), tribuo (jap), verito (kthej) etj.
3. accipio (pranoj, mitto (dërgoj) etj.

Kësaj dhanorje shpesh i shtohet edhe një dhanore tjetër që shpreh personin të cilit i intereson në një farë mënyre çështja a gjëja.

Virtus sola nemini dono datur. Virtuti është i vetmi, që nuk i jepet askujt dhuratë.

Leges omnibus civibus utilitati: sunt. Ligjet janë për dobinë e të gjithë qytetarëve.

Po kësaj dhanorje i përkasin edhe këso ndërtimesh:

- admirationi sum alicui (i vlej dikujt si admirim)
- adio sum alicui (jam i urryer prej dikujt)
- usui sum alicui (jam në përdorim të dikujt).

Rasa rrjedhore - casus ablativus

Në rrjedhoren latine janë shkruar tri rasa të vjetra ablativi (rrjedhorja, locativi (vendorja) dhe instrumentali (rasa e mjetit). Për këtë arsye rrjedhorja paraqitet në tri kuptime themelore.

1) Si rrjedhore e mirëfilltë gjendet me pyetjet: prej kujt, nga kush? dhe tregon pikën nga e cila shtjellohet veprimi ose niset (ablativus separationis). Ky është kuptimi origjinal i ablativit, që është përmbajtur në emrin e tij (ablativus nga aufero, auferre, ab, fituli, ablatum "ndaj"). Një ablativ të tillë i përgjigjet në gjuhën tonë më së shumti rrjedhorja me parafjalë prej ose emërorja me parafjalën nga.

2) Si rrjedhore e mjetit (ablativus instrumentalis) gjendet kryesisht me pyetjen: me çfarë? dhe tregon mjetin me të cilin kryhet veprimi . Kësaj rrjedhurje në gjuhën tonë i përgjigjen shprehjet parafjalore në rrjedhore dhe në rasa të tjera.

Rrjedhorja e ndarjes - ablativus separationis

Rrjedhorja e ndarjes shpreh vendin nga nis veprimi ose objekti, nga ndahemi shkëputemi nga marrëdhëniet. Në kuptimin e parë, rrjedhorja gjendet pas foljesh që shprehin lëvizje, kurse rrjedhorja mund të jetë:

a) një emër qyteti ose i një ishulli të vogël:

Proficisci Roma, Athenis, Corinthia, Delphis, Rodo. Nisem nga Roma, Athina, Korintheta, Delfi, Rodo.

b) emrat domus ose rus:

Dono / rus venio. Vij nga shtëpia/fshati.

Nëse pranë emrit të vendit gjendet ndajshtimi, atëherë para tij gjendet parafjala, pa marrë parasysh nëse ndajshtimi zë vend përpara emrit a pas tij, p.sh: ex urbe

Roma (prej qytetit të Romës, nga qyteti i Romës). Tusculo, ex clarissimo municipio. (Prej Tuskulit, municipit shumë të famshëm).

Shënim: Parafjala ab pranë emrit të vendit shpeshherë shënon rrethinën e tij P.sh.:

Dux a Mutina discessit. Udhëheqësi u nis nga rrethina e Mutinës.

Rrjedhorja e prejardhjes - ablativus originis

Rrjedhorja e prejardhjes shpreh objektin nga e ka prejardhjen një person. Kjo rrjedhore drejtohet nga pjestorët: natus (i lindur), prognatus (i lindur), genitus (i ngritur), dhe editus (i ngritur). Vetë rrjedhorja e prejardhjes shprehet me emrat: familia (familja), locus (derë), genis (fis).

Romulus Marte natus est. Romuli ka lindur nga Marsi (Është i biri i Marsit.

Familia plebia natus est. Ka lindur në një familje blejbejsh.

Loco nobili ortus. Rrjedh nga një derë fisnike.

Kur jepet prejardhja sipas nënës, pranë pjesoreve gjendet më së shumti rrjedhorja me parafjalën ex, psh.:

Servius Tullius ex servo ortus est. Serviu Tulliu lindi nga një skllave.

Parafjala ex gjendet pranë përemrave.

Bestiae ex natus diligunt. Shtazët i duan këlyshët e vet.

Prejardhja më e largët jepet me rrjedhore me parafjalën a ose ab, p.sh.:

Belgae a germanos arti sunt. Belgët kanë rrjedhur nga gjermanët.

Galis se omnes a Dite parte progatus praedicant. Galët të gjithë krenohen se kanë rrjedhur nga babai Dit.

Rrjedhorja e krahasimit - ablativus comparationis

Kjo rrjedhore gjendet pranë krahasores së mbiemrave dhe ndajfoljeve në vend të ndërtimit me quam dhe emërore ose kallëzore. Emri në rrjedhore shpreh objektin me të cilin krahasohet një send a person i shprehur nga një gjymtyrë tjetër:

Tunica propior pallio est. Tunika / këmisha është më e afërt sesa palltoja.

Neminem. Iscurgo malorem virum / acedaemon tulit. Asnjë burrë më të madh se Likurgun nuk ka Lakedëmoni.

Shënim: Në fjalinë mohore ose në fjalitë pyetëse me kuptim mohues më së shpeshti përdoret rrjedhorja sesa ndërtimi me quam:

Nemo Hercule fortio, nemo lovo sapientior. Askush nuk është më i fortë se Herkuli, më i mençur se Jupiteri.

Quis fuit Hercule fortior. Kush qe më i fortë se Herkuli?

Rrjedhorja vendore - ablativus loci

Rrjedhorja vendore shpreh vendin ku realizohet veprimi. I përgjigjet pyetjes ku? Një rrjedhore e tillë gjendet pas foljesh që shprehin veprim statik, ose me folje të lëvizjes për të shprehur drejtimin e lëvizjes ose dhe vendin nëpër të cilin realizohet veprimi.

Rrjedhorja vendore mund të jetë:

a) një emër vendi, kryesisht emër qyteti a emri i një ujdhese të madhësisë së vogël, singularia tantum të lakimit I dhe II.

Eodem tempore Athenis, Napoli, Salamine terra modus fuerunt. Në të njejtën kohë në Athinë, në Napoli e në Salominë kanë rënë tërmete.

Romani idoneo loco castra fuerunt. Romakët e ngritën kampin në një vend të përshtatshëm.

Exercitus Appia via profectus est. Ushtria u nis rrugës së Appias.

b) një emër i shoqëruar nga mbiemri tota që e paraqet vendin si tërësi të pandashme; mund të përdoret edhe libro si ablativus loci, kur është fjala për librin në tërësi, po jo kur është fjala për pjesë të ndryshme të tij; në këtë rast ai vihet në rrjedhore me parafjalën in:

Clamor tota urbe factuci est. Zhurma u ngrit në tërë qytetin.

primo libro, në librin e parë, por in primo libro, në një ose disa pjesë të librit të parë.

c) shprehja terra marique (në tokë dhe në detë):

d) emrat: domus (shtëpi), rus (fshat), humus (tokë).

Domi moneo - Rri në shtëpi.

Ruri habito. anoj në fshat.

Humi faceo, Shtrihem në tokë.

Kjo rasë përdoret edhe në disa shprehje të ngurosurat: domi bellique (në betejë), domi militaeque (në luftë), domi mea (tua) sua (në shtëpinë time, te unë, te ti, te ai).

In domo mea furtum factum est. Në shtëpinë time është bërë një vjedhje.

e) me foljet: cogo, congreco, contrabo, convenio (të gjitha me kuptimin mbledh), concurro (mblihem me vrap), convenio (takohem) advenio, prevenio (arrij), appello (i afrohem bregut me anije) emri përdoret me rrjedhore, në qoftë se shpreh vend statik, i përgjigjet pyetjes ku? por vihet në kallëzore, në qoftë se shpreh drejtimin e lëvizjes.

Rrjedhorja e kohës - ablativus temporis

Rrjedhorja në latinisht mund të shprehë edhe kohën kur realizohet veprimi. Një rrjedhore e tillë jepet:

a) me emra që emërtojnë kohë ose fragmente kohore, si: tempus (kohë), actas (stinë), ver (pranverë), hiems (dimër), dies (ditë), nox (natë), mensis (muaj), annus (vit), hora (stinë) etj.

b) me emrat: initum (fillim), adventus (arritje), itus (dalje) etj.

c) emrat e festave, të lojërave, të mbledhjeve:

Hieme fumina rara sunt. Në dimër rrufetë janë të ralla.

Rrjedhorja mund të shprehë edhe kohën në zgjatjen e saj. I përgjigjet pyetjes: për sa kohë? brenda sa kohësh?

Emrat që kanë kuptim kohorë gjithmonë gjenden me parafjalë.

Rrjedhorja e mjetit - ablativus instrumenti

Sipas kuptimit të vet themelor. Kjo rrjedhore tregon veplën ose mjetin me të cilin kryhet veprimi i foljes.

Hamo pisces capimus. Me grep zëmë peshq.

Senex baculo nititur. Plaku mbahet me shkop.

Rrjedhorja e mjetit vjen pranë. Plaku mbahet me shkop.

Rrjedhorja e mjetit vjen pranë këtyre foljeve:

a) pranë foljeve kalimtare dhe jokalimtare: utor (përdor), fruor (gëzoj), fungor (ushtroj), vescor (ushqehem) dhe patior (vuaj):

gladio uti (përdor shpesh)

gaudio frui (gëzoj, shfrytëzoj gëzimin)

b) pranë foljeve që në gjuhën latine shënojnë një mjet:

pila ludere (luaj me top) fidibus, tibus canere (ibie lyrës, fyellit)

c) pranë foljeve të tilla, si:

instruere (ushtroj), erudire (mësoj), instituere (jap mësim).

assue, facere, exercere (e mësoj, ushtroj dikë).

Rrjedhorja e mjetit gjendet edhe me foljet.

abundare (kam me bollëk), redundere (vështroj), anerare (rendoj, ngarkoj), etj.

Kjo rrjedhore gjendet edhe pranë mbiemrave:

refertus donis (i mbushur, plot me dhurata)

onustus merce (i ngarkuar me mall) etj.

Rrjedhorja e mënyrës - ablativus modi

Rrjedhorja e mënyrës e tregon mënyrën se si kryhet veprimi i foljes. Në këtë rrjedhore gjenden emrat që vetvetiu shënojnë mënyrën, P.sh.: modo (në/sipas mënyrës), more, ritu (sipas zakonisht), consuetudine (sipas zakonisht), pastaj emrat iuro (me të drejtë), merito (me meritë), vi (me dhunë), dolo (me mashtrim), lege (sipas ligjit), causa (rastësisht), consilio (me vendim, me plan, me qëllim), condicione (me kusht):

Homines olim bestiarum modo vivehant. Njerëzit diku jetonin në mënyrën e shtazëve.

Dux more Romano hostias immolahant. Udhëheqësi flijonte viktimat sipas zakonit romak.

lure Hannibal summis imperatoribus conferunt. Hanibali me të drejtë krahasohet me udhëheqësit më të mëdhej.

Emrat e tjerë e shprehin mënyrën me rrjedhore pa parafjalë ose me rrjedhoren me parafjalën cum. Konstrukt më i rëndomtë është pa cum.

Flumen Arar in Rhodanum incredibili lenitate influit. Lumi Arar me ngadalësi të pabesueshme derdhet në Ronë.

Orestes et Pylades magna fide amicitiam coluerunt. Oresti dhe Pyladi me besnikëri të madhe e kultivuan miqësinë.

Rrjedhoren e mënyrës shpeshherë e përkthejnë me ndajfolje mënyre.

Rrjedhorja e shkakut - ablativus causae

Rrjedhorja që tregon shkakun e veprimit, quhet rrjedhore shkak (ablativus causae) dhe i përgjigjet pyetjes: pse? për ç'arsye?

Res publicam Romana avaritia et luxuria laborabant. Shteti romak vuante nga lakmia dhe luksi.

Oderunt pessore boni virtutis amore. Të mirët e urrejnë gabimin nga dashuria për virtytin.

Duke qenë se edhe shkakun mund të mbahet si mjet, edhe ai ablativ numërohet si rrjedhore instrumentale.

Rrjedhore shkakun më të shpeshta janë ata emra që shënojnë gjendje shpirtërore: amore (dashuri), avaritia (kopraci), ira (zemërim), metus (frikë), iussu (drejtësi), rogatus (lutje). Pranë rrjedhores së shkakut shpesh gjendet pjesorja e së kaluarës pësore që rëndom nuk përkthehet, si psh.:

amore impulsus (i shtyrë nga dashuria); ira inflammatus (i ndezur nga urrejtja); metu coactus (nga frika); inopiae adductus (nga skamja).

Rrjedhorja e shkakut përdoret pranë foljeve dhe mbiemrave që shënojnë disponim psikik dhe ndjenjë trupore.

gaudeo, laetor victoria (gëzohem për shkak të fitores); doleo, maereo morte (ndiej dhimbje për shkak të vdekjes);

labor fame (vuaj nga uria) etj.

Rrjedhorja e cilësisë - ablativus qualitatis

Kjo rrjedhore tregon cilësinë dhe gjithmonë ka pranë vetes përcaktorë si dhe gjinorja e cilësisë. Ablativus qualitatis përdoret posaçërisht për të shënuar vetitë trupore dhe shpirtërore.

Caesar fuit excelsa statura, colore condido, nigris oculis. Cezari ka qenë shtatëgjatë, lëkurbardhë, syzi.

Bono animo sum in Catonem. Kam qëndrim miqësor ndaj Catonit.

Aristoteles, vir summo ingenio, prudentiam cum, eloquenti iunxit. Aristoteli, burrë shumë i zgjuar, bashkoi urtësinë me gojëtarinë.

Rrjedhorja e shoqërimit - ablativus sociativus

Rrjedhorja e shoqërimit tregon shoqërimin ose përcjellje. Rëndom e përcjell parafjala cum. Pa parafjalë si rrjedhore shoqërimi dalin emrat që shënojnë përcjelljen ushtarake, siç janë: copiae, exercitus, miles, kur kanë pranë vetes përcaktor mbiemrorë, psh.:

Dardani ingentibus copiis in Macedoniam dranscenderunt. Dardanët me trupa të pamasë kaluan në Maqedoni. Nëse këta emra kanë si përcaktor një numërorë, pranë tyre gjithmonë gjendet parafjala cum, psh.:

Caesar cum nongentis equitibus in castra pervenit. Cezari ka arritur me nëntëqindë kalorës në kamp.

SINTAKSA E FOLJES

Verbum finitum - folje të caktuara

Verbum infinitum - folje të pa caktuara

Kur folja është në dëftore, në lidhore ose në urdhërore është e përcaktuar për nga veta, përkatësisht për nga kryefjala që kryen veprimi, prandaj quhet folje e caktuar (verbum finitum). Trajtat e emrave prejfoljor nuk kanë shenjë vetë, prandaj quhen folje të pacaktuara (verbum infinitum).

Paskajorja - infinitivus

Në gjuhën latine dallojmë tri paskajore:

1. Paskajorja e së tashmes në veprorë dhe pësore.

P.sh.: laudare, monere, scribere, audire

laudari, moneri, scribi, audi

2. Paskajorja e së kryerës në veprorë dhe në pësore

P.sh.: laudavisse, monuisse, scripsisse, audivisse,

laudatum esse, monitum esse, scriptum esse, auditum esse

3. Paskajorja e së ardhmes në veprorë dhe në pësore

P.sh.: laudaturum esse, moniturum esse, scripturum esse, auditorum esse

laudatum iri, monitum iri, scriptum iri, auditum iri

Paskajorja e së kryerës në pësore dhe paskajorja e së ardhmes përdoret në ndërtimin e accusativus cum infinitivus, prandaj janë dhënë këtu në kallëzore njëjës.

Paskajorja si kryefjalë

Paskajorja përdoret si kryefjalë:

a) pranë foljeve pavetore siç janë: decet, praestat, oporiet, pudet etj.

b) pranë foljes ndihmëse esse dhe pranë foljeve të tjera këpujore me kallëzues emërorë.

a) Accipere praestat quam inferre iniuram. Më mirë do të ishte ta vuajsh padrejtësinë sesa të bëshë.

Oratorem irasci minime decet. Aspak nuk do t'i kishte hije gojëtarit të zemërohej;

b) Dulcet et decorum est pro patria mori. Do të ishte diçka e këndshme dhe e ndershme të vdesësh për atdhe.

Mentiri nefas putatur. Rrena mbahet për mëkat.

Paskajorja si kallëzues

Nëse kryefjala është paskajore e një folje këpujore, kallëzuesi emërorë pranë saj gjendet në kallëzore.

Turpe est mendacem esse. Është turp të jeshë rrenacak.

Consulem fieri Mario valde utile videbatur. Të bëhej konsull, Mariut i dukej diçka shumë e dobishme.

Kallëzorja me paskajoren - accusativus cum infinitivus

Video amicam venire. Po shoh se miku po vjen.

Pranë foljes kalimtare video kemi dy kundrina: kundrina e vetës (amicum) dhe e sendit (venire). 1. Po shoh mikun për të ardhur dhe 2. Po shoh se niku po vjen. Një konstrukt i tillë, ku kryefjala na paraqitet në kallëzore kurse kallëzuesi në paskajore quhet accusativus cum infinitivus.

Kallëzorja me paskajoren përkthehet me fjali kundrinore me lidhëzën se, në të cilën kallëzorja e gjuhës latine del në kryefjalë, kurse paskajorja në kallëzues, dhe atë më kohën në të cilën gjendet paskajorja.

Kallëzorja me paskajoren është një fjali e varur në të cilën kryefjala gjendet në kallëzore dhe folja kthehet në paskajore. Në të shumtën e rasteve kjo fjali e varur përdoret në gjuhën latine kur në fjalinë e pavarur gjenden:

1. një folje dicendi, sentiendi, voluntatis;
2. njëra nga foljet: iube, veto, sino, patior;
3. një njësi sintaksore e formuar prej një mbiemri asnjëanës ose një emër dhe folja ndihmëse esse.

Emërorja me paskajoren - nominativus cum infinitivus

Ndërtimi emërore me paskajore përdoret si një fjali e varur ku në fjalinë kryesore gjendet një folje në diatezën pësore. Ky konstrukt përkthehet me një fjali kundrinore, duke kuptuar emëroren si kryefjalë dhe paskajoren si kallëzues.

P.sh.: Nanatur Illyrii barbaros vicisse. Tregohet se ilirët i mundën barbarët.

Pjesoret, mbiemrat dhe emrat si pjesë të kallëzuesit gjenden në emërore duke u përshtatur me kryefjalën. Nëse në ndërtimin emërore me paskajore kryefjala është një përemër vetor, ky nuk figuron fare sepse kryefjala kuptohet prej foljes kryesore.

P.sh.: Magnus esse videtur. Duket se ai është i madh.

Magnus esse videris. Po duket se ti je i madh.

Në të shumtën e rasteve emërorja me paskajoren varet prej këtyre foljeve të diatezës pësore:

dicor (flitet), putor (konsiderohet), credor (besohet), videor (duket), traditur (tregohet, iubeor (urdhërohet).

Pjesorja - participium

Në gjuhën latine dallojmë tri pjesore:

- a) pjesorja e së tashmes veprare: laudans, gen. laudantis;
- b) pjesorja e së kryerës pësore: laudatus, a, um;
- c) pjesorja e së ardhmes veprare: laudaturus, a, um;

Pjesorja është një lloj mbiemri foljor.

a) Pjesorja e së tashmes përkthehet:

- me mënyrën përcjellore;
- me një fjali të varur (lidhore, kohore, shkajkore, lejore, kushtore);
- me shpreje parafjalore;
- me një fjali të pavarur të lidhur me lidhëzen; dhe (et).

Graeci Troiam expugnatam inflammaverunt. Grekët i dhanë zjarr Trojës së pushtuar, ose: pasi që e pushtuan, ose: pas pushtimit, ose grekët e pushtuan Trojën dhe i dhanë zjarin.

b) Pjesorja e së kryerës përkthehet me mbiemrin foljor pësor ose, sikurse pjesorja e së tashmes, me një fjali të varur, shprehje parafjalore, fjali të pavarur.

Spartacus servos liberaturus arma cepit. Spartaku rroku armët duke dashur t'i çlirojë skllëverit, ose për të çliruar skllëverit.

c) Pjesorja e së ardhmes veprare përkthehet me: duke dashur (me qëllim, duke pasur qëllim) dhe me një fjali qëllimore, ose me paskajore.

Zgjedhimi vepror perifrastik - coniugatio perifrastica activa

Në gjuhën latine përveç katër zgjedhimeve të foljeve, dallojmë edhe zgjedhimin perifrastik ose përshkrues, i cili trajton veprorën dhe pësoren.

Pjesorja e së tashmes veprare e bashkuar me foljen ndihmëse esse përbën zgjedhimin përshkrues të veprares, i cili përdoret në të gjitha kohët. Koha veta dhe numri përcaktohen nga folja ndihmëse. Folja në këtë zgjedhim tregon gatishmërinë që të kryhet një punë.

Psh.: Discipuli linguam Latinam didicturi erant. Nxënësit deshën të mësonin gjuhën latine.

Rrjedhorja absolute - ablativus absolutus

Një fjali e pavarur e formuar prej një pjesorje dhe një emëri ose përemëri në rrjedhore quhet ablativus absolutus ose rrjedhore e lirë ose absolute. Në këtë ndërtim pjesorja është e shkëputur prej fjalisë nga e cila varet.

Caesar in Rheno ponte facto exercitum in Germaniam duxit. Kur ndërtoi urën Cezari i priu ushtrisë në Gjermani.

Rrjedhorja e lirë ka zakonisht kuptim kohor, prandaj më së shpeshti kthehet me fjali kohore, por në të shumtën e rasteve edhe me fjali shkakore, lejore, dhe kushtore, varësisht nga konteksti dhe kuptimi i fjalisë.

Në gjuhën shqipe pjesorja e së tashmes në këtë ndërtim e përkthejnë me të pakryerën:

Caesar regnante...- Kur Cezari mbretëronte.

Por në disa raste kur me rrjedhoren gjejmë emra nderimi, detyre ose moshe atëherë ajo përdoret pa pjesore.

Cicerone consule. Kur Ciceroni ishte konzul.

Gjerundivi - Gerundivum

Gjerundivi është një mbiemër foljor me mbaresat - ndus, - nda, - dum. Ka kuptim pësor dhe tregon një punë a veprim i cili duhet të kryhet patjetër.

P.sh. : laudandus, - nda, - dum

scribendus, - nda, - dum

Kur në një fjali përballë gjerundivit ndodhet një kundrinor i drejtë, atëherë gjerundivi bëhet gjerund. Ky ndryshim bëhet duke vënë objektin në rasën e gjerundit dhe duke e përshtatur këtë me emrin në gjini dhe në numër.

P.sh.: Cupidus legendi librum.

Cupidus libri legendi. Dëshiroj të lexoj librin.

Gjerundi - gerundium

Gjerundi është një emër foljor i gjinisë asnjëanëse me kuptim vepror, që ka vetëm njëjës me katër rasat: gjinore, dhanore, kallëzore dhe rrjedhore. Për rasën emërore i shërben paskajorja e tashme veprorë:

Nom. legere (të lexuarit)

Gen. legendi (i, e të lexuarit)

Dat. legendo (të lexuarit)

Acc. legendum (të lexuarit)

Abl. legendo (prej të lexuarit)

Gjerundi në rasën kallëzore përdoret vetëm me parafjalën ad dhe iter. Kurse e përkthejnë me përcjelloren dhe me një emër të rëndomtë foljor.

P.sh.: Discipuli cupidi sunt discendi. Nxënësit janë të etshëm për të mësuar (për mësim).

Cicero de bene beateque vivendo disputat. Ciceroni bën fjalë për jetën e mirë dhe të lumtur.

Ndërrimi i gjerundit me gjerundiv

Gjerundi kthehet në gjerundiv kur rri një kundrin e drejtë. Kundrina kthehet në rasën e gjerundit kurse gjerundi në gjerundiv i cili përshtatet në gjini dhe numër dhe gjerundivi i këtillë e ka kuptimin e gjerundit.

Gjerund:

Omnes erant cupidi audiendi
oratores.

Gjerundiv

Omnes erant cupidi oratoris
audiendi

Të gjithë ishin të etshëm për të dëgjuar gojtarinë.

Leendo libros erudieris.

Libris legendis erudieris

Duke lexuar libra do të arsimohesh.

Zgjedhimi përshkrues pësor - coniugativ periphrastica passiva

Ky zgjedhim formohet kur gjerundivi lidhet me trajtat e foljes ndihmëse esse. Ky zgjedhim ka kuptimin e domosdoshmërisë që të kryhet një punë, ndërsa trajtat e foljes esse tregojnë kohën në të cilën kryhet puna apo veprimi në fjali.

P.sh.: Carmina Homeri legenda sunt. Këngët e Homerit duhet lexuar.

Formën pësore të zgjedhurit përshkrues e përkthejnë me foljet: duhet, duhet patjetër, vlen, dhe atë në kohën në të cilën gjendet folja esse dhe paskajoren ose pjesoren e foljes përkatëse. Kurse kur folja është mohore, atëherë e përkthejm me foljet: nuk është e domosdoshme, nuk guxohet, nuk mundet. Formën pësore e përkthejm me fjali në konstruktin vepror, ku kryefjala e fjalisë latine kthehet në kundrinë.

Discipulo liber legendus est. Nxënësi duhet (patjetër) të lexoj librin.

Supini

Supini është emër foljor i lakimit të katërt. Në gjuhën latine dallojm dy supina:

- a) Supini me -um; vjen mjaft rrallë dhe rri me foljet që tregojnë lëvizje, sikurse: iri për të shkuar,

Legio frumentatum missa est. Legjioni u dërgua për të mbledhur drithë.

- b) Supini me - është sipas prejardhjes rasa dhanore e lakimit të katërt e cila është njësuar me rasën rrjedhore dhe vjen me mbiemrat siç janë: facilis i lehtë, difficilis i vështirë, incredibilis i pabesueshëm, harribilis i tmershëm, turpis i turpshëm, dhe me emrat: fas e drejtë, nefas mëkat. E përkthejm me paskajoren.

SINTAKSA E FJALISË

Gjymtyrët e fjalisë

Struktura e fjalisë në gramatikën e latinishtes shihet si kombinim a si marrëdhënie e subjektit me predikatin dhe të zgjeruesve të tyre. Subjekti dhe predikati janë përbërësit bazë ose themelorë të fjalisë. Këta quhen edhe gjymtyrët kryesore. Fjalët e tjera që plotësojnë kuptimin e gjymtyrëve kryesore quhen gjymtyrë të dyta. Këto gjymtyrë në gramatikën latine nuk janë dalluar me vete, me përjashtim të cilësorit e të ndajshtimit.

Mendim i shprehur nga një fjali me dy gjymtyrët kryesore është më i kufizuar, ndërsa, kur këto janë të plotësuar me gjymtyrë të dyta, mendimi bëhet më i pasur, më i plotë. Si subjekt dhe si predikat, ashtu si në gjuhën shqipe, shprehen po me ato pjesë ligjrate.

Kryefjala - subjectum

Subjekti (kryefjala) është ajo gjymtyrë kryesore e fjalisë që shpreh frymorin a sendin për të cilën flitet në fjali:

Osos arguit non esse Germanos quod tributa pat iuntur. Osët nuk janë gjerman se bëjnë lëshime për nderin.

Inimici sunt multi. Armiqtë janë të shumtë.

Subjekti i fjalisë mund të jetë:

1) një emër: Sol lucet. Dielli shkëlqen.

Experientia docet. Përvoja mëson.

2) një mbiemër i emërzuar:

Sapiens est beatus. I dituri është i lumtur.

Vieti in urbem refugerunt. Të mundurit u strehuan në qytet.

3) një përemër:

Hoc erat in vestis. Kjo është e dëshirueshme.

Omnibus discendum est. Të gjithë duhet të mësojnë.

Nostri venerunt. Tanët erdhën.

Kur kryefjala është përemër vetor i vetës së I ose II shprehet vetëm atëherë kur theksohet ose kur është e kundërvënë:

Praeditia mea tu possidis, ego a linea misericordia vivo. Punën time e zotëron ti, unë jetoj me mëshirën e huaj.

4) një folje në paskajore:

Errare humanum est. Të gabosh është njerëzore.

5) një fjali e tërë:

Imperare sibi maximum imperium. Të komandos vetën, është mbretëria më e madhe.

Dulce et decorum est pro patria mori. Është e ëmbël dhe e hijshme të vdesësh për atëdheun.

Emrat dhe përemrat e përdorur si subjekt i fjalisë janë zakonisht në rasën emërore dhe quhen në këtë rast subjekti gramatikor, por edhe nëse përdoret në një rasë tjetër, quhet subjekt logjik.

Piget me. Kam mërzi. Më vjen keq.

Sunt homines. Ka njerëzi.

Kallëzuesi - predicatum

Predikati (kallëzuesi) është gjymtyra kryesore që shpreh një veprim, një gjendje ose një tipar të kryefjalës.

Defende rem publicum. Mbrojta republikën

Duo bella eo ano prospere gestu sunt. Dy luftëra u bënë atë vit me dëshirë.

Predikati është foljor dhe emërorë. Predikati foljor (predicatum verbum) shprehet me folje:

Athenienses gloriam apud omnes gentes erant consecut. Athinasit kishin fituar lavdi në të gjithë popujt.

Marcua discit. Marku po mëson.

Predikati emërorë (predicatum nomen) shprehet me emër, me mbiemër, me pjesore, me përemër dhe me numëror, të cilët mund të lidhen drejtpërdrejt me subjektin ose me ndihmën e foljes esse, e cila quhet këpuj:

Folja esse mund të mos përdoret, kur predikati emëror shprehet me emër ose me mbiemër cilësor; ka në këtë rast një gjendje të hershme, të ruajtur.

Brindisium urbs Apulies. Brindizi është qytet. Apulies.

Si tu et Tullia valetis, ego et suavissimus Cicero valemus. Nëse ti dhe Tullia jeni të fortë, edhe unë dhe i ëmbli Ciceron të fortë jemi.

Përshtatja e kallëzuesit me kryefjalën

Predikati foljor dhe folja esse e predikatit emëror përshtaten me subjektin në numër dhe në vetë:

Ego scribo, tu legis. Unë shkruaj, ti lexon.

Emri si predikat emëror përshtatet me subjektin në rasë dhe në numër:

Usus magister est optimus. Përvoja është mësues shumë i mirë.

Mbiemri si predikat emëror përshtatet me subjektin në gjini, numër dhe rasë.

Pater est bonus. Babai është i mirë.

Kur në fjali ka dy ose më shumë subjekte, përshtatja bëhet në këtë mënyrë: Nëse subjektet janë frymorë, gjymtyra emërore e predikatit vihet në shumës dhe në gjininë e kryefjalës, po të jenë gjinishë të njejta; po të jenë gjinishë të ndryshme, sundo mashkullorja, por mund të përshtatet edhe me kryefjalën e fundit:

Pater et filius boni sunt. Babai dhe djali janë të mirë.

Mater et filia bona sunt. Nëna dhe vajza janë të mira.

Nëse subjektet janë sende abstrakte, gjymtyra emërore vihet zakonisht në gjininë asnjëanëse, po të jenë kryefjalët gjinisë të ndryshme.

Agri vicini cultoribus vacui sunt. Fushat dhe fshatrat janë të zbratur.

Secundae res honores, imperia fortuita sunt. Sukseset, nderi i pushtetit janë të rastit.

Emra të tillë të përgjithshëm, si: multitudo (shumicë), turba (turmë), pars (pjesë), exercitus (ushtri), classis (flotë) etj. e kërkojnë predikatin në shumës:

Turba sen iorum adventum hostium expectabant. Turma e më të vjetërve po presin ardhjen e armiqve.

Pars navium haustae sunt. Një pjesë e anijeve janë shkatërruar.

Nëse si subjekt i fjalisë janë përemrat: quisque (secili), uter (njëri prej të dyve), iterque (njëri e tjetri) ose një togfjalësh emër + emër në gjinore shumës ose emër me parafjalën eum, predikati vihet shumës. Në këtë rast përshtatje sipas kuptimit:

Uterque eorum exercitum educunt. Secili prej tyre morën ushtrinë.

Magna multitudo hominum in urbem convenerunt. Një shumicë e madhe njerëzish u mbledhën në qytet.

Gjymtyra emërore e predikatis përshtatet në gjini me ndajshkrimin e një emri gjeografik të tillë, si: urbs (qytet), oppidum (qytet i vjetër), colonia (koloni), insula (ujdhesë), mons (mal) etj.:

Coriol, oppidum Valsorum, captum est. Korioli, qyteti i Valskorëve, ishte pushtuar.

Thebae, urbs Boetiae, clarissima fuit. Teba, qytet i Beotisë, ka qenë e famshme.

Cilësori - atributum

Cilësor quhet mbiemri a pjesorja që shërben për të përcaktuar kuptimin e një emri a të një përemri, me të cilin lidhet drejtpërdrejt, pa ndërmjetësinë e ndonjë fjale tjetër. Cilësori mund të jetë një mbiemër, një pjesore e përdorur si mbiemër, një përemër, një numëror, por edhe një folje në paskajore ose një ndajfolje: vir magnus (burrë i madh), femina magna (grua e madhe), animal magnum (kafshë e madhe):

Hominis utilitati agri omnes et maria parent. Interesit të njeriut i shërbejnë të gjitha tokat dhe detet.

Bonae leges rem publicam servant. Ligjet e mira mbrojnë shtetin.

Mbiemri si cilësor përkon në gjini, në numër e në rasë me emrin që përcakton.

Romanis euntae terrae marique patebant. Për romakët të gjitha vendet e detit ishin të haruara.

Nëse cilësori u referohet shumë emrave, përkon me emrin më të afërt ose përsëritet pranë secilit emër, sidomos kur janë gjinishë të ndryshme: senatus populus Romanus. Senati dhe populli romak; por bona urbs et banus civis.

Si cilësor përdoret edhe një emër në gjinore, i cili qëndron rëndom pas emrit që përcakton: hortus patris. Kopshti i babait; consilium Apollinis këshillat e Apollonit.

Mund të përdoret si cilësor edhe një emër me parafjalë i cili gjithashtu pasvendoset. Një cilësori të këtillë i shtohet pjesorja: pugna Salamina lufta e Salaminës ose pugna ad Salamina commissa. Lufta e bërë pranë Salaminës.

Pranë një emri të përveçëm nuk mund të përdoret cilësori, veç nëse midis emrit të përveçëm dhe cilësorit gjendet një emër i përgjithshëm ose përemri ille: Caesar, vir clarissimus. Cezari, burrë i shquar, ose Caesar, ille clarissimus. Cezari ai i shquari.

Ndajshtimi - appositio

Ndajshtimi është një emër, një togfjalësh ose një fjali e tërë, që vendoset pranë një emri tjetër për të përcaktuar a për të sqaruar më tej kuptimin e tij. Në latinisht ndajshtimi përshtatet me emrin që përcakton në numër dhe në rasë. Ndajshtimi lidhet me emra që emërtojnë profesione, tituj, grada, marrëdhënie farefisi. Ndajshtimi që vihet pas një fjale të tillë, është një emër i përveçëm njeriu, vendi, emër i një rruge a sheshi, emër i një institucioni etj.

Oppidum Alexandria a conditore dictum est. Qyteti Aleksandria u quajt sipas themeluesit të vet.

Provincia Illyricum a Teberio potat est. Provincën Ilire e pushtoi Tiberi.

Ndajshtimi mund të lidhet edhe me emra të përveçëm, në këtë rast ai është një emër i përgjithshëm:

Antonius et Augustus apud Philipos, Macedoniae urbem, contra Brutum et Cassium pugnaverunt.

Antoni dhe Augusti pranë Filipëve, qytet i Maqedonisë, luftonin kundër Brutit dhe Kasit.

Kur ndajshtimi është substantive mobile përkon me fjalën e përcaktuar në gjini, numër dhe rasë:

Epicurus philosophus. Epikuri, filozof.

Emrat që emërtojnë llogjepe, si ndajshtime, vihen në numrin shumës, nëse u referohen dy a më shumë emra njerëzish: Tiberus et Caius Gracchi (Tiberi dhe Kaiusi, Grekët), Marcus et Quintus Cicerones (Marlen dhe Kuinti, Ciceronët).

Disa emra, si: rex, imperatore, dhe emrat gjeografikë: mons (kodër), flumen (lumë), locus (vend), urbe (qytet), si ndajshtime qëndrojnë para emrit të përveçëm që i referohen: imperator Augustus (Augusti, mbreti), urbs Roma (Roma qytet), flumen Rhodanus (Rodoni, lumi).

Përdorimi i mënyrave në fjali të pavarur

Në gjuhën latine fjalitë janë të pavarura në fraza dhe periudha, pra si në gjuhën shqipe. Në fjalitë e pavarura përdoren sipas kuptimeve dhe mënyrave të ndryshme. Kështu mënyra dëftore (indicativus) tregon një gjë që e marrim si të vërtetë, reale, kurse mënyra urdhërore (imperativus) tregon një urdhër ose një ndalim. Kurse mënyra lidhore (coniunctivus) shpreh një urdhër, ndalim, vërejtje, mundësi, dëshir, lejim dhe ndryshim.

Mënyra lidhore në fjalitë e pavarura

Mënyra lidhore në fjalitë e pavarura shpreh: nxitje, ndalim, mundësi dhe dëshirë. Mënyrën lidhore e kanë të gjitha kohët e gjuhës latine përveç kohës së ardhme. Por kjo mënyrë foljore përdoret te fjalitë e varura dhe atë të pavarur.

P.sh.:

Laboremus! Të punojmë!

Amicum ne deseras! Mos e braktis mikun!

Dicat / dixerit quis. Dikush kishte për të thënë.

Vivat patria nostra! Roftë atdheu ynë!

Mënyra dëftore

Kjo është mënyra me të cilën shprehet vullneti, dëshira, mundësia ose përgjithësisht ndonjë mendim i atij që flet. Pra është mënyra e paraqitjes personale.

P.sh.: Eamus. Të shkojmë.

Valeanti cives mei. Të jenë shëndoshë qytetarët e mi.

Fortasse dixerit quisquam. Ndoshta do të kishte thënë ndokush.

Fjalja dëftore

Fjalja dëftore në latinisht shpreh mundësi dhe nevojë. Këtu më së shumti qëndron mënyra dëftore. Ndërsa në gjuhën shqipe fjalinë dëftore e përkthejnë me kushtoren. Fjalja dëftore haset:

a) me foljet dhe shprehjet: possum, debeo, licet, oportet etj.

Multa dicere possum in hanc sententiam. Shumë mund të thosha në këtë pikëpamje.

b) me zgjedhimin perifrastik pësor:

Hoc est faciendum. Kjo duhej bërë.

c) me folje me përemra lidhorë:

Quidquid id est timeo Danaos et dona ferentes. Ç'do të jetë kjo kam frigë prej danaeve edhe pse sjellin dhurata.

d) Me foljet pranë paene dhe prope:

Paene dixi. Gati do të kisha thënë.

e) me foljet pranë sive-sive:

Sive hoc verum est sive falsum. Qoftë kjo e vërtetë apo e reme.

Fjalja pyetëse

Fjalja pyetëse shërben për të pyetur, zakonisht fillon me një fjalë pyetëse, me përemra, mbiemra ose ndajfolje pyetëse.

Psh.:

Quis vestrum veni? Cili nga ju erdhi?

Ubi fuisti discipule? Nxënës, ku ishe?

Kurse fjalia e pavarur pyetëse kërkon mënyrën dëftore, kurse ato të varur mënyrën lidhore sipas qëllimit të kohës.

Psh.: Non satis constat quando Roma condita sit. Nuk dihet me saktësi se kur është themeluar Roma.

Nescio num hodie magister venturus sit. Nuk e di a do të vijë sot mësuesi.

Fjalia e përbërë

Në gjuhën latine fjalia e përbërë përbëhet nga dy ose më shumë fjali. Kur fjalitë nuk varen nga njëra-tjetra atëherë kemi fjali të përbërë të pavarur ose të bashkërenditur. Nëse një është kryesore dhe tjetra e plotëson fjalinë atëherë fjalia është e përbërë dhe e varur.

Në latinishtë fjalitë e përbëra ndahen në:

- a) pyetëse, urdhërore dhe dëftore.
- b) Kryefjalore, kallëzuese, kundrinore, cilësore dhe ndajfoljore.

Dëftorja në fjalitë e varura

Te fjalitë e varura përdoret mënyra dëftore dhe lidhore por varësisht nga kuptimi. Në veprimin e fjalisë kryesore dhe të asaj të varur janë të njëkohëshme, dhe në të dyja qëndron e njejta kohë: facio, quod possum; feci quod potui: faciam quod potero.

Mirëpo nëse veprimi i fjalisë së varur ka ndodhur para veprimit të fjalisë kryesore të kohës së tashme, fjalisë i përgjigjet e kryera, të ardhmes e ardhmja e përparme: quantum didicisti, tantum scis; quantum didiceras, tantum sciebas; quantum didiceris, tantum scies.

Rregullat e pëlqimit të kohëve - Consecutio temporum

Kur mënyra lidhore e fjalisë së varur pëlqehet me kohët e fjalisë kryesore quhet consecutio temporum.

Për përcaktimin e lidhore në fjalinë e varur duhet të dihen:

- 1) Cilën kohë e kemi në fjalinë kryesore:
- 2) dhe kur ngjanë veprimi i fjalisë së varur.

Në gjuhën latine kohët ndahen në: kohë kryesore dhe kohë historike. Kohë kryesore janë: e tashmja, e ardhmja, e ardhmja e përparme të cilat u bashkangjitet edhe mënyra urdhërore. Kurse kohë historike janë: e pakryera, e kryera dhe e kryera e plotë.

I Kohët kryesore:

a) Quaero }
Quaeram } quid faciat
Quaere }

Pyes }
Do të pyes } ç'bën.
pyet }

b) Quaero }
Quaeram } quid fecerit
Quaere }

do të pyes }
pyes } ç'bëri (ç'ka bëre)
pyet }

c)	Quaero Quaeram Quaere	} quid factum sit	Pyes do të pyes pyet	} ç'do të bëjë
----	-----------------------------	-------------------	----------------------------	----------------

II. Kohët historike

a)	Quaerebam Quaesivi Quaesiveram	} quid faceret	Pyetja pyeta (pate pyetur)	} ç'bënte.
----	--------------------------------------	----------------	----------------------------------	------------

b)	Quaerebam Quaesivi Quaesiveram	} quid fecisset	pyetja pyeta (kam pyetur) (pata pyetur) kisha pyetur	} ç'kishte bërë
----	--------------------------------------	-----------------	--	-----------------

c)	Quaerebam Quaesivi quaesiveram	} quid facturus esset	pyetja pyeta (kam pyetur) kisha pyetur (pata pyetur)	} ç'do të bëjë.
----	--------------------------------------	-----------------------	--	-----------------

Përdorimi absolut i urdhërores në fjalitë e varura

Fjalitë e varura urdhërore janë zhvilluar nga fjalitë me lidhore dëshirore, prohibitive të cilat fjali kanë qenë të pavarura dhe qëndronin si të bashkërenditura pranë një fjalie tjetër. Fjalitë urdhërore janë zhvilluar me lidhëza dhe pa lidhëza që shprehin urdhër për t'u bërë diçka.

P.sh.:

Rogo te dicendi finem facias. Të lutem t'i japish fund fjalimit.

Curo. Ut valeam. Brengosem. O sikur të jem i shëndosh.

Këto fjali shprehin urdhër dhe përpjekje dhe vijn pas fjalisë kryesore në të cilat gjenden këto folje: postulare (për të kërkuar), curare (për tu kujdesur), facere (për të fituar) etj. Gjithashtu fjalitë urdhërore vin pas emrave me est që kanë kuptim të ngjashëm si foljet: curo, lex, munus.

Në gjuhën latine me urdhëroren e parë shprehet një urdhër apo nxitje; servus meus liber esto! Skllavi im të jetë i lirë. Kurse me urdhëroren e dytë rëndom tregohet një urdhër, që është për t'u kryer në të ardhmen. Kjo përdoret në ligje, kontrata dhe teste.

Llojet e fjalive të varura

Fjalitë qëllimore - finale

Këto fjali tregojnë qëllimin e kryefjalës së fjalisë kryesore dhe veprimin e fjalisë së varur që zhvillohet njëkohësisht me anë të fjalisë kryesore. Në këto fjali përdoret mënyra lidhore në kohën e tashme ose në të pakryerën por duke iu nënshtruar rregullave të pëlqimit të kohëve:

P.sh.:

Linguam Latinam discimus, ut facilius scriptores Romanos legamus.
Mësojmë gjuhën latine që të lexojmë sa më lehtë shkrimtarët romak.

Fjalitë qëllimore marin këto lidhëza: ut (që të, për të, me qëllim), ne (që të mos, për të mos), quo (sa, që), qui quae, quod (që të).

Fjalitë kohore - temporale

Te fjalitë kohore përdoret mënyra dëftore dhe lidhore. Mënyra dëftore del me lidhëzat: cum (kur, atëherë kur), antequam (përpara se), postquam (pasi), dum (ndërsa), donec, quoad (derisa), ubi, ut, etj. (sapo, porsa, tek sa, sa). Kurse mënyra lidhore me lidhëzat: cum (me).

Themistocles, ut Lacedaemonem venit, ad magistratus adire noluit. Kur Themistokleu erdhi në Lakedemon, nuk deshti të hyjë në pushtet.

Abite, dum est facultas! Shkoni gjersa e keni rastin!

Fjalitë shkakore - causale

Fjalitë shkakore varësisht nga lidhëzat kërkojnë ose shkojnë me mënyrën dëftore dhe lidhore - Mënyra dëftore te fjalitë e varura shkakore fillon me lidhëzat: quia, quoniam, quod (sepse, pse), kurse mënyra lidhore me lidhëzën cum (cum causale), pse, sepse, për shkak.

Georgius Castriotus, quia magnus res gesserat, Dux et Pater appellatus est. Gjergj Kastrioti u quajtë udhëheqës dhe babë sepse kreu punë të madhe.

Cum filius diligens sit, pater eum laudat. Për arsye se djali ishte i zellshëm, babai e lëvdoi.

Mënyra lidhore që del me lidhëzat quod dhe cum në fjalitë shkakore u nënshtrohet rregullave të pëlqimit të kohëve dhe përdoret kur në fjali del si mendim i huaj.

Fjalitë lejore - concessive

Fjalitë lejore varësisht prej lidhëzave kërkojnë mënyrën dëftore dhe lidhore. Poashtu edhe fjalitë lejore shkojnë me lidhëzën cum e cila kërkon mënyrën lidhore. Por përveç lidhëzës cum hasen edhe këto lidhëza: licet, quamvis, ut (megjithëse, edhepse). Kurse mënyra dëftore shkon me lidhëzat: etsi, etiamsi, tametsi, quam-quam (ndonëse, sadoqë, edhe ose).

Georgius Castriotus etsi periculum videbat tamen forti animo hostibus restitit. Gjergj Kastrioti, edhe pse e kish të qartë rrezikun, prapseprap u bëri ballë armiqëve trimërisht.

Cum tibi non placeant, quae dicturus sum tamen dicam. Megjithëse nuk të pëlqen ajo që dëshiroj ta them prapseprap do të them.

Fjalitë krahasore - comparative

Edhe fjalitë krahasore kërkojnë mënyrën dëftore ose lidhore - Mënyra dëftore kërkohet kur fjalitë shprehin veprim real, por kur shprehin veprim joreal mënyrën lidhore.

Hieme noctes longiores sunt quam aestate. Dimrit netët janë më të gjata se sa verës.

Semper sic vive, tamquam si omnes homines te videant. Gjithmonë jeto sikur kishin me të pa të gjithë njerëzit.

Të shumtën e rasteve fjalitë krahasore që shkojnë me mënyrën lidhore fillojnë me këto lidhëza: quasi, tamquam, velut, ut si, velut si (sikur, si, musiq). Dhe në të shumtën e rasteve hasen edhe këto lidhëza: quot (sa), tot (aq), qualis (si), talis (ashtu), quantus (aq), tantus (aq), sicut (si), ita (ashtu).

Fjalitë rrjedhore - consecutive

Këto fjali shprehin raporte të rrjedhimit kundër fjalitë që varen. Mënyra lidhore e fjalitë pëlqehet me kohën në fjalitë kryesore. Këto fjali dallohen prej frazave të posaçme: ita, sic, adeo, tam (ashtu poashtu), Talis, tantus (aq, aq sa), fit, ut (ndodh që), mos est, ut (është e zakonshme që) quam (saqë) dhe këto fjali fillojnë me lidhëzat: ut (sa, saqë), ut non (saqë e nuk), quin (që të mos, i cili nuk), qui, quae, quod (që, i cili).

Fieri potest, ut errem. Mund të ndodh që gaboj.

In bello nemo militum fuit, quin vulneratur. Në luftë nuk mbeti asnjëri nga ushtarët pa u plagosur.

Fjalitë lidhore - relative

Fjalitë lidhore fillojnë me përemrat dhe mbiemrat lidhor: qui, quimque, quantus, qualis etj. ose me ndajfoljet lidhore ubi, unde, quo etj. Te fjalitë lidhore përdoret mënyra dëftore dhe lidhore.

Bonus nocet, qui malis parcat. Kush do që i mbron të këqinjët, u bën dëm të mirëve.

Ubi concordia regnat, homines sunt felices. Ku mbretëron bashkimi, njerëzit janë të lumtur. Kur përdoret mënyra lidhore në fjali përdoret lidhorja sipas consecutio temporum.

Missi sunt legati, qui (ut ii) pacem paterent. Legatët u dërguan që të kërkonin paqë.

Salutus es qui (cum tu) sine labore proficere cupias. Je i marrë, sepse dëshiron të përparosh pa mund. Pompei milites luxuriam obiciebant Caesaris exercitui, cui (cum ei) omnia fere necessaria defuissent. Ushtarët e Pompeit ia përfllitnin luksin ushtrisë së Cezarit, edhe pse kësaj i mungonin gati të gjitha gjërat e nevojshme.

Nihil adeo arduum est, quod (ut id) non virtute consequi possimus. Kurgjë nuk është aq e vështirë sa që mos të mundnin ta mërrinin me virtyte.

Inveniuntur, qui falso putent mundum interitum esse. Ka që mendojnë gabimisht, se bota do ta ketë fundin e vet.

Fjalitë përcaktore

Këto fjali shprehen me përemrat lidhor - qui, quae, quod (i cili, e cila, e cila gjë). Te këto fjali përdoret mënyrë lidhore, koha e të cilave zgjidhet sipas rregullave të përgjithshme që vlejné për fjalitë e varur rrethanore.

Fjalitë përcaktore në fjali mund të kenë vlerë: qëllimore, rrjedhore, shkakore, lejore dhe kushtore.

Dux legatos misit, qui (=utii) pacem peterent. Prijsi dërgoj legatët që të kërkonin paqë. Exegi monumentum quod (ut-id) Aquilo diruere non possit. Një të tillë përmendore i ngrita që as vetë Akuiloni nuk mund ta shkatërrojë.

O magna vis veritatis, quae (=cumea) facile se per se ipsa defendat. O forcë e madhe e së vërtetës që vetëm me lehtësi nëpërmjet vetes mbrohet.

Pompei milites exercitui Caesaris luxuriam obiciebant, cui (ei) semper omnia ad necessarium usum defuissent. Ushtarët e pompeit akuzonin për tepri ushtrin e Cezarit, të cilës i kish munguar gjithçka e domosdoshme.

Qui (=si quis) videret, urbem captam diceret. Sikur ta shihte kush, do të thoshte se qyteti u pushtua.

Fjalitë ndaluese ose të varura

Të gjithë fjalitë ndaluese ose të varura në ligjeratën e zhdrejtë janë në mënyrë lidhore. Dhe koha e tyre drejtohet sipas foljes dicendi ose sentiendi nga e cila varet ligjërata e zhdrejtë, dhe kjo sipas consesutio temporum.

Milites dicunt: "Omnia facimus, quae nobis imperata sunt. Ushtarët thonë: "Të gjitha që na janë urdhëruar i bëjmë.

Milites dicunt se omnia facere, quae sibi imperata sunt. Ushtarët thonë se i bëjmë të gjitha që u janë urdhëruar.

Fjalitë dyshuese

Orator exclamavit: "Quid turpis est quam mentiri" (nihil turpius est). Gostari bërtiti: Ç'është më e turpshme se rena.

Caesar respondit: "Num recentium iniuriarum memoriam deponere possum (non possum). cezari u përgjigj:

A thua mund t'i harroj padrejtësitë e ditëve të fundit.

Në gjuhën latine pyetjet e tilla në ,ligjëraten e drejtë në veten e parë dhe të tretë njëjës, të gjitha pyetjet në vetën e dytë janë pyetje të mirëfillta por dyshuese.

Këto fjali shprehin dyshim prandaj dhe quhen fjali dyshuese.

Fjalitë dëshirore

Fjalitë dëshirore gjenden në lidhore sipas consecutio temporum dhe në fjali urdhërore ku pjesëza mohuese është ne, por nëse vazhdon si mohuese neve.

Caesar milites allocutus est: Quid tandem veremini aut cur desperatis. Cezari iu drejtua ushtarëve: Nga ç'kemi frikë më në fund ose përse po e humbni shpresën.

Caesar milites allocutus est: quid tandem vererentur aut cur desperarent. Cezari iu drejtua ushtarëve nga çdo të kishin më në fund frikë ose përse ta humbnin shpresën.

Dux militibus: Signo dato, inquit, e castris erumpite. Udhëheqësi u tha ushtarëve: Nëse shenjën e dhënë shpërtheni nga kampi.

Dux militibus dixit: signo dato e castris e rumperent. Udhëheqësi u tha ushtarëve që në shenjën e dhënë të shpërthenin nga kampi.

Ligjërata e drejtë dhe e zhdrenjtë

Në gjuhën latine fjalët e huaja mund të thuhën në dy mënyra:

- a) në formë të njejtë, ashtu si e ka thënë autori ose ndonjë tjetër;
- b) me një formë të ngjashme, por me fjalë të folësit.

Mënyra e parë e të shprehurit quhet ligjëratë e drejtë - oratio recta, ndërsa mënyra e dytë ligjërata e zhdrenjtë oratio obliqua.

Në ligjëratën e drejtë folja është në mënyrën dëftore, ndërsa në ligjëratën e zhdrenjtë në mënyrën lidhore.

Pater liberis dicit: Labor necessarius est. Babai u thotë fëmijëve: Puna është e nevojshme.

Pater liberis dicit laborem necessarium esse. babai u thotë fëmijëve që puna është e nevojshme.

RECETA - RECEPTUM

Recetë quhet porosia me shkrim e mjekut (praescriptio medica), sipas të cilës në farmaci t'i pregaditet dhe ti jepet të sëmurit bari i caktuar. Fjala recetë vjen nga folja recipio (marr). Ndryshe në latinisht quhet edhe Formula remediorum (formulë barash).

Receta është dokument zyrtar me rëndësi juridike dhe nuk lejohet përmirësimë në të nga ana e personave jo kompetend, pra vetëm mjeku shënon recetë.

Paraqitja e jashtme e recetës

Receta shënohet me ngjyrë, është letër e bardhë zakonisht 14/10cm. Në një fletë duhet të shënohet një recetë. Në qoftë se është e nevojshme që në fletë të shënohen disa receta, atëherë ato ndahen midis tyre me shenjën #. Dhe në qoftëse njëra faqe e fletës nuk mjafton atëherë në fund të faqes së parë shënohet folja verte (ktheje), ose shkurt "V". Receta shkruhet në fletë recetash të atij institucioni mjekësor ku punon mjeku, në to shënohen edhe emri i institucionit që i vërteton ato me vulën e vet.

PJESA LATINE E RECETËS

Rasa gjinore e sasisë (genitivus quantitatis)

Pjesa latine e recetës fillon me fjalën "Recipe", shkurt Rp. (merr). Pas kësaj vjen pjesa kryesore e recetës: tregohen lëndët medikamentoze që nevojiten për pregaditjen e barit. Çdo lëndë shkruhet në kryeradhë dhe me shkronjë të madhe shkruhen edhe emrat e bimëve mjekësore, kurse cilësia e tyre me germë të vogël. Peshat e barit shënohet me shifra arabe në gram, decigram, centigram, miligram etj. Kur bari shënohet me pika, sasia e pikave shënohet me shifra romake. (guttae III). Nëse jepen dy ose më shumë lëndë medikamentoze shënohet kur sasia është e njejtë, para saj shënohet ana - shkurt \overline{aa} (barabart, nga). Receta vetëm me një lëndë quhet e thjeshtë, kurse kur përbëhet prej më shumë lëndësh quhet e përbërë.

Bari i recetës vihet në rasën gjinore, kurse sasia e tij në rasën kallëzore. Pjesa latine e recetës mbaron me fjalët:

Misce (përziej) ose Misceatur (të përziejhet)

Da (jep) ose Detur (të jepet), Dentur (të jepen)

Signa (shëno) ose Signetur (të shënohet) (shkurt M.D.S.)

Përbërja e recetës

1. Inscriptio (mbishkrimi). Në këtë pjesë shënohet emri i institucionit mjekësor, dega, reparti, numri i regjistrimit.
2. Nomen aegroti (emri i të sëmurit). Në këtë pjesë shënohet emri dhe mbiemri i të sëmurit, masha dhe adresa e tij.
3. Invocatio ose praepositio (të drejtuarit). Kjo pjesë përbën porosin e mjekut drejtuar farmacistit. Kjo shprehet me formën urdhërore. "Recipio" (merr) dhe zakonisht shkruhet Rp.

4. Designatio materialiarum ose ordinatio (përshkrimi i lëndëve). Kjo është pjesa kryesore e recetës, ku tregohen lëndët që marrin pjesë në përgaditjen e barërit.
5. Subscriptio (nënshkrimi ose udhëzimi). Kjo pjesë fillon me fjalët Misce. Da (shkurt M.D.) ose Misceatur, Detur (përziej, jep ose të përziej, të jepet).
6. Signatura (të shënuarit). Kjo pjesë e recetës fillon me fjalën latine: Signa, Signetur (shkurtimisht S) domethënë shëno ose të shënohet.
7. Nomen medici (Emri i mjekut). Këtu shënohet emri i mjekut, vihet firma e tij, vula dhe data.

Në qoftë se mjeku e shënon recetën për vete, në fund të recetës shënohet: pro me (për mua), pro auctore (për autorin), ad usum proprium ose pro usu proprio (për përdorim vetiak) etj.

Nëse bari nevojitet shumë shpejtë atëherë në krye të recetës shënohet; Cito (shpejt, citissime (shumë shpejt), statim (aty për aty)).

Model i një recete të përbërë

POLIKLINIKA QENDRORE	Dega.....	} inscriptio
Reparti.....	Nr. regj.....	}
Emri i të sëmurit		} Nomen aegroti
vjeç.....	Adresa.....	}
Rp.:		} invocatio
Basis {	codeini phosphorici 0,15	} materiarum
	Ammonii bromati	
Remedium {	Kalli bromati	
adiuvans {	Natrii bromati aa. 3.0.	
Remedium {	Aquae Menthae piperitae 20,0	
corrigenes {		
Remedium {	Aqua destillatae ad 200,0	
constituens {		
	Misce. Da	Subscriptio
	Signa. Nga një lugë gjelle	
	2-3 herë në ditë	signatura
Data.....	Mjeku	} nomen medici

TRAJTAT E FOLJEVE TË RREGULLTA

ZGJEDHIMI I OSE A: laudo, laudare, laudatum

	VEPRORJA		
		Mënyra dëftore	Mënyra lidhore
TRAJTAT E SË TASHMES	Koha e tashme	laudo (lëvdoj) lauda - s lauda- t lauda -mus lauda -tis lauda -nt	lauda - m (lë lëvoj) laude-s laude-t laude-mus laude-tis laudent
	Koha e pakryer	lauda-ba-m (lëvdoja) lauda-ba-s lauda-ba-t lauda-ba-mus lauda-ba-tis lauda-ba-nt	lauda-re-m (të lëvdoja) lauda-re-s lauda-re-t lauda-re-tis lauda-re-nt
	koha e ardhshme	lauda-bo (do të lëvdoj) lauda-bi-s lauda-bi-t lauda-bi-tis lauda-bu-nt	
	emrat foljorë mënyra urdhërore	I njëj. lauda! (lëvdoj) shum. laudate II. njëj. lauda-to lauda-to shum. lauda-tote lauda-nto	
	Paskajorja e së tashme: laudare-(për t'u lëvduar)		
	Pjesorja e së tashmes: lauda-ns, laudantis - (lëvdues)		

		PËSORJA		
		Mënyra dëftore	Mënyra lidhore	
TRAJTAT E TEMËS TË SË TASHMES	Koha e tashme	laudo-r (lëvdohem) lauda-ris lauda-tur lauda-mur lauda-mini lauda-ntur	laude-r laude-ris laude-tur laude-mur laude-mini laude-ntur	
	koha e pakryer	lauda-ba-r (lëvdohesha) lauda-ba-ris lauda-ba-tur lauda-ba-mur lauda-ba-mini lauda-ba-ntur	lauda-re-r(të lëvdohesha) lauda-re-ris lauda-re-tur lauda-re-mur lauda-re-mini lauda-re-ntur	
	koha e ardhshme	lauda-bo-r (do të lëvdohem) lauda-be-ris lauda-bi-tur lauda-bi-mur lauda-bi-mini lauda-bu-ntur		
	mënyra urdhërore	nuk përdoret		
	emrat foljor	Paskajorja e së tashmes: laudari-(për t'u lëvduar)		
		Gjerundivi: lauda-ndus-a,-um (ai, që duhet të lëvdohet)		

TRAJTA E TEMËS TË SË KRYERËS		VEPRORJA	
		Mënyra dëftore	Mënyra lidhore
	Koha e kryer	laudav-i (kam lëvduar) laudav-isti laudav-it laudav-imus laudav-istis laudav-erunt	laudav-eri-m (të kem lëvduar) laudav-eri-s laudav-eri-t laudav-eri-mus laudav-eri-tis laudav-eri-nt
	koha e kryer e plotë	laudav-era-m (kisha lëvduar, pata lëvduar) laudav-era-s laudav-era-t laudav-era-mus laudav-era-tis laudav-era-nt	laudav-isse-m (të kisha lëvduar) laudav-isse-s laudav-isse-t laudav-isse-mus laudav-isse-tis laudav-isse-nt
	koha ardhshme e përparshme	laudav-er-o laudav-eri-s laudav-eri-t laudav-eri-mus laudav-eri-tis laudav-eri-nt	
	Paskajorja e së kryerës: laudavisse - për tu lëvduar		

		VEPRORJA	
		Mënyra dëftore	Mënyra lidhore
TRAJTAT E TEMËS SË PËSORES (SUPINIT)	koha e tashme	mone-o (qortoj) mone-s mone-t mone-mus mone-tis mone-nt	mone-a-m (të qortoj) mone-a-s mone-a-t mone-a-mus mon-a-tis mone-a-nt
	koha e pakryer	mone-ba-m (qortoja) mone-ba-s mone-ba-t mone-ba-mus mone-ba-tis mone-ba-nt	mone-re-m (të qortoja) mone-re-s mone-re-t mone-re-mus mone-re-tis mone-re-nt
	koha e ardhshme	mone-bo (do të qortoj) mone-bi-s mone-bi-t mone-bi-mus mone-bi-tis mone-bu-nt	
	mënyra urdhërore	I. njejës mone (qorto) shumës mone-te II. njejës mone-to mone-to shumës mone-tote mone-nto	
	emrat foljorë	Paskajorja e së tashme: mone-re (për t'u qortuar)	
Pjesorja e së tashme: mone-ns, mone-ntis (qortues)			

TRAJTAT E TEMËS SË TASHME		PËSORJA	
		Mënyra dëftore	Mënyra lidhore
	koha e tashme	mone-o-r (qortohem) mone-ris mone-tur mone-mur mone-mini mone-ntur	mone-a-r (të qortohem) mone-a-ris mone-a-tur mone-a-mur mone-a-mini mone-a-ntur
	koha e pakryer	mone-ba-r (qortohesha) mone-ba-ris mone-ba-tur mone-ba-mur mone-ba-mini mone-ba-ntur	mone-re-r (të qortohesha) mone-re-ris mone-re-tur mone-re-mur mone-re-mini mone-re-ntur
	koha e ardhshme	mone-bo-r (do të qortohem) mone-be-ris mone-bi-tur mone-bi-mur mone-bi-mini mone-bu-ntur	
	mënyra urdhërore	nuk përdoret	
	emrat foljorë	Paskajorja e së tashme: mone-ri (për t'u qortuar)	
	Gjerundivi: mone:ndus, -a-um (ai, që duhet të qortohet)		

	VEPRORJA		
	Mënyra dëftore	Mënyra lidhore	
TRAJTA E TEMËS TË SË KRYERËS	koha e kryer	<p>monu-i (qortova, kam qortuar)</p> <p>monu-isti</p> <p>monu-it</p> <p>monu-imus</p> <p>monu-istis</p> <p>monu-erunt</p>	<p>monu-eri-m (të kem qortuar)</p> <p>monu-eri-s</p> <p>monu-eri-t</p> <p>monu-eri-mus</p> <p>monu-eri-tis</p> <p>monu-eri-nt</p>
	koha e kryer e plotë	<p>monu-eram (kisha qortuar, pata qortuar)</p> <p>monu-eram</p> <p>monu-era-s</p> <p>monu-era-t</p> <p>monu-era-mus</p> <p>monu-era-bis</p> <p>monu-era-nt</p>	<p>monu-isse-m (të kisha qortuar)</p> <p>monu-isse-m</p> <p>monu-isse-s</p> <p>monu-isse-mus</p> <p>monu-ise-tis</p> <p>monu-isse-nt</p>
	koha e ardhshme e përparme	<p>monu-ero (do të kem qortuar)</p> <p>monu-eri-s</p> <p>monu-eri-t</p> <p>monu-eri-mus</p> <p>monu-eri-tis</p> <p>monu-eri-nt</p>	
	emrat foljor	Paskajorja e së kryerës: monu-isse	

		PËSORJA	
		Mënyra dëftore	Mënyra lidhore
TRAJTAT E TEMËS SË PËSORËS (OSE SUPINIT)	koha e kryer	monitus, a, um sun (jam qortuar u qortova) est es moniti -ae, a sumus estis sunt	monitus -a, -um sim (të jem qortuar) sis sit moniti -ae, a simus sitis sint
	koha e kryer e plotë	eram (isha qortuar) eras erat eramus eratus erant	monitus - ae, a essem (të isha qortuar) esses esset moniti - ae, -a essemus essetis essent
	koha e ardhshme e përparshme	monitus a, -um ero (do të jem qortuar) eris erit moniti - ae, a erimus, eritis, erunt	
	emrat foljorë	Pjesorja e së kryerës: monitus, -a-um	
Paskajorja e së kryerës: monitum, -am -um esse			
Pjesorja e së ardhmes: veprorë: moniturus, a -um			
Paskajora e së ardhmes veprorë: moniturum -am-um esse			

ZGJEDHIMI III OSE KONSON: *lego, legere, legi, lectum*

		VEPRORJA	
		Mënyra dëftore	Mënyra lidhore
TRAJTAT E TEMËS TË SË TASHMES	koha e tashme	leg-o (lexoj) leg-i-s leg-i-t leg-i-mus leg-i-tis leg-u-nt	leg-a-m (të lexoj) leg-a-s leg-a-t leg-a-mus leg-a-tis leg-a-nt
	koha e pakryer	leg-e-ba-m (lexoja) leg-e-ba-s leg-e-ba-t leg-e-ba-mus leg-e-ba-tis leg-e-ba-nt	leg-e-re-m (të lexoja) leg-e-re-s leg-e-re-t leg-e-re-mus leg-e-re-tis leg-e-re-nt
	koha e arshme	leg-a-m (do të lexoj) leg-e-s leg-e-t leg-e-mus leg-e-tis leg-e-nt	
	mënyra urdhërore	I. njëjës leg-e (lexo!) shumës leg-i-te II. njëjës leg-i-to leg-i-to shumës leg-i-tote leg-u-nto	
	emrat foljorë	Paskajorja e së tashmes: leg-e-re	
		Pjesorja e së tashmes: leg-e-ns, leg-e-ntis	

		PËSORJA	
		Mënyra dëftore	Mënyra lidhore
TRAJTAT E TEMËS TË SË TASHMES	koha e tashme	leg-o-r (lexohemi) leg-e-ris leg-i-tur leg-i-mur leg-i-mini leg-u-ntur	leg-e-r (të lexohem) leg-a-ris leg-a-tur leg-a-mur leg-a-mini leg-a-ntur
	koha e pakryer	leg-e-ba-r (lexohesha) leg-e-ba-ris leg-e-ba-tur leg-e-ba-mur leg-e-ba-mini leg-e-ba-ntur	leg-e-re-r (të lexohesha) leg-e-re-ris leg-e-re-tur leg-e-re-mur leg-e-re-mini leg-e-re-ntur
	koha e ardhme	leg-a-r (do të lexohem) leg-e-ris leg-e-tur leg-e-mur leg-e-mini leg-e-ntur	
	mënyra urdhërore	Nuk përdoret	
	emrat foljorë	Paskajorja e së tashmes: leg-i	
		Gjerundivi: leg-e-ndus, -a, um	

TRAJTAT E TEMËS TË SË KRYERËS		VEPRORJA	
		Mënyra dëftore	Mënyra lidhore
	koha e tashme	leg-i (kam lexuar, lexova) leg-isti leg-it leg-imus leg-istis leg-erun	leg-eri-m (të kem lexuar) leg-eri-s leg-eri-t leg-eri-mus leg-eri-tis leg-eri-nt
	koha e kryer e plotë	leg-era-m kisha lexuar (pata lexuar) leg-era-s leg-era-t leg-era-mus leg-era-tis leg-era-nt	leg-isse-m (të kisha lexuar) leg-isse-s leg-isse-t leg-isse-mus leg-isse-tis leg-isse-nt
	koha e ardhme e përparme	leg-ero (do të kem lexuar) leg-eri-s leg-eri-t leg-eri-mus leg-eri-tis leg-eri-nt	
	emra foljorë	Paskajorja e së kryerës: leg-isse	

		PËSORJA			
		Mënyra dëftore	Mënyra lidhore		
TRAJTAT E TEMËS SË PJESORES (OSE SUPINIT)	koha e kryer	lectus, -a, um	{ sum (jam lexuar) es est	lactus, -a, -um	{ sim (të jem lexuar) sis sit
		lacti -ae, -a	{ sumus estis sunt	lecti, -ae, -a	{ simus sitis sint
	koha e kryer e plotë	lectus, -a, um	{ eram (isha lexuar) eras erat	lactus, -a, -um	{ essem (të lexuar) esses esset
		lacti -ae, -a	{ eramus eratis erant	lecti, -ae, -a	{ essemus esetis essent
	koha e ardhme e përparme	lectus, -a, um	{ ero (do të jemë lexuar) eris erit		
		lecti -ae, -a	{ erimus eritis erunt		
emrat foljorë		Pjesorja e së kryerës: lectus; -a, um			
		Paskajorja e së kryerës: lectum, -am, um esse			
		Pjesorja e së ardhmes veprorë: lecturus, -a, -um			
		Paskajorja e së ardhmes veprorë: lecturum, -am, -um esse			

ZGJEDHIMI IV OSE I: *audio, audire, audivi, auditum*

		VEPRORJA	
		Mënyra dëftore	Mënyra lidhore
TRAJTAT E TEMËS SË TASHME	koha e tashme	audi-o (dëgjoj) audi-s audi-t audi-mus audi-tis audi-u-nt	audi-a-m (të dëgjoj) audi-a-s audi-a-t audi-a-mus audi-a-tis audi-a-nt
	koha e pakryer	audi-e-ba-m (dëgjoja) audi-e-ba-s audi-e-ba-t audi-e-ba-mus audi-e-ba-tis audi-e-ba-nt	audi-re-m (të dëgjoja) audi-re-s audi-re-t audi-re-mus audi-re-tis audi-re-nt
	koha e ardhme	audi-a-m (do të dëgjoj) audi-e-s audi-e-t audi-e-mus audi-e-tis audi-e-nt	
	mënyra urdhërore	I. njëjës audi (dëgjo!) shumës audi-te II. njëjës audi-to audi-to shumës audi-tote audi-u-nto	
	emrat foljorë	Paskajorja e së tashmes: audire	
Pjesorja e së tashmes: audi-ens, audi-entis			

TRAJTAT E TEMËS TË SË TASHME		VEPRORJA	
		Mënyra dëftore	Mënyra lidhore
	koha e tashme	audi-o-r (dëgjothem) audi-ris audi-tur audi-mur audi-mini audi-u-ntur	audi-a-r (të dëgjothem) audi-a-ris audi-a-tur audi-a-mur audi-a-mini audi-a-ntur
koha e pakryer	audi-e-ba-r (dëgjothesha) audi-e-ba-ris audi-e-ba-tur audi-e-ba-mur audi-e-ba-mini audi-e-ba-ntur	audi-re-m (të dëgjothesha) audi-re-ris audi-re-tur audi-re-mur audi-re-mini audi-re-ntur	
koha e ardhme	audi-a-r (do të dëgjothem) audi-e-ris audi-e-tur audi-e-mur audi-e-mini audi-e-ntur		
emrat foljorë	Paskajorja e së tashmes: audi		
	Gjerundivi: audi-e-ndus, -a, -um		

TRAJTAT E TEMËS TË SË KRYERËS		VEPRORJA	
		Mënyra dëftore	Mënyra lidhore
	koha e kryer	adiv-i (dëgjova, kam dëgjuar) adiv-isti adiv-it adiv-imus adiv-istis adiv-verunt	adiv-eri-m (të kem dëgjuar) adiv-eri-s adiv-eri-t adiv-eri-mus adiv-eri-tis adiv-eri-nt
	koha e kryer e plotë	adiv-era-m (kisha dëgjuar pata dëgjuar) adiv-era-s adiv-era-t adiv-era-mus adiv-era-tis adiv-era-nt	adiv-isse-m (të kisha dëgjuar) adiv-isse-s adiv-isse-t adiv-isse-mus adiv-isse-tis adiv-isse-nt
	koha e ardhme e përparme	adiv-ero (do të kem dëgjuar) adiv-eri-s adiv-eri-t adiv-eri-mus adiv-eri-tis adiv-eri-nt	
emrat foljorë	Paskajorja e së kryerës: puniv-isse (për të pas dëgjuar)		

		PËSORJA	
		Mënyra dëftore	Mënyra lidhore
TRAJTAT E TEMËS SË PJESORES (OSE SUPINIT)	koha e kryer	auditus, -a, um { sum (jam dëgjuar u dëgjova) es est { sumus estis sunt { sim (të jem dëgjuar të kem qenë dëgjuar) sis sit { simus sitis sint	auditus, -a, -um { sis sit { simus sitis sint
	koha e kryer e plotë	auditus, -a, um { eram (isha dëgjuar) eras erat { eramus eratis erant { essem (të isha dëgjuar) esses esset { essemus esetis essent	auditus, -a, -um { eras erat { eramus eratis erant { essem (të isha dëgjuar) esses esset { essemus esetis essent
	koha e ardhme e përparme	auditus, -a, um { ero (do të jemë lexuar) eris erit { erimus eritis erunt	auditus, -a, um { ero (do të jemë lexuar) eris erit { erimus eritis erunt
	emrat foljorë	Pjesorja e së kryerës: auditus; -a, um Paskajorja e së kryerës: auditum, -am, um, esse Pjesorja e së ardhmes veprorë: auditurus, -a, -um Paskajorja e së ardhmes veprorë: auditurum, -am, -um esse	

FJALOR LATINISHT - SHQIP

A

a, ab, abs (+Abl.) - prej, nga, që
accedo 3, accessi, - cessum- afrohem, qasem
accido 3, accidi, - ndodh, ngjaj, arrij
accipio 3, accepi, - ceptum- marr, pranoj
acer, acris, acre - i mprehtë, i fortë, i rrebtë
acies, aciei f.- mprehtësi
ad (+Akk.) - për, te
ad triginta milia - për tridhjetë milja
adduco 3, adduxi, ductum- sjell, çoj, përcjell;
afroj
adeo, -is, -ire, adii - itum- përcjej, kthen
adfero, - fers, - ferre, attuli, allatum- thërmoj,
grimcoj, imtësoj
adipiscor, -eris, -i, - arrij, nxjerr, fitoj
adiungo 3, adiunxi, - iunctum- bashkoj, ngjes
adorior 4, adortus -sum - sulmoj, ndërmar
adpropinguo 1- shpejtoj, nxitoj
adulescens, - adolehent, djal i ri
adulescentis m. - adolehentët, djaloshët
adventus m. - i vënë përballë, i papëlqyeshëm
ager, agri m. - i sëmurë
agmen, agminis m. - shumicë, mizer, turmë
ago 3, egi, actum - çoj, bëj, punoj
alienus, - a, - um - i huaj
alii, - ae, -a (pl.) - gjëti
aliqui, aliqua, aliquod - dikush, ndonjë
alius, alia, aliud - tjetër, një tjetër
alo 3,alui, atlum - ushqej, mbaj, rris
alter altera alterum - njëri nga të dy, njëri
...tjetri
altus, -a, -um - i lartë i thellë
amica, -ae f. - shoqe, mike
amicitia, ae f. - shoqe, mike
amicus, -i m. - mik, shok
amitto 3. amisi, misum - humb, humbas
amplus, -a, -um - i gjërë, i hapët
amplissima familia - familje e lartë
animadverto 3, animadverti, versus - i gat-
shëm, i gjallërueshëm
animus, -i m. - frymë, shpirtë
annus, -i m. - vjet
ante - para, përpara
ante (+Akk) - para
antea - përpara, më përpara
apello 1 - quaj, thëras, emëroj
apud (+Akk) - pranë
aqua, - ae f. - ujë
aquila, - ae f. - shqiponjë, shqipe
arbitror 1 - mendoj, marr parasyshë, besoj
arma, -orum n.Pl. - armë

armatus, -a, -um - armaturë
ars, artis f. - art, mjeshtri, aftësi
at - por, veç, megjithatë
atque /ac - edhe, gjithashtu, veç asaj
atrox (Gen.: atrocis) - i pazier, i egër
auctor, auctoris m. - aktor, shkaktar
auctoritas - garanci, kredi
auctoritatis f. - autoritet
audeo 2, ausus sum (!) - guxoj, rrezikohem
audio 4 - dëgjoj
augeo 2, auxi, - rris, shtoj
auctum - rris, shtoj
auctum - rritje, shtim
aut - ose
aut...aut - ose...ose
autem - por, mirëpo, përkundrazi
auxilium, -i n. - ndihmë, mjet shërimi
auxilia, orum n.Pl. ndihmojë, mjete shërimi
avaritia, ae f. - kopraci, pangopësi

B

bello 1 - luftoj, bëj luftë
bellum, -in - luftë,
bellum gevere - bëj luftë
bellum inferre - sjell luftë
bene - mirë, drejtë
beneficium, -i n. punë, e mirë, shërbim
bonus, -a, -um - i mirë
brevis, breve - i shkurtër, i vogël
brevi - gati, tash

C

caedes, caedis f. - vrasje, prerje, kërdi
caelum, -i n. - qiell
Caesar, caesaris m. - Cezari, pris ushtarak
romak
calamitas, - fatkeqësi rrezik
calamitatis f. - i dëmshëm, fatkeqësisht
campus, -i m. fushë, shesh
capio 3, cepi, captum - kap, marr, pushtoj
captivus, -i m. rob, i zënë rob
caput, capitis n. - kokë, krye
castra, - orum n. - llogore, shatore, kamp
ushtarak
casus, casus m. - rrënjë, rasë, ngjarje
causa - shkak
causa, - ae f. - arsye, burim, shkak
cedo 3, cessi, cessum - bie
celer, celeris, celere i shpejtë, i shkathët
celeritas, celeritatis f. - shpejtësi
centum - njëqind

cerno 3, crevi, - ndaj, veçoj
cretum - i sigurt
certe, ceteri, - ae, -a - të tjerët
circuitus, circuitus m. - rrotullim, rreth
circum (+Akk) rreth, për rreth
circumsisto 3 - qëndroj, rri
circumsteti, - qëndroj, rri
circumvenio 4 - vij për rreth
civis, civis m. - qytetar
civitas, civitatis f. - qytet
civitas civitatis f. - shtet
clamor, clamoris m. - bërtas
coepi, isti, - isse - filloj, ia nis, zë
cognosco 3, cognovi, gnitum- njoh, di
cogo 3, coegi, - actum - mbledh, grumbulloj
collis, collis m. - kodër, kodrinë
comes, comitis m. - përcjellës, ndjekës
commemoro 1, committo 3, commisi, -
 missum - besoj, mbështes
comparo 1 - përgadis, mbledh
compleo, -es, - ere, mbush, përmbush
complevi, - pletum - shumë sosh, shumica
complures (m..f.PI), shumë lojsh
complura (n.PI)
concedo 3, concessi, - cossum- largohem,
 nisem
concurro 3, concurri, - vrrapoj, rend, kërkoj
cursum, cinsidio,
condicionis f. - pozitë gjendje, kusht
 (confero, fers, - ferre, - ngarkoj, çoj,
 përmbledh, ndërtoj
contuli, collatum)
 se conferre
conficio, -is, - ere, - bëj, pregadis
confici, fectum - çpifje, trillim
confido 3, confisus - thyej, çaj
 sum (!)
confirmo 1. - forcoj, përforcoj
conicio 3, conieci, - hedhë flakë, vërris
 - iectum
conor 1 - përpiqem, orvatem
consequor, sequeris, - ndjek direkt, shkoj
 pas
 sequi, consecutus
 sum (+Akk)
consido 3, consedi, - ulem, zë vend, rrij
 sessum
consitium, - i n. - këshiell, kuvend
consisto 3, constiti, conspectus - përbëhem,
 qëndroj
conspectus m. pamje, dukje
conspicio, -is, -ere, shikoj, vërej
conspexi, spectum,

conspicor 1 - shikoj, vërej, dalloj
constituo 3, constitui, stitulum - vë vendos
consuesco 3, mësehem
consuevi, - suelum - i mësuar
consul, consulis m. - konsull
consumo 3, consumpsi, - sumptum -
 shpenzoj, përdor, shkatërroj
contendo 3. contendi, - shtrij, ngre
 tentum
contra (+Akk) - përball, kundër
controversia, ae f. - grindje
convenio 4, conveni - mblihem
 ventum
converto 3, converti, - kthej, drejtohem
 versum
convoco 1 - thërras, mbledh
copia, - ae f. - begati, bollëk
corpus, corporis n - trup
credo 3., credidi, - besoj
cuius? i kujt?
cultus, cultus m. - punim toke
cum (+Abl.) - me, bashkë me
cum (+Konj) - me
cupiditas, - dëshirë e flaktë, e eptsh. lakmi
cupiditatis f. - shfrytëzim, ambicje
cupidus, - a, -um - lakmues, dëshirues
cur - pse? përse?
cura, - ae f. - kujdes, zell
custodia, - ae f. mbikqyrje, rroje

D

de (+Abl.) - për, prej, nga
dea, - ae f. - hyjneshë, perëndeshë
 debeo 2
non debeo - detyrohem, jam detyruar
decem - dhjetë
decimus, a, um - i dhejti
deduco 3, deduxi) - dedikoj, kushtoj dikujt
 diçka
 - ductum
defendo 3, defendi, - mbroj, rruaj
fensum (ab aliquo)
defero - fers, - ferre, - i shëmtuar, i deformuar
detuli - latum
deinde
deligo 3, delegi, - shkatërroj, thërras
 - lextum
demonstro 1 - tregoj, parashatroj
desilio 4, desilui, - këcej posht, zbres
desisto 3, desisti, - heq dorë, mbaroj, pushoj
despero 1 (de...) - nuk kam shpresë, humb
 shpresë

desum - es, esse defui - mungoj, nuk jam pranë
deus, -i m. - zot, perëndi
dico 3, dixi, dictum, - them, tregoj, quaj, emëroj
dicitur (+Inf.)
dicuntur (+Inf.)
dies, diei m. - ditë
difficilis, difficile - i vështirë, i rëndë
dignus, - a, -um, diligenter - i denjë, i meritueshëm (+Abl.)
diligentia, -ae f. - me zell, dashamirësi
dimitto 3, dimisi, - dërgoj, çoj, shpie - cessum
disciplina, - ae f. - diciplinë
discipulus, - i m. - nxënës
disponi 3 disposui - vendos, rregulloj - positum
dio - për një kohë të gjatë
divido 3, divisi, - ndajë, pjestoj, përçaj - visum
do 1 - jap, sjell
doceo 2, docui, - mësoj, jap mësim doctum
domus, domus f., domi, domum - shtëpi, banesë
dominus, - i m. zot, pronar, sundimtar
druida, - ae m. - ndaj, përçaj (Pl. druides, druidum)
dubito 1 (de...) - nguroj, lëkundem
duco 3, duxi, ductum - drejtoj, udhëheq
dum - ende, ende jo
duo, duae, duo - dy
dux, ducis m. - udhëheqës

E

e, ex (+Abl.) - prej, nga
ex altera parte - sipas, ish
ae (Nom. Sg. f.) - atje
ecudo 3, eduxi, ductum - heq, nxjerr
egredior, - eris, -i - gressus sum - dal, shkrokohem
eius (Gen. Sg. m.f.n.) - i atyre
enim - sepse, përse
enuntio 1 - shpjegoj, shpreh
eo - sa, më
eo, is, ire, itum - atje, andej
eques, equitis m. - kalorës
equitatus, - kalorësi
equitatus m. - shtresë kalorsiake
equus, - i m. - kalë
est - është
et - dhe

et...et dhe...dhe
etiam - edhe, ende excedo 3, excessi, - cessum - del, nisem
exeo, -is, -ire, exii, - dal, shkoj, kaloj
exercitus, a, exercitus m. - ushtri
excistimo 1, exitus, exitus m. - thërras, mendoj, çmoj
expello 3, expulli, pulsum- dëboj, largoj, përzë
explorator, - kërkuj, hulumtoj, gjurmoj
exploratoris m.
exspecto - pres, rij në pritje

F

facilis, facile - i lehtë
facinus, facinoris n. - veprim, sjellje
facio, -is, -ere, - bëj, kryej
feci, factum
falsus, -a, -um - gënjeshtar
familia, - ae f. - shtëpi, anëtarët e shtëpisë
ferre - pothuajse, gati
fero, fers, ferre, fuli latum- mbar, sjell
fides, fidei f. - besim
filia, - ae f. - vajzë
filius, -i m. - djalë
fines, finium m. Pl. - mbarim
finis, finis m. - mbarim, cak, kufi
finitimus - a, -um - fqj, kufitar
fio, fis, fieri, factus sum- bëhem, lind, ndodh
flumen, fluminis n.- lum, përulla
fore - futurum esse
fortis, forte - i fuqishëm, i fortë
forum, -i n. - shesh, forum
frater, fratris m. - vëlla
frumentum, -i n. - drithë, grurë
fugo, -ae f. - vrapoj, iki
fugio 3, fugi, - iki, iki në mërgim
funus, funeris n. varros

G

Galli, - orum m. Pl - Galët
Gallia, - ae, f. - Galia
gens, gentis f. genus, generis n. - fis, popull
Germania, - ae f. - Gjermania
gero 3, gessi, gestum (bellum)(im passiv)- mbaj, kryej, bëj
gladius, -i m - shpatë
gloria, - ae f. fitore, lavdi, krenari
Graeci, - orum m. Pl - Greqja
Graecus, -a, -um - Grekë
gratia, - ae f. hir, bukuri, hijeshi
gravis, grave - i rëndë, i vështirë

H

habeo 2 - kam
habeo 2 (+doppelten Akk.)- mbaj, çmoj, konsideroj
habeor 2 - zotëroj, përmbaj
hic, haec, hoc - ky, kjo, këta
homo, hominis m. - njeri
honor, honoris m. - nder, nderim
hora, -ae f. - kohë, orë
hortor 1 - qortoj, ngacmoj
hostis, hostis m. - armik, i huaj
humanus, -a, -um - njerëzor, human

I

iam - në kohë të gjatë, gjatë kohë
ibi - atje, aty
id (Nom. Akk.n) - ajo gjë
idem, eadem, idem - po ai, po ajo, po ajo gjë
idoneus, -a, -um - i përshtatshëm, i afgangtë
ignis, ignis m. - zjarr, flakë
ille, illa, illud - ai, ajo, ajo gjë
immanitatis, - madhësi e tepruar
immanitatis f. - egërsi, mizori
immortalis, immortale - i pavdekshëm
impedimentum, - i n. pengesë, në shumë - bagazh lufte
impedio, -is, -ire, - pengoj, ndaloj
impedivi, - peditum
imperatoris m. - sundimtar, komandant ushtrie, perandor
imperitus, -a, -um - i pastërvitur, o papërvojë
imperium, -i n. - pushtet, perandori
impero 1 - urdhëroj, zotëroj
imperto 1 - nxjerr, bëj, arrij
impetus, impetus m. - sulm, vrull, turr
imploro f - lus, me kërkue ndihmë
impono 3, imposui, positum- vë, vendos
improbis, -a, -um - i mbrapshte, i keq
in (+Abl.) - brenda, në
in (+Akk) - ka, kundrejt
incendo 3, incendi, censum – eci, shkoj, drejtohem
incito f. - nxis, shtyj, ngacmoj
includo 3, inclusi, clusum - mbyl, ndryj, kyç
incolo 3, incolui, cultum – banoj, jetoj, populloj
incredibilis, incredibile- i pabesueshëm, i jashtëzakonshëm
inde - këtej, këndeje
infero, - fers, - ferre, - vë, sjell
intuli, - latum
inimicus 3 - armik
inimicus, - i, m. - armiqësor, i dëmshëm
iniquus, -a, -um - i pabarabart, jo i shenjtë

initium, - i n - fillim, nisje
iniuria, - ae f. - dhunë, fyerje
inquit - i shqetësuar, flas, them
instruo 3, instruxi, structum - ndërtoj, ngre
insula - ae f. ujëdhese, sihull
intellego 3, intellexi, - njoh, kuptoj, marr me mend, - lextum
inter (+Akk) - ndërmjet, midis
intereo, -is, -ire, interii - mbaroj, zhdukem
interficio, - ficis, - vras, mbys
ficere, interfeci, fectum - vras, mbys
intra (+Akk.) - brenda, përbrenda
inusitatus, - a, -um - i jashtëzakonshëm
invenio 4, inveni, - ventum - gjejë, zbuloj
inviclia, - ae f. smitë, zili
ipse, ipsa, ipsum, ita- ai vetë, ajo vetë, ato vetë
italia - ae f - kështu, në këtë mënyrë.
itaque - Stolia
item- poashtu, gjithashtu
iubeo 2, iussi, - urdhëroj, detyroj
iussum (+Akk.)
iudium, -i n. - hetim gjyqësorë
iudico 1. - gjykoj, çmoj
iugum, i n. - vë në zgjedhë
iuppiter, Iovis m. - Jupiteri
iuro 1 - betohem, bëj be
ius, iuris n. - e drejtë
iuvo 1, iuvi, iutum - pëlqen, ka ëndje

K

Kalendae, - arum, f. Pl. – Kalendat, dita e parë e çdo muaj tek romakët

L

labor, laboris m. - punë mund
lacrima, ae f. - latim, derdhje
latine - latinisht
laus, laudis f. - lavdi, lëvdim, lëvdat
legatio, legationis f. - legatë, përfaqësi
legatus, - i m. legat, deputet
legio, legionis f. - legjion, njësi ushtarake
lego 3, legi, lectum - lexoj
levis, leve - i lehtë
liber, - a, -um i - libër
liber, libri m. - i lirë,
liberi, - orum m. Pl. - i lirë i pavarur
libero f. (+Abl.) - fëmijët
libertas, libertatis f. - liroj
licet - liri
littera, - ae f.- lejohet
litterae, - arum f. Pl. - shkronjë
litus, litoris n. - bregdet

locus, - i m. - vend
loca, - orum n. Pl - mbështesnim, jap hua
longituda, - gjatësi
longitudinis f. vijim, - vazhdimësi
longus, - a, -um - i gjatë
loquor, eris, -i, - flas, bisedoj
lux, lucis f. - dritë, ndriçim

M

magis - më shumë
magister, magistri m. - mësues
magistratus m. - magistarë, zyrtarë i lartë
magnitudo, magnitudinis f- madhësi, rëndësi
magnus - a, -um - i madh, i fuqishëm
marior (m. +f.) - i lartë, madhështor
maius (n.) - majë
mando f. - jap, besoj, dorëzoj
maneo z. mansi - rrij, mbetem
manus, manus f. - dorë
mare, maris n. - detë
mater, matris f. nënë
maximus, -a, -um - i madh, e madhe
maxime - madhështore
medius, -a, -um - i mesëm, qendror, në qendër
memoria, -ae f. - kujtesë, mbajmendje
mens, mentis f. - mendje, mendim
mensis, mensis m. - gjykim, ide, pikëpamje
meridies, meridiem m. - mesditë, drekë
metus, metus m. - frikë, druaj
miles, militis m. - ushtar
militia, -ae f. - shërbim ushtarak
mille - njëmijë
mille passus - njëmijë hapa
minus, -a, -um - më i vogël, shumë i vogël
mitto 3, misi, missum- dërgoj, çoj
modus, -i m. - mënyrë
moenia, moenium n. Pl. -- murë qyteti, bedeme
mons, montis m. - mal, varg malesh
monumentum, -i n. - monument, përmendore
morbis, -i m. - sëmundje, lëngatë
moror 1 - vonoj, ngadalësoj
moveo 2, movi, motum- lëviz, shtyj, dëboj
mulier, mulieris f. - grue, bashkëshorte
multa, - orum n. Pl - gjobë, gjobitje
multitudo - shumë
multitudinis f. - trimëri, shumicë
munio 4 - forcoj, siguroj, fortifikoj

N

nam - mbasi, për shkak se, domethënë
nanciscor, - eris, -i, - takoj, ndesh rastësisht

nascor, - eris, - i - lind, lej
natus, -a, -um - i lindur, birë, djalë
natio, nationis f. - kombësi, origjinë, prejardhje
natura, - ae f. - natyrë
navis, navis f. - anije
- ne - a, a thua, apo
ne (+Konj.) a? a thue?
ne (+Konj.) - mos, që të mos
necesse - është e nevojshme
neglego 3, neglexi, neglectum- nuk kujdesem, lë mbas dore
nego f - them se jo, mohoj
nemo - askush, kurkush
neque - as, as edhe, dhe nuk
nihil n. - askush
nimis - asnjëri, asgjë
nisi - po qe se nuk, në qoftë se nuk
nobilis, nobile, nobilitas- i njohtur, i përmendur
nobilitatis f. - bujari, fisnikëri
noctu - natën
nolo, non vis, nolle, nolui, -nuk dua, nuk dëshiroj
nomen, nominis n. - emër
nomino 1 - emëroj
non - jo, nuk
non - nisi
nonnulli, - ae, -a - dikush, diçka
nonus, -a, -um - i nandë
nos - ne
noster, nostra, - ynë, jonë, tanë
novem - nëntë
novus, -a, -um - i ri
nox, noctis f. - natë
nuclus, -a, -um, - i çveshur
nullus, -a, -um - asnjë, kurrë
num - a, - a thua, ndofta
numerus, -i, m - numër
numquam - kurrë
nunc - tani, tashti
nuntio 1 - lajmëroj, njohtoj
nuntus, -i m. - i njohur, i zakonshëm

O

ob (+Akk.) - për arsye, për shkak
observo 1 - vërej, shqyrtoj, hetoj
obses, obsidis m. - peng, dorëzanë
obtestori 1. - thërras në dëshmi, lëshoj be
obtineo 2, obtinui, tentum - mbaj, ruaj
occido 3, occidi -cisum - mbys, vras, asgjësoj
occulto 1. - fsheh, mbaj

occultus, -a, -um - i fshehtë, sekret
occupo 1 - shtie në dorë, marr, rrëmbej
occurro 3, occuri, - cursum - dal para, takoj, ndeshem
octavus, -a, -um - i tetë
octo - tetë
oculus, -i m. - sy, shikim
odium, -i n. - sy, shikim
offero, offers, offerre, obtuli, oblatum- vë përballë
officium, -i, n. - detyrë, detyrim
omnis, omne - i tërë, secili, çdo
oppidum, -i, n. - qytet i vjetër, qytezë, fortesë
optimus, -a, -um - më i miri
optime - i mirë
opus, operis n. - vepër, punë
oraculum, -i, n. - orakull
orior, -iris, -iri, - lind, dal, nis, nisem
ornamentum, -i, n. - pajim, armë, veshje
ostendo 3, ostendi, - ekspozoj, vë, tregoj

P

paene - hymn, triumfi (hymn)
par (gen.: paris) - i barabartë
paratus, -a, um - i përgatitur
parentes, parentum m. pl. - fliosem, bëhem fli për të parët
pareo 2, parui,- - bindem, dëgjoj, shtrohem
paro 1 - nxjerr, përgatis
pars, partis, f. - pjesë, anë
parvus, -a, um - i vogël
passus, passus m. - hap, çap
pater, partis m. - babë, atë, prind
patior, páteris, pati, passus sum -- vuej, pësoj
pattia, -ae, -a - atdhe
pauci, -ae, -a - - paktë, zakonishtë
paulatim - pak përpara
pax, pacis f. - paqë
pecus, pecoris n. - dele
pedes, peditis m. - këmbësorë
pello 3, pépuli, pulsum- dëboj, përzë, largoj
per (+ Akk.) - nëpër, përmes, gjatë
perficio, -ficus - ficere, perfecti, fectum - kryej, përfundoj
periculum, -i, n. - rrezik
persuadeo 2, persuasi, - suasum (+ Dat.)- bind, mbush mendjen
perterreo 2 - tmerroj, kall tmerrin, frikën
pervenio 4, perveni, - ventum,- arrj, afrohem
pes, pedis m. - këmbë, shputë
peto 3, petivi, - mësyj, sulem, hidhem
petitum

placeo 2 - pëlqes
placo 1 - qetësoj, ul
plebs (oder plebes), - popull, turmë
plebis f. - pleb, turmë
plus, pluris (singular nur n.)- pjesa më e madhe, sasi më e madhe
poena, ae f. - dënim
polliceor, -éris, éri, - premtoj, zotohem
pono 3, posui, positum - vë, vendos, varros
pons, pontis m. - urë, urë dërrasash
populus, -i m. - popull, kombësi
porta, -ae f. - porta, derë
portus, portus m. - liman, skele
possessio, - pronësi, pasuri
possessionis f. - pronësi, pasuri
possum, poetes, posse, potui, -- mundem
post - mbas, pas
post (+ Akk.) - pastaj
postea - mbasandej, pastaj
postquam - mbasi, mbasi që
postremo - në fund, së mbrami, fundi i fundit
postulo 1 - kërkoj, lyp
potestas, potestatis f. - fuqi, forcë
potior, -iris, -iri, - shtie në dorë, pushtoj
praeda, -ae f. - plaçkë
praenium, -i n. - përfitim, avantazh, privilegj
praestat (praesto 1, praestiti,-) shquhem, dallohem
praeter (+ Akk.) - përveç, me përjashtim
praeterea - përveç asaj, pastaj, më vonë
precēs, precum f. - lutje, të lutura
primus, -a, -um - i pari
princeps (Gen.: principis) - i pari, kryesori, kryetar
princeps, principis m. - udhëheqës, pris
principatus m. - vend i parë, apo n'krye të vendit
pristinus, -a, -um - i mëparshëm, i dikurshëm
prius - më parë, përpara
privatus, -a, -um - privat, personal
pro (+ Alb.) - për
probo 1 - pëlqej, lejoj
proelior 1 - betejës, luftës
proelium, -i n. - betejë, luftë
profiscor, -eris. -i, - vihem në udhëtim, drejtohem
prohibeo 2 - largoj, shtyj, mbroj
proicio 3, proieci, - iectum- hedh përpara, shtrij
prope - afër, përbri
propre (+ Akk.) - pranë, përbri
propinquus, -a, -um - farefis
propinquus, -i m. - i afër, fq, kufitar

propter (+ Akk.) - pranë, afër
provincia, -ae f. - provincë, krahinë
proximus, -a, -um - shumë i afërt
prodens (Gen.: prudentis) - parashikues, i urtë, i vetëdijshëm
publicus, -a, -um - publik, popullor, shtetëror
pugna, -ae f. - luftim, betejë
pugno 1 - luftë, betejë
pulcher, pulchra, pulchrum- i bukur, i hijshëm, i shkëlqyeshëm
puto 1 - mendoj, gjykoj, çmoj

Q

quaero 3, quaesivi, -situm - kërkohet, për të pyetur
quaero 3, quaesivi - situm (ex/ab+Abl.) - për të pyetur
quam - se sa, sa
quantus, -a, -um - sa, sa i madh
quarte - për të katër herë
quartus, -a, -um - i katërti
quasi - sikur si, thuajse
quattuor - katër
qui, quae, quod - i cili, e cila, që
quicumque, - kushdo që, sadoqë
quaecumque - kushdo që
quodcumque - sadoqë
quid - cili, që
quid? n. - për çka, për se
quidam, quaedam, - dikush, ndokush
quidem - të paktën, në të vërtetë
quinque - pesë
quintus, -a, -um - i pesti
quis? - kush?
quis - çfarë?
quisquam, quicquam quidque- çdokush, çkado
quo - kështuqë, me qëllim që
quod - pse, përse
quomodo - në ç'mënyrë, si, qysh
quondam - një herë, dikur
quoniam - quoque - pse, sepse, mbasi kushdo, çkado

R

rapio, -is, -ere, rapui, raptum- kap, rrok, rrëmbej
recipio, -is, -ere, recepi, -ceptum- heq, nxjerr, tërheq
recupero 1 - nimar, rimbush
recuso 1 nuk pranoj, refuzoj
reddo 3, reddidi, - ditum- kthej, rikthej
redeo, -is, -ire redii, -itum- kthehem

credigo 3, redegis, - actum)- grah, çoj, shtyj
redigere - shtyj, dëboj
refero, - fers, - ferre - risjell, çoj
ret (t) uli, - latum
regnum, - i n. - pushtet mbretërorë
religio, religionis f. - vetëdije, religjion
relinguo 3, reliqui - lictum- lë, braktis
reliquus, -a, -um - i tepruar, i mbetur
repente - papritmas, aty për aty
res, rei f. - send, vepër
res gestae f. Pl.
res publica f. - shtet, republikë
respondeo 2, - përgjigjem
respondi, - sponsum - përgjigju
restituo 3, restitui, - stitutum - përtrij, rindërtoj, kthej
revertor, - eris, -i, reverti, - versum- kthehem
rex, regis m. - mbret, princ, sundimtar
ripa, - ae f. breg
rogo f. - pyes
Roma, - ae f. Roma
Romani, - orum m. Pl. - Romakët
Romanus, - a, - um - Romak
rursus - përmbropa, nga pas

S

sacrum, -i n. - objekt i shenjtë
saepe - shpesh
salus, salutis f. - shëndet
salve! - tungjatjeta
salvete! - mirë me shëndet
sanctus, -a, -um - i shenjtë
satis - mjaft, mjaftë mirë
scelus, sceleris n. mbrapshti, mizeri
scio 4 - di
scribo 3, scripsi, criptum- shkruaj, përshkruaj
scutum, - i n - mburoj, shqyt
se (Akk.) - pa
se (Acl.) pa kujdes
secum - pa me
secundus, -a, -um i dyti
sed, sedes, sedis f. - por, porse, mirëpo
semper - gjithmonë, përherë
senatus, senatus m. - senat, këshillë shtetërore
sententia, - ae f. pikëpamje, mendim
septem - i shtati
sequor, - eris, -i ndjek, përcjell
servitus, servitutis f. - skllavëri, robëri
servus, -i m. - shërbëtorë, skllav
sex - gjashtë
sextus, -a, -um - i gjashti
si - në qoftë se, sikur, po të

sibi - ty të
sic - kështu
Sicilia, - ae f. - Sicilia
signum, -i n. - shenjë, figurë
silva, - ae f. - mal, pyell
similis, simile - i ngjajshëm
sine (+Abl.) - pa
singuli, - ae, -a - një nga një
sol, solis m. - diell
soleo 2, solitus sum - kam zakon, si
zakonisht
solus, -a, -um (Gen.: solius, Dat.: soli)-
vetëm, i vetëm
spalium, -i n. - hapësirë, kohë, periudhë
specto f - shikoj, vështroj
spero 1 - shpresoj, pres
spes, spei f. - shpresë, pritje
studeo 2, studui, (+Dat.)- punoj, përpiqem
Studium, -i n. - përpjekje, orvatje
sub (+Abl.) - nën
sub (+Akk.) subito- drejt
sui, suorum m. - i vetës
sum - jam
summus, -a, -um esse- më i larti, më e larta
summo 3, sumpsi, sumptum, sunt - marr,
kap
superior, superiorius supero 1- më i lartë, i
epërm
supra (+Akk.) - mund, zotëroj
sustineo 2, sustinui -tentum (+Akk.) - mbi,
marr përsipër, mbaj
suus -a, -um - i vetë

T

talis, tale - i tillë, e tillë
tam - aq, ashtu
tamen - megjithatë, prapseprap
tamquam - ashtu si, sikurse
tandem - së mbrami, së fundi
tantus, -a, -um - aq, aq i madh
te (Akk.) - ty, të
telum, -i n. - armë në përgjithësi, shpatë
tempestas, - kohë, ndërkohë
tempestatis f. - kohë e keqe
templum, -i n - vendi i zgjedhur për vrojtim
tempus, temporis n. - kohë
teneo 2, tenui, tentum- mbaj, ndal
terra, - ae f. - tokë, dhe
tertius, -a, -um - i treti
tibi - ty, të
timeo 2, timui, - frikësohem, druaj
timor, timoris m. - frikë tmerr
tolero 1 - duroj, mbaj, ushqej

tollo 3, - sustuli, sublatum - ngre, çoj
tot - kaq, aqë
totus, -a, -um - i tërë, i mbarë (Gen.: totius,
Dal.: toti)
trado 3, tradidi - ditum- dorëzoj, jap, mësoj
traduco 3, traduxi, ductum- transportoj, mbart
transeo, -is, -ire, - kaloj përtej, kaloj
transii, - itum
transfigo 3, transfixi, fixum- depërtoj, përshkoj
tres - tre
tribunus militum (Gen: tribuni militum) -
tribunë ushtarësh
tu - ti
tum - atëherë, në atë kohë
turpis, turpe - i turpshëm, i poshtër
tutus, -a, -um - i sigurtë, i mbrojtur mirë
tuus, - a, -um - i yti

U

U ubi - ku
ubi - unde - kur, porsa - andej
universi, - ae, - a - i tërë, i mbarë, univers
unus, -a, -um - një, i vetëm
unusquisque - ndokush, ndonjëri
urbs, urbis f. - qytet
usus, usus m. - përdorim, shfrytëzim, aplikim
ut - si, qysh
ut (+Konj.) - kur, porsa, teksa
uti (+Konj.) - si, siqysh
uter, utra, utrum - cili nga të dy, njëri nga të dy
uterque, utraque, - secili nga të dy
ultrumque - nga të dyja anët, në të dy
drejtimet
utor, uteris, uti, - përdor, shtie në punë
usus, sum (+Abl.)
uxor, uxoris f. - grue

V

cel - edhe, ose
venio, -is, -ire, veni, ventum- vij, afrohem
vero - në të vërtetë, mirëpo, megjithatë
verus, -a, -um - i vërtetë, real, autentik
vetus (Gen.: veteris) - i vjetër, i moçëm
victor, victoris m. - ngadhënjyes, fitues, fitimtar
victoria, - ae f. - fitore, ngadhënjim
victus, victus m. - mënyrë jetese, jetesë
victus, -i m. - ushqim, rritje, mbajtje
video 2, vidi, visum - shoh, vërej
videor 2, - dukem, çfaqem
visus sum (Passiv!) - pamje, dukje
viginti - njëzet

vinco 3, vici, victum - fitoj, ngadhënjej
vinum, -i n. - vetë (pije)
vir, viri m. - burrë, mashkull
vires, vivium f. Pl. - burrërorë
virgo, virginis f. - virgjër, virgjëreshë
virtus, virtutis f. - trimëri
vis, vim, vi f. - fuqi, forcë
vita, - ae f. - jetë
vivo 3, vixi, - jetoj

vivus, -a, -um - i gjallë
vix - mezi, me vështirësi
vobis (Dativ) - juve ju
voco 1 thërras
volo, vis, velle, volui - fluturoj
voluntas, voluntatis f. - vullnet, dëshirë
vos - ju
vox, vocis f. - zë, këngë
vulnero 1 - plagos, fyej, ofendoj

FJALORI SHQIP-LATINISHT

A

A...Apo-utrum...an
admiroj - admiror, 1. (me akuz.)
Adriatik - hadriaticus, 3
afër, më afër - propior, ius
Afrika - Africa, - ae, f.
Ai, ajo, ata - is, ea, id
a, ajo, ata (demonstr.) - is
ea, id; ille, illa, illud
ajr-aer, aeris, m.
alkili - achilles, is, m.
alkibiadi - alcibiades, - is, m.
amshuar - aeternus, 3
anë pars, partis, f.
antoni - antonius, - i, m
Apolloni - apollo, - inis, m.
Aq - tam (me mbiemër)
Arduba - arduba, - ae, f.
ardhje - adventus, us, m.
arësyetoj - shiko çfajson
argosi - argi, - orum, m.
aristoniku - aristonius, i, m.
arkiv - aerarium, -i, n.
armë - arma, orum, n.
armik (në luftë) - hostis, is, m; inimicus, - i. m.
asgjë - shiko kurrjë
askush - shiko kurrkush
asnjë - nullus, 3
ashtu (kështu, në këtë mënyrë) siç, ita (me folje)
atdheut (i) - patrius, 3
atrium - atrium, - i, n.
athinas - atheniesis, is, m.
Athinë - Athenae, - arum, f.

B.

Babë - pater, - tris, m
Ballkani - haemus, -i, m.
banor - incola, - ae, m.
bashkësi - communitas, - atis, f.
bashkim - concordia, - ae, f.
bashkëqytetar - civis, -is, m.
bashkëshorte - mulier, - eris, f.
batoni - bato, onis, m.
batonit (i) - batonianus, 3
bazë - sh, themel
bedem - murus, -i, m
besoj - sh. mendoj
bestytëri - superstitionis, - onis f.
bëhem - fto, fieri, factus sum

bëj - facio 3 feci, factum
bëj dëm - sh dëmtoj
bibliotekë - bibliotheca, - ae, f.
bie - sh sjell
bie - cado, 3 cecidi - (casurus)
bijë - filia, - ae, f.
bindem - paremo, 2 - parui,
bir - filius, - i, m.
braktis - desero, 3 - serui, sertum
breth - erro, 1
brethje - error, - oris, m.
bregdet - litus, - oris, n.
brundizi - brun disium, - i. n.
burim - origo, - inis, f.; fons, fontis, m.
burrë - vir, viri, m.

C

Cezari - caesar, - aris, m.
ciceroni - cicero, - onis, m.
cili - quit, quae, quod

Ç

Çdo - sh. secili
Çel, gropoj - effodio 3 fodi, fossum
Çerdhe - nidus, - i, m.
Çka (lidhëz) - quod
Çmoj (vleftësoj) - aestimo, 1.
Çoj kryengritje - seditionem
facio, 3, feci, factum
Çun - puer, - i, m.

D

Dakasit (dakët) - daci, - orum, m.
Dalmacia - Dalmatia, - ae, f.
Dalmatët - dalmatae, - arum, m.
Danubi - Danuvius, -i, m.
daren (dari) - dareus, i, m.
dashur - carus, 3
dashuroj (dua) - amo, 1
deli - delus, f.
demeriu - demetrius, -i, m.
demostheni - demosthenes, -is, m.
dendur - densus, 3
derë - porta, - ae, f.
det - mare, -is, n.
detar - nauta, ae, m.
detyrë - officium, - i, n.
dëboj, shty - depello, 3. puli, pulsum
dëmtoj, bëj dëm - noceo, 2 nocui: obsum, obbese, obfui

dëgjoj - audio 4, të dëgjuarit, auditus, us m.
dënoj - dunio, 4.
dërgoj - mitto, 3. misi, missum
dëshiroj, due - cupio, 3.
cupivi, cupitum; volo, velle, volui
dështoj - sh. humb
di, dij - scio 4.; nuk dij nescio, 4.; ignoro, 1.
Diana - Diana, - Ae, f.
diell - sol, solis, m.
dije - sapientia, - ae, f.
dikur - olim
diokleciani - diocletianus,, - i, m.
disa - oliquot
ditë - dies, diei, m.
dituri - sapientia, - ae, f.
djalë - puer, -i, m; filus, - i, m
dobi - utilitas, - atis f.
dobishëm - utilis, - e
jam i dobishëm - prosum prodesse, profui
dorëzoj - trado, 3 didi, ditum; për t'u dorëzuar -
se tradere
drava - dravus, - i, m.
drejt, e drejta-ius, iuris, in .
me të drejtë, meritueshëm, - merito
drejtoj - çoj - duco - duco, 3. duxi ductum
drina- drinus, - i, m.
drojë - metus, - us, m.
dru - lignum, - n; arbor, oris f. (dru, pemë, trup
druj, frikohem - timeo, 2.ui, (më akuz.); metuo,
3. ui, (më akuz.)
dua - volo, velle, volui: dua më tepër,
preferoj - malo, malle, malui
Dubrovniku - ragusium, - i, n.
Duhet - debeo, z, debi,
debitum; oportet, 2. opotuit
duket (qartë) - apparet, 2 apparuit
duroj, sh. vuaj
gaj graku - c. (lexo gaius gracchus)
gati - paene
gëzohem - gaudeo, 2. gavtsus sum: laetor, l.
godis për vdekje - necem paro 1.
goditje - ictus, - us, m.
gojtar, orator - orator, - oris, f.
gojtari - eloquentia, - ae, f.
graku - gracchus, - i, m.
grek - graecus, 3
grek - graecus, -i, m.
Greqia - graecia, - ae, f.
gropë - fossa, - ae, f.
grua, bashkëshorte, -(mulier, - eris, f.
gryks - avarus, -i, m.
guximshëm - fortis, -e;
audax, - acis

GJ.

Gjatë (kohë e gjatë) - diu
gjendje - condico, onis, f.
gjerë, hapur - amplus, 3.
gjilpëra, magnetike - acus(-us, f.) magnetica
gjithashtu - etiam
gjithë, tërë - omnis, -e
gjithmonë - smpre
gjuhë - lingua, - ae, f.
gjumë - somnus, -i,m.

H.

Hajat - sh. atrium, terme
hanibali - hanibal, alis, m.
Hap (për të hapur) llogore - fossam
perducere
hapët - amplus, 3
hektori - hector, oris, m.
Helena - Helena, - ae f.
Hesht - taceo, 2 tacui, tacitum
hyj nën diçka - subeo, treii itum (me akuz)
histori - historia, ae f.
homeri - homerus, -i,m.
horaci - horatius, -i, m.
humb, (vdes, mbaroj, - intereo, tre, ii, itum,
pereo, tre, ii
hviri - pharus, - i, f.
hyj - (në) - in eo, tre, ii. itum
hyjni, perëndi - dues, -i, m.

K

Kafshë, shtazë, gjë e gjallë - animal, - alis, n.
ka hije - decet, 2. decuit; nuk ka hije -
dedecet, 2. dedecuit
kah - quo
kalë - equus, - i, m.
kaloj - transeo, ire, ii, itum; transgredior, 3.
gressus sum
kam - habeo, 2. habui, habitum
kap - capio 3. cepi, captum
kapitoli - capitolium, - i, n
kohë e gjatë - diu
komandant (ushtri) - dux, ducus, m. : im-
perator, - oris, m.
komplotiste - coniuratorum, m.
konsull - consull, ulis, m.
kornelia - cornelia, - ae, f.
kopraci - avaritia, -ae, f.
korr fitore - sh. ngadhnej
kot (mëkot) - frustara
krahasoj - confero, conferre contuli, collatum
krahinë sh. - vis
krezi - croesus, - eris, n.

kryelartësi; me kryelartësi
- superbe
karakter - mores, um, m.
kartagjena - carthago, inis, f.
kartagjenas - carthaginiensis, -is, m.
keq - malus, 3
keqja (e keqja) - malum, -i, n.
këngë - carmen, - inis, n.
kështjellë - sh. fortesë
kështu që - eo
kleopara, - ae, f. - cleopatra, - ae, r.
klimë qiell - caelum, i n.
kodrinë - collis, -is, m.
kohë - tempus, - oris, n.
kryengritje - seditio, - onis, f.kserksi - xerxes, -is.m.
kthehem - redeo, tre ii itum
kufi - finis, -is, m.
kujdesshëm - sh. mamendje
kujtoj - memini, meminisse
kupa - colapis, -is, m.
kundra - contra (meakuz.
kur - cum
kursej - parco, 3. peperci (temperatum) me dat
kurrgjë - nihil, nullius rë
kurrkush - nemo, nulltus
kush - quis, quid: qui, quae quod
kushdo - quisquis, quidquid
ky - hic, haec, hoc
dhe, edhe - et: (gjithashtu) etiam
dhuroj - dono 1.

E

edukoj - educo, 1.
edhe - et; (gjithashtu) et, am
edhapse -etsi; cum, quam quam-quam
elokvanecë - sh. gojtari
emër - nomen, - minis, n.end sh. bredh
endje sh. - bredhje
enem - aeneas, - ae, m.
epaminonda - epaminondas - ae, m.
epidauri - epidaurus, -i,f.
etje - sitis, -is, f.
evitoj - vito, 1;evitoj, iki -effugio, 3. fugi
evropa - europa, - ae, f.

Ë

Ëndje (me ëndje) - libenter
Është e qartë, duket - apparet, 2 apparuit

F

Fal (shfajsoj) - excuso, 1.

famë - gloria, - ae, f.
famshëm - clarus, 3
fatkeqësi - res - adversae rerum adversarum
fenikasi - phoenices, - u, m.
festoj, kremtoj - celebros, 1.
figurë - imago, - inis, f.
Filip - philippus, - i, m.
fillim, (nisje) - initium, - i, n
nefillim - initio
filloj luftën - bellum tufero, inferre, intuli, illatum (me dat)
fitoj - sh. mgadhnej
fundit - ultimus, 3.
fuqi (forcë) - potentia, - ae, f
fushë - campus, - i, m.
fitore- victoria, - ae, f.
korr fitore - sh. ngadhnej
flas - loquor, 3. locutus sum
flitet - fama est
forcoj - firmo 1.
formë, trajtë - forma, - ae, f.
fortesë - Arx, arcis. f.
frikë - metus, - us, m.
frikësoj - terreo, 2. terrui, territum
frikohem - sh. druaj
frut - fructus, -us, m.
fshat - rus, - rurs, n.
fshatar - agricola, - ae, m.
fundament sh. - themel, bazë
fytyrë, (figurë) imago, inis f..

L

Lakedemonas - Lacenda emonius, -i, m.
lumturim - vae! valet!
largoj - (shtyj) - propulso 1; repello, 3. puli, pulsum
lart - altus, 3
lavdishëm - sh. famshëm
lavdoj - laudo, 1; celebros, 1.
lavroj - aro 1.
legjion - legio, - onis, f.
lejoj - permitto, 3. misi, missum; patior, 3. passus sum
lejohet - licet, 2. licuit
luftë - bellum, - i, n.
luftoj - pugno, 1.
lukreci - lucretius, i, m.
luks - luxuria, - ae, f.
letër - epistula, - ae, f.
lexoj - lego, 3. legi, lectum
lëndë - sh. dur
libani - libanus, -i, m.
libër - liber, - bri, m.

ligj - lex, legis, f.
liman - portus, -us, m.
lind - gigno, 3. genui, genitum
lirë - liber, - era, - erum
liri - libertas, - atis, f.
liroj - libero, 1.
liyi - livius, -i, m.
luftar - bellator, - oris, m.
lulëzot - florea, 2. -ui,
lum - flumen, - inis, n.
lumtur(i) - felix, icis

LL

Lloj gjini - genius, - eris, n.
Llogore - fossa, - ae, f.; për të hapur një
llogore - fossam perducere

M

Maden, mineral, - metalum, i, n.
madh - ingens, - ntis; magnus, 3.
madhërojt - sh. lavdojt
majmun - stmia, - ae, f.
mal (kodër) - mons, montis, m.
maratoni - maratho, - ionis, m.
marinar - nauta, - ae, m.
mariu - marius, -i, m.
marr - accipio, 3. cepi, ceptum
masë, popull - plebëz, plebis, f.
materie - matëria, - ae, f.
mbamendje - memoria, - ae, f.
mbar - veho, 3. vëxi, vectum
mendjelartësi (me) - super be
mendjemprehtësi, mençuri - sapientia, - ae, f.
mendojt, çmojt - existimo, 1., puto, 1.
meritë (memeritë) - merito-i, n.
metal mineral - metallum,
metë (e metë) vitium, -i, n
më tepër më shumë - plus
mënishëm - odiosus, 2. docui, doctum
mësojt - disco, 3. didici:
mësojt përmendësh - edis co, 3. edidici
mësuese - magistra, ae, f.
mësues - magister, - tri m.
mësyejt - adorior, 4. ortus sum (më akuz);
aggredior 3. aggressus sum (më akuz)
mbarojt - sh. humb
mbasi që - cum
mbi, për - de (me abl.)
mbrijt - adiptoscor, 3. adeptus sum: assequor; 3.
secutus sum
mbretërojt - sh. sundojt
mbrojt - defendo, 3. fendi fensum
mbrojtës - defensor, - aris m.

mbushullojt - abundo, 1.
me - cum
mbys - sh. vras
me krenari, mendje të madhe - superbë
me ëndje - libenter
megjithëse - quamquam, cum
me mend - prudenter
melmejt - condio, 4.
memorie - memoria, - ae, f.
mençëm - sapiens, - ntis
mendtak - i urtë, sapiens, - its
mik - amicus, -i, m.
miltiadi - miltiades, -is, m.
mirë - bonus, 3.
mjek - medicus, -i, m.
mjerueshëm - sh. vështirë
mjeshtri - ars, artis, f.
mosdije - ignorantia, - ae, f.
mprehtë - acer, - acric, acre
mund - mposhti zotërojt - supero, 1; vinco, 3.
vici, vietum
mund mundem - labor,
mundem - possum, posse potui
mundojt - crucio, 1.
- oris, m.
mur - murtis, -i, m.

N.

Na - nos
natyrë - natura, - ae, f.
ndaj - divido, - visi, visum
nder - honor, - oris, m.
nderojt - colo, 3. colui, cultum
ndërmarr sulm - incursionem facio, 3, feci,
factum
ndërprejt (miqasin) - de ficio, 3. feci, factum
AB
ndërtoj - adeficio, 1. nga ex (me abl.)
ngadhënjëjt, fitojt - vinco, 3 vici, victum
ngas ngrah (kalim) - incito 1
ngjashëm - similis, e nidba, - ae, f. - nioba,
ae, f.
nis luftën - belluminfero, inferre, intuli, illatum
(me dat.)
notar - csriba, - ae, m.
ndihmojt - jam i dobishëm - prosum,
prodesse, profui
ndodh - fit, accidit, evenit ut
ndonëse -quamquam; cum
ndryshëm - varius, 3.
nevojshëm - neccessarius, 3
në - in (meakuz dhe abl.)
nënshtrohëm - sh.. bindem

nënë - mater, - tris, f.
nëse, në qoftë se, në rast se - si.
nuk (jo) - non
nuk ka hije - dedecet 2. dedecuit
nuk përfitoj nga, nuk shfrytëzoj -
praetermitto, misi, missum
numër - numerus, -i, m.
nxënës - discipulus, -i, m.
nxis - incito, 1.
nxjerr - effodio, 3. fodi, fossum

NJ

njerëzor - humanus, 3
njeri - homo, hominis, m.
njëjët - idem, aedem, idem
njuh - cognosco, 3. cognovi cognitum
njuhur - notus, 3.

O

odiseu - ulixes, -is, m.
ofanzivë - incursio, - onis, f.
ofiçinë - officina, - ae, f.
oktaviani - oktavianus, - i m.
okupoj - occupo, 1.
optimatet - optimates, - ium, m.
orator - sh. gojtar
oratori - sh. gojtari
oresti - orestes, - is, m.
ose - aut

P

Pa - sine (me abl.)
pajtohem - in gratiam redire cum
pamit - visus, -us, m.
pangopësi - avaritia, - ae, f.
pangopur - avarus, - i, m.
parë i parë - primus, 3
Parisi - paris, - idis, m.
pasanik - dives, - itus, m.
pasur - dives, - itis, m.
paqë - pax, pacia, que, domi militaequef. - në
paqë dhe në luftë - domi belli
para, ad ante (meakuz)
parapëlqej - malo, malle, malui
pjesë - pars, partis, f.
plagë - vulnus, - eris, n.
pleb - plebs, plebis, f.
plot - plenus, 3.; jam plot
- abundo, 1
po që se - s: po qe se - st: po qe se nuk - nisi
poet - poeta - ae, m.
popull - populus, -i, m.
popullor - popularis - e

por - sed
porto - portus - us, m.
posa - ut, ubi, simulac
poshtëm - inferior, - ius
prandaj - ideo
pranë - ad (meakuz.)
preferoj - malo, malle ma lui
prej - a ab (meabl.)
prindërit - parentes, -um
ose - iuu, m.
pris - dux, ducis. m.
progres - progressus, -us.m
provincë - povincia, - ae, f.
provoj, kaloj nëpër - subeo 4. ii, itum
punë - labor, - oris, m. ; res - ei; f.
punëtor - operarius, - i.m.
punoj - laboro, 1.
pushtet - potestas, - atis, f.
pushtoj - sh. okupoj, zaptoj
pyll - silva, - ae, f.
pyllor - silvester,, - tris, tre

Q

Qetë rrij, qetësohem - queies co, 3. qeievi,
quietum
që - ut; st; quominus
që mos - në; nisi
quaj, thërras - appekko, 1.;extstimo, 1.
qytet - urbs, urbis, f.
qytetar - civis, -is, m.
qytet i fortifikuar - oppidum, - i n.

R

rob, slav - servus, -i, m.
robëri - slavëri - servitus, - utis, f.
robëroj, skllavëroj - servio, 1.
reguli - regulus, -i, m.
rezistoj - resisto, 3. restitiri(i) - novus, 3.
rimëkëmb - renovo, 1.;
restituo, 3. stitio, stitutum
rindëroj - rënovo, 1.; restituo, 3. stitui, stitutum
rini - iuventus, utis, f.
rodi - rhodus, -i, f.
roma - roma, - ae, f.
romak - romanus, 3
romak - romanus, -i, m.
romuli - romulus, -i, m.
ruaj - servo, 1.

RR

Rrënë - mendacium -i, n, i
rrethoj - cingo, 3. cinxi, cinctum

rrezik - peritulum, -i, n; res adversae, rerum adversarum
rrezikshëm - periculosus, 3.
rrëfej - sh. tregoj
rrëmbej - rapio, 3. rapui, raptum
rrënoj - deleo, 2. lëviz, letm.
diruo, 3. dirui, otrutum
rrëzoj, praptoj, përmbys - evertio, 3. verti, versum
rrij qetë - quiesco, 3. quievi quietum
rris - augeo, 2. auxi, auctum
rrjedh - fluo, 3. fluxi, rrok - sh. kap
sa - quantum; quam (sesa, sa)
sa që - ut
sa më.. aq - eo., quo
sava - savus, -i, m.
se sa, se - quam (me kompar.)
secili - omnis, - e; quisque, quidque
Senat - Senatus, -us, m.
Senator - Senator, - oris, m.
sepse - quia, quoniam
si - ut: quomodo
siguroj - sh. përgadis
sikurse - quasi; tamquam st
sipas - e, ex (me abl.)
si ujdhesë - paeninsula, ae, f.
sjell vdekje - necem paro 1
sjell, bi, bar, - fero, ferre, tuli, latum
sjellje, mënyrë jetese - mo - res, - um. m.
skllav rob - servus, -i, m.
send-res, rei, f.
skele - portus, -us.m.
skllavëri, robëri, - servitus - utis, f.
sllavët - slavi, - orum, m.
Spartaku - spartacus, - i, m.
stinë - tempus, - oris, n.
stuhi, fortunë - porcella, - ae, f.
sulem sh. vërsulem
aggredior, 3. aggresus sum
sulmoj - oppugno, 1. adior, 4. ortus sum (me akuz.)
sundimtar - dominus, -i, m.
sundoj - rego, 3. rexi, rectum (meakur): regnum.
shekull - saeculum, -i, n.
shembëll - exemplar, aris, n.
shëndosh, shëndetshëm - saluber, - bris-bre.
shërbej - servio, 4.
shëroj - sano, 1.
shfaqësoj, fal - excuso 1.
shkollë - schola, - ae, f.
shkruaj - scribo, 3. scrips, scriptum
shkurtimisht - breviter

shpallë luftë - bellum indico, 3. dixi dictum
shpejt - rapide
shpend, zog - avis, -is, f.
shpeshherë - saepe
shpërngul - transfero
shpëtoj - ruij - servo, i.
shpjegoj, sqaroj, mësoj - doceo, 2. docui, docum
shpor, mamuz - calar, - aris, n.
shigjetë - sagitta, - ae f.
shkak - causa,ae, f.
shkatërroj - delero, 2. levi, letum
shkathët - peritus, 3.
shkencë - scientia, - ae. f.
shkoj - eo, ire, ii itum: proficiscor, 3. profectus sum.
shpresë - spes, spei, f.
shpuri - sh. duco
shpijë - sensus, -us m.
shtatë - septem
shtatë herë - septies
shtazë, kafshë gjë e gjallë - anima), - alis,
shtet - civitas, - atis, f. ;res publica f.
shtëmëngem - vito, 1.
shtëpi - domus, -us, f.
shtyj - propulso 1 repello, 3. puli, pulsum\
shtymë - multus, 3
shumëkushë - multus 3.

T

Tantali - Tantalus, - i, n.
tashma - iam
te, tek - apud (me acc.)
Teba - Thebae, - arum, f.
tërë, gjithë - omnis, - e: totus, 3.
tërhiqem - me recipio, 3.
të mirë u pafshim - sh. lamtumirë
ti - tu
tjegull, tullë, - tjegula, - ae, f.
Trajan - Traianus, -i, m.
transferoj - transfero, ferre, tuli
tregim - fabula, - ae, f.; tregohet, flitet - fama est
tregoj, rëfej - raro, 1. trado, 3. didi, ditum
tremb - sh. frikësoj
tremë, hajat - sh. atrium
tres - sh. humb
tokë - terra, - ae, f.
torturoj - crucio, 1.
trim - fortis, -e; audax, - acis
trimëri - fortitudo, -dinis, f; virtus- utis, f.
trimërisht - fortiter
trimërisht - fortiter

triumf, fitore - triumphus, -i, m.
Troja - Troia, - ae, f.
trojan - Troianus, 3.
trup, shtat - corpus, - oris, n.
tungjatjeta, qofsh shëndoshë - Salve

TH

thefjalën, nuk e mbaj fjalën
besën - fidem fallo, 3. fefelli (deceptum)
themel - fundamentum, - i. n.
themeloj - condo, 3. didi, ditum
Themistokliu - Themistoclec, -is, m. thërras -
voco, 1.
thua se, sikur, mu si, si - quasi; tamquam

U

udhëheqës - sh. prijs
udhëtoj - proficiscor, 3. profectus sum
ujëdhesë - insulae, - ae, f.
ujë - aqua, - ae, f.
unazë - anulus, -i, m.
unë - ego
urdhëroj - iubeo, 2. iussi, iussum
uri - fames, -is. f.
urtë, mençëm - sapiens, -ntis; prudens, -ntis
urrej, mënij - odi, odisse
urrejtshëm, mënishëm - odiosus, 3.
ushqim - cibus, -i, m.
ushtar - miles, -itis, m.
ushtri - exercitus, -us, m.
uzinë, punishte, ofiçinë - officina, - ae f.

V.

vajzë, çupë, bijë - filia, - ae, f.
vefër - sh. vobegët.
varg (varg në poezi) - versus, -us, m.
vdekje - mors, mortis, f.
vdes - morior, 3. mortuus sum, 4.
ii (ivi), itum, cado, 3. cecidi, - causus
vërsulem, sulem me turr - irrumpo, 3, irupi,
ruptum

vëlla - frater, - tris, m.
vështirë - gravis, -e; difficilis, -e
vihem në rrezik - subeo, ire, ii, itum
vij - venio, 4. veni, ventum
Virgjili - Vergilius, -i, m.
virtut - virtus, - utis, f.
vis, krahinë - regio, - ionis, f.
visar publik - aerarium, - i, n.
vend - terra, - ae, f.
vendos - decerno, 3. crevi, cretum
vepër - opus, eris, n.
vet(i) suus, 3.
vetë, ai vetë - ipse, ipsa, ipsum
vit vjet - annus, -i m.
vjershë, këngë - carmer, - inis, n.
vjetër - antiquus, 3; vetus, - teris
vleftësoj - sh. çmoj
vobegët - pauper, eris
vogël - parvus, 3.
vonë, më vnë - postea
vras, mbys - neco, 1; interficio 3. feci, fectum:
occido 3. cidi, cisum
vuaj - patior, 3, passus sum

Y

Ynë, jonë, tanë - noster, tre, trum - yti, - tuus.
3.

Z

Zaptoj, pushtoj, rrëmbej - expugno, 1.; capio,
3. cepi, captm
zell - diligentia, - ae, f. me zell-diligenter
zellshëm; zelltar - diligens, - ntis
zgjedh - eligo, 3. legi, lectum, për të zgjedhur
konsul - consulem creare
zi buke - fames, -is. f.
zili - invidia, ae, f.
zjarr - incendium, -i, n.
zmadhoj, rris - angeo, 2. auxi, auctum
zog. shpend - avis, -is. f.

PËRMBAJTJA

Parathënie.....	3
Hyrje.....	5
Roma dhe gjuha latine	5
Roma dhe ilirët.....	7
Kultura dhe qytetërimi romak	9
Letërsia romake	10
Periudhat e gjuhës latine	11
Periudha e humanizmit	13
E drejta romake.....	14
Kodi i Papirianit	14
Ius Romanum.....	15
Ius papirianum seum de ritu sacrorum	15
Mitologjia romake dhe greke.....	16
Kalendari romak.....	17
Metrika	19
Quid tu feriis egisti?	20
Elissa in africanam fugit	22
Elissa urbem novam condit ²	24
De equo Alexandri	26
Phaëton patrem suum quaerit	28
Phaëton a patre munus petit	30
Sol filio equos dat	32
Terra curru solis incenditur	34
Corvus valerium iuvat	38
Laius filium exponi iubet	38
Exercitationes I1-10	40
Oedipus oraculum horribile audit	42
Oedipus spingem superat.....	44
Oedipus omnia de se cognoscit.....	46
Artemisia Rhodios vincit	48
Artemisia rhodum occupat lectio quinta decima xv	50
De hominibus corpulentis	54
Quantum romanis satis est?	56
Quis iuvabit metendo?	58
Historia de croesi filio sumpta ex herodoti libris	60
De Olympiis.....	62
Exercitationes I11-20	64
Aut vinces aut vinceris	66
Quare deae certare coeperint	68
Deae paridi persuadere conantur	70

Quare bellum troianum ortum sit	72
Quomodo oenomanus procos filiae vicerit.....	74
Quomodo pelops regno potitus sit	76
Homo homini lupus, leo autem homini amicus	78
Quomodo androclus le onemprimum viderit	80
Quomodo leo amicus androcli factus sit	82
Quomodo draco cives perterruerit	84
Quomodo rex filiam ad draconem miserit	86
Quomodo gergius draconem superaverit	88
Morfologjia	93
Sintaksa e rasave	118
Sintaksa e foljes.....	129
Sintaksa e fjalisë	134
Receta - receptum	145
Trajtat e foljeve të rregullta	147
Fjalor latinisht - shqip.....	154
Fjalori shqip-latinisht	163